

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ –ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΝΕΩΝ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΣΤΟ
ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ»**

ΡΟΔΟΣ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ –ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΕΛΕΝΗ ΒΑΛΑΒΑΝΗ
ΑΜ:4132021001
«Η ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ
ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΚΑΡΑΜΟΥΖΗΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΦΩΚΙΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
ΣΟΦΟΣ ΑΛΙΒΙΖΟΣ

ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΠΑΝ/ΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΠΑΝ/ΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΡΟΔΟΣ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η αναβίωση της αρχαίας ελληνικής θρησκείας στο χώρο του διαδικτύου

*

The revival of ancient Greek religion in the Internet

ΒΑΛΑΒΑΝΗ ΕΛΕΝΗ

Επιβλέπων: Καραμούζης Πολύκαρπος, Καθηγητής ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή στις 07 Φεβρουαρίου 2023

1. Καραμούζης Πολύκαρπος, Καθηγητής ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

2. Φωκίδης Εμμανουήλ, Επίκουρος Καθηγητής ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

3. Σοφός Αλιβίζος, Καθηγητής ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

ΡΟΔΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2023

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι είμαι η συγγραφέας αυτής της πρωτότυπης μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας, ότι έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες και ότι αυτή η εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για το συγκεκριμένο Π.Μ.Σ.

ΒΑΛΑΒΑΝΗ ΕΛΕΝΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ πολύ τον κ. Καραμούζη Πολύκαρπο για τις πολύτιμες συμβουλές, την άμεση ανταπόκριση και την ουσιαστική ενίσχυση κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού της έρευνας, αλλά και της συγγραφής αυτής εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Βεβαίωση Συγγραφικών Δικαιωμάτων</i>	3
<i>Ευχαριστίες</i>	4
<i>Κατάλογος Εικόνων</i>	7
<i>ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ</i>	7
<i>ΠΕΡΙΛΗΨΗ</i>	8
<i>ABSTRACT</i>	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Τοποθέτηση του Προβλήματος	10
1.2 Στοχοθεσία Έρευνας	10
1.3 Δομή Οργάνωσης του Κειμένου	11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1	<i>Έννοια της Θρησκείας</i>	13
2.2 Μορφές Θρησκευτικής Έκφρασης		15
2.3 Η Θρησκεία στην Ελλάδα		22
2.4 Αρχαία Ελληνική Θρησκεία		24
2.5 Χαρακτηριστικά της Αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας		25
2.6 Οι Θεοί του Ολύμπου		28
2.7 Διαδίκτυο: Πλεονεκτήματα και Μειονεκτήματα		32
2.8 Ιστορική Αναδρομή		34
2.9 Χαρακτηριστικά του Διαδικτύου		35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

3.1 Θρησκεία και Διαδίκτυο	37
3.2 Προσφερόμενες Δυνατότητες	38

3.3	Μειονεκτήματα και κίνδυνοι.....	41
3.4	Θρησκεία Online (religion online) vs. Διαδικτυακή Θρησκεία (online religion).....	42
3.5	Τύποι Διαδικτυακής Θρησκευτικής Δραστηριότητας.....	43
3.6	Αναβίωση της Αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1	Εισαγωγή.....	57
4.2	Ερευνητικά Ερωτήματα	57
4.3	Ερευνητική Διαδικασία	62
4.4	Ερευνητικά Εργαλεία	58
4.5	Δείγμα	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

5.1	Ύπατο Συμβούλιο Των Ελλήνων Εθνικών	63
5.2	«ΤΕΛΧΙΝΙΣ» ΡΟΔΙΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ.....	66
5.3	«ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ».....	68
5.4	«ΔΕΛΦΥΣ»	71
5.5	«ΥΠΑΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΑΜΕΡΙΚΗΣ».....	74
5.6	«ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΠΟΙ».....	68
5.7	«ΙΔΑΙΩΝ ΓΗ»	78
5.8	«ΔΙΠΠΕΤΕΣ»	79
5.9	«Άρθρα στο διαδίκτυο για Έλληνες Εθνικούς».....	81
5.10	«Συγκριτική αποτίμηση ιστοσελίδων & άρθρων του διαδικτύου»	84

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

<i>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</i>	93
<i>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ</i>	106

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1.1: Τοτέμ.....	16
Εικόνα 1.2: Γκανέσα (Ganesh).....	17
Εικόνα 1.3: Χρυσός Βούδας.....	18
Εικόνα 1.4: Γιν-Γιανγκ (Ying-Yang).....	19
Εικόνα 1.5: Όρος Φούτζι (Mt Fuji).....	20
Εικόνα 1.6: Έρευνα του Pew Research Center.....	22

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ECER - European Congress of Ethnic Religions

FAQ - Frequently Asked Questions

NCP - Network Control Protocol

TCP/IP - Transmission Control Protocol/Internet Protocol

WWW - World Wide Web

A.E.Θ- ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

E.E. - Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΛΣΤΑΤ - Ελληνική Στατιστική Αρχή

Η.Π.Α.- Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

M.M.E. - Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΥΣΕΕ - Ύπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι θρησκευτικοί χρήστες του διαδικτύου εύκολα μπορούν να αντλήσουν πληροφορίες για όλες τις θρησκείες και τα θρησκευτικά ζητήματα χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια η αναβίωση της αρχαίας ελληνικής θρησκείας στο χώρο του διαδικτύου. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της εργασίας είναι να μελετηθεί η αναβίωση της αρχαίας ελληνικής θρησκείας μέσα από ιστοσελίδες ενημερωτικού περιεχόμενου που έχουν δημιουργηθεί από τα ίδια τα μέλη των Ελλήνων εθνικών και βρίσκονται στο ελληνικό διαδίκτυο με την ταυτόχρονη μελέτη και σχετικών αναφορών που γίνονται σε άρθρα εφημερίδων. Στόχος είναι μια συγκριτική θεώρηση των ιστοσελίδων με βάση αξιολογικά κριτήρια, έτσι ώστε να αποτυπωθεί καλύτερα η διαφορετικότητα του τρόπου χρήσης των ιστοσελίδων. Όσον αφορά τη μεθοδολογία, οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν είναι η βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα. Με βάση αυτή τη μεθοδολογία, μελετήθηκαν ζητήματα όπως η έννοια της θρησκείας, μορφές θρησκευτικής έκφρασης, η θρησκεία στην Ελλάδα από την αρχαιότητα έως σήμερα, η αρχαία ελληνική θρησκεία, τα χαρακτηριστικά της και η αναβίωσή της, το δωδεκάθεο, το διαδίκτυο, η ιστορία του και τα χαρακτηριστικά του, καθώς και η σχέση θρησκείας - διαδικτύου. Επίσης, έγινε και ποιοτική έρευνα με στόχο να διερευνηθεί, να παρατηρηθεί και, στο τέλος, να

ερμηνεύσει τις ιστοσελίδες των Ελλήνων εθνικών που υπάρχουν στο χώρο του διαδικτύου. Οι σελίδες αυτές θα μελετηθούν τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τα τεχνικά τους χαρακτηριστικά. Οι ιστοσελίδες που επιλέχθηκαν για αξιολόγηση είναι ysee.gr/index.html, www.rodos.ysee.gr, [ancienthellenicreligion.com](http://www.ancienthellenicreligion.com), <http://www.delphys.gr/index.html> <http://www.ysee.org> <http://hellenismos.ysee.gr/> , https://www.yseekritis.gr/p/blog-page_89.html και <http://www.diipetes.ysee.gr/> Η αξιολόγηση των ιστοσελίδων θα επικεντρωθεί στο βαθμό αξιοπιστίας τους, στους στόχους τους, καθώς και στο κοινό που αυτές απευθύνονται.

Λέξεις – κλειδιά: Θρησκεία, αρχαία ελληνική θρησκεία, διαδίκτυο, ιστοσελίδες, δωδεκάθεο.

ABSTRACT

Religious netizens can easily get information about all religions and religious matters using the internet. Of particular interest in recent years has been the revival of the ancient Greek religion on the Internet. More specifically, the purpose of this work is to study the revival of the ancient Greek religion through websites with informative content that have been created by the same members of the Greek nationalities and are found on the Greek internet with the simultaneous study and relevant reports in newspapers. The aim is a comparative view of the websites based on evaluative criteria, so as to better reflect the diversity of the way the websites are used. Regarding the methodology, the methods used are literature and online research. Based on this methodology, issues such as the concept of religion, forms of religious expression, religion in Greece from antiquity to today, ancient Greek religion, its characteristics and its revival, the twelve gods, the internet, its history and its characteristics as well as the relationship of internet religion, were examined. Also, qualitative research was carried out with the aim of investigating, observing and finally interpreting the websites of Hellenes that exist on the Internet based on specific evaluation criteria. These pages will be studied both in terms of content and in terms of their technical characteristics. The websites selected for evaluation are ysee.gr/index.html, www.rodos.ysee.gr, [ancienthellenicreligion.com](http://www.ancienthellenicreligion.com), <http://www.delphys.gr/index.html>

<http://www.ysee.org> <http://hellenismos.ysee.gr/> , https://www.yseekritis.gr/p/blog-page_89.html and <http://www.diipetes.ysee.gr/>. The evaluation of the websites will focus on their degree of credibility, their goals, as well as the audience they address.

Key Words: Religion, ancient Greek religion, internet, websites, twelve gods.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Τοποθέτηση του Προβλήματος

Σήμερα, το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι κυρίαρχα στην καθημερινή μας ζωή. Η θρησκεία δεν θα μπορούσε να παραμείνει ανεπηρέαστη από όλες τις αλλαγές που λαμβάνουν χώρα εξαιτίας της τεχνολογικής προόδου. Αν και αρχικά η επίσημη Εκκλησία διατηρούσε περισσότερες επιφυλάξεις σχετικά με τη θρησκευτική χρήση του διαδικτύου, η στάση της σήμερα έχει αλλάξει, κάτι που αποδεικνύεται από την ύπαρξη επίσημων ιστοσελίδων και μέσω κοινωνικής δικτύωσης. Έχουν επίσης δημιουργηθεί και πολλές ανεπίσημες προσωπικές ιστοσελίδες, online θρησκευτικές κοινότητες και ομάδες για την ανταλλαγή θρησκευτικών απόψεων και την παροχή πληροφοριών, άμεσα και χωρίς κόστος. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αναβίωση της αρχαίας ελληνικής θρησκείας, κάτι που είναι εμφανές και στο χώρο του διαδικτύου.

1.2 Στοχοθεσία Έρευνας

Σκοπός της εργασίας είναι να μελετηθεί η αναβίωση της αρχαίας ελληνικής θρησκείας μέσα από ιστοσελίδες ενημερωτικού περιεχόμενου που έχουν δημιουργηθεί από τα ίδια τα μέλη των Ελλήνων Εθνικών και βρίσκονται στο ελληνικό διαδίκτυο, ενώ παράλληλα θα γίνει ανάλυση και σύνθεση της προηγούμενης αρθρογραφίας και βιβλιογραφίας. Θα γίνει μια συγκριτική θεώρηση των ιστοσελίδων με βάση αξιολογικά κριτήρια χρησιμοποιώντας ως μεθοδολογία τη βιβλιογραφική και τη διαδικτυακή έρευνα. Συγκεκριμένα, θα μελετηθεί η εθνική και διεθνής

βιβλιογραφία, βιβλία, περιοδικά και άρθρα σε ηλεκτρονικούς καταλόγους βιβλιοθηκών και σε μηχανές αναζήτησης ηλεκτρονικού υλικού, εργασίες σε ακαδημαϊκά ιδρυματικά αποθετήρια και στατιστικά στοιχεία, για να ερευνηθεί η έννοια της θρησκείας, οι μορφές θρησκευτικής έκφρασης, η θρησκεία στην Ελλάδα από την αρχαιότητα έως σήμερα, η αρχαία ελληνική θρησκεία, τα χαρακτηριστικά της και η αναβίωσή της, το δωδεκάθεο, το διαδίκτυο, η ιστορία του και τα χαρακτηριστικά του, καθώς και η σχέση θρησκείας - διαδικτύου.

Ακόμη, θα γίνει ποιοτική έρευνα με σκοπό να διερευνήσει, να παρατηρήσει και να ερμηνεύσει τις ιστοσελίδες των Ελλήνων Εθνικών που υπάρχουν στο χώρο του διαδικτύου. Οι ιστοσελίδες αυτές θα μελετηθούν τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τα τεχνικά τους χαρακτηριστικά και παράλληλα θα γίνει σύγκριση με άρθρα ανάλογου περιεχομένου. Οι ιστότοποι που επιλέχθηκαν για αξιολόγηση είναι: <https://www.ancienthellenicreligion.com>, <https://www.ysee.gr>, <http://www.rodos.ysee.gr>, <http://www.delphys.gr/index.html>, <http://www.ysee.org>, <http://hellenismos.ysee.gr/>, https://www.yseekritis.gr/p/blog-page_89.html και <http://www.diipetes.ysee.gr/>. Η επιλογή των παραπάνω πραγματοποιήθηκε κατόπιν περιήγησης στο ελληνικό διαδίκτυο, μέσω του προγράμματος περιήγησης Google, με βάση την απήχηση προς τους χρήστες του διαδικτύου, για να είναι πιο έγκυρα και αξιόπιστα τα αποτελέσματα της έρευνας. Η αξιολόγηση των ιστοσελίδων θα επικεντρωθεί στο βαθμό αξιοπιστίας τους, στους στόχους τους καθώς και στο κοινό που αυτές απευθύνονται. Τα ερωτήματα που τίθενται προς απάντηση είναι:

- Το περιεχόμενο των ιστοσελίδων είναι πλήρες, αντικειμενικό και κατανοητό;
- Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα;
- Προσφέρονται επαρκείς δυνατότητες αλληλεπίδρασης με τους επισκέπτες;
- Είναι εύκολα προσβάσιμες οι ιστοσελίδες; Έχουν καλή σχεδίαση;
- Σε τι διαφέρουν από άλλες πηγές του διαδικτύου;

1.3 Δομή Οργάνωσης του Κειμένου

Στο δεύτερο (κατά σειρά) κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί το θεωρητικό υπόβαθρο, θα διερευνηθεί η έννοια της θρησκείας, οι διάφοροι ορισμοί που έχουν δοθεί, οι διάφορες μορφές θρησκευτικής έκφρασης και η παρουσία τους στον κόσμο, καθώς και η θρησκεία στην Ελλάδα. Έπειτα θα

παρουσιαστεί η αρχαία ελληνική θρησκεία, μερικά βασικά χαρακτηριστικά της, καθώς και οι θεοί του Ολύμπου. Στη συνέχεια, θα εξεταστεί το διαδίκτυο, τι είναι, πώς ξεκίνησε, πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, καθώς και μερικά χαρακτηριστικά του.

Αντίστοιχα, στο τρίτο κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί τη βιβλιογραφική ανασκόπηση της έρευνας, αναλύεται η σχέση θρησκείας – διαδικτύου, οι δυνατότητες που προσφέρει το διαδίκτυο όσον αφορά τη θρησκεία, ποιοι κίνδυνοι είναι πιθανό να ανακύψουν, η διαφορά θρησκείας online και διαδικτυακής θρησκείας, καθώς και οι διάφοροι τύποι διαδικτυακής θρησκευτικής δραστηριότητας. Παρουσιάζεται, επίσης, η αναβίωση της αρχαίας Ελληνικής θρησκείας, ο ορισμός του Ελληνισμού, οι τελετουργίες, οι οργανώσεις, το ιερατείο, ενώ επίσης και οι αντιδράσεις κατά των υποστηρικτών αυτής της θρησκείας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, περιγράφεται η ερευνητική μεθοδολογία. Διατυπώνονται τόσο ο στόχος της έρευνας, όσο και τα ερευνητικά ερωτήματα, περιγράφεται η ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε, καθώς και τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν αναφορικά με την αξιολόγηση ιστοσελίδων, και αναφέρεται το δείγμα της έρευνας, ήτοι οι ιστοσελίδες: <https://www.ancienthellenicreligion.com>, <https://www.ysee.gr> και <http://www.rodos.ysee.gr> <http://www.delphys.gr/index.html> <http://www.ysee.org> <http://hellenismos.ysee.gr/> , https://www.yseekritis.gr/p/blog-page_89.html και <http://www.diipetes.ysee.gr/>. Παράλληλα μελετήθηκαν άρθρα που αναφέρονταν στους Έλληνες Εθνικούς και έγινε μια συγκριτική θεώρηση των διαφορετικών πηγών του διαδικτύου.

Στο πέμπτο κεφάλαιο ακολουθεί η παρουσίαση των αποτελεσμάτων, βάσει των κριτηρίων αξιολόγησης ιστοσελίδων.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο εξάγονται συμπεράσματα και γίνονται προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

Τέλος, παρουσιάζεται η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας και τη συγγραφή της εργασίας.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1 Έννοια της Θρησκείας

Οι θρησκείες επηρεάζουν αναμφισβήτητα την ταυτότητά μας, ανεξάρτητα από το αν θεωρούμε τους εαυτούς μας θρησκευόμενους ή όχι (Council of Europe, *Religion and belief*, n.d.). Είναι δύσκολο να ορίσει κανείς τη θρησκεία, καθώς πρόκειται για κάτι που εμφανίζεται με διαφορετικό τρόπο στα διάφορα μέρη του κόσμου, και μάλιστα με διαφορετικά χαρακτηριστικά κάθε φορά ανάλογα τον τόπο, τον πολιτισμό, κ.ά. Όλες οι θρησκείες προσπαθούν να δώσουν νόημα στη ζωή μας, καθώς και να εξηγήσουν τι συμβαίνει μετά θάνατον. Η θρησκευτική πίστη είναι ένα από τα πανταχού παρόντα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης κοινωνίας και έχει διαμορφώσει τις κοσμοθεωρίες των πολιτισμών, από μικρές φυλές έως τεράστιες αυτοκρατορίες (Jensen, 2014). Η μεγάλη ποικιλία των ορισμών που έχουν προκύψει δείχνουν πόσο πολύπλοκα είναι τα ζητήματα της θρησκείας και των σχέσεων που δημιουργούνται μέσα στις κοινωνίες (Καραμούζης, 2015). Σύμφωνα με τον Jonathan Z. Smith, δεν υπάρχει κάποιος ορισμός για την θρησκεία, αλλά αν θέλαμε να την ορίσουμε, θα λέγαμε ότι «είναι ένας τρόπος σύμφωνα με τον οποίο οι άνθρωποι κατασκευάζουν το περιβάλλον στο οποίο ζουν, με νοήματα» (Κουτσιούμπας, 2019).

Ακόμη, οι θρησκείες μπορούν να οριστούν ως «συστήματα πεποιθήσεων που συνδέουν την ανθρωπότητα με την πνευματικότητα» (Council of Europe, *Religion and belief*, n.d.). Όσον αφορά την πίστη, αυτή είναι μια κατάσταση του νου όταν θεωρούμε κάτι αληθινό, παρόλο που δεν είμαστε εκατό τοις εκατό σίγουροι ότι είναι αληθινό ή δεν είμαστε ικανοί να το αποδείξουμε (Council of Europe, *Religion and belief*, n.d.). Σύμφωνα με τον Albert Einstein: «Όλες οι θρησκείες, οι τέχνες και οι επιστήμες είναι κλαδιά του ίδιου δέντρου. Όλες αυτές οι φιλοδοξίες κατευθύνονται προς τον εξευγενισμό της ζωής του ανθρώπου, την ανύψωσή της από τη σφαίρα της απλής φυσικής ύπαρξης και την οδήγηση του ατόμου προς την ελευθερία».

Μια ταξινόμηση των ορισμών της θρησκείας είναι η εξής: η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τους ουσιοκρατικούς ορισμούς που απαντούν στην ερώτηση «τι είναι η θρησκεία;», ενώ η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τους λειτουργικούς ορισμούς και απαντά στην ερώτηση «τι κάνει η

θρησκεία;» (Whitehouse, 2003). Στην πρώτη κατηγορία, τονίζονται οι ιδιότητες της θρησκείας, αλλά και τα εσωτερικά της χαρακτηριστικά, όπως η πίστη (Γαβαλίδη, 2019). Ο όρος πίστη αναφέρεται «στην εσωτερική πεποίθηση του ανθρώπου για μια πραγματικότητα που υπάρχει πέρα από τις νοητικές και αισθητικές του ικανότητες» (Γαβαλίδη, 2019, σελ. 50).

Αξίζει να αναφερθούν οι απόψεις και άλλων επιστημόνων σχετικά με τον ορισμό της θρησκείας. Σύμφωνα με τον Taylor (1960), η θρησκεία στηρίζεται σε πίστη σε «πνευματικές οντότητες». Σύμφωνα με τον Max Muller, η θρησκεία είναι μια νοητική κατάσταση όπου το κάθε άτομο έχει την ικανότητα να καταλάβει την έννοια του απείρου (Γαλανοπούλου, 2022). Κοινό χαρακτηριστικό και στους δύο προηγούμενους ορισμούς είναι «η πίστη σε θεϊκά όντα» (Γαλανοπούλου, 2022, σελ. 14).

Η δεύτερη κατηγορία, οι λειτουργικοί ορισμοί, σχετίζονται με τη θρησκεία και το ρόλο της στη ζωή των ανθρώπων σε μια κοινωνία. Σύμφωνα με τον Durkheim (1982), οι 3 κεντρικές λειτουργίες της θρησκείας είναι:

- η κοινωνική συνοχή, για την επίτευξη της κοινωνικής αλληλεγγύης
- ο κοινωνικός έλεγχος,
- η απάντηση σε μεγάλα υπαρξιακά ερωτήματα.

Σύμφωνα με το μαθητή του Freud, Erich Fromm, η θρησκεία είναι «ένα οποιοδήποτε σύστημα σκέψης και δράσης που ασπάζεται ένα σύνολο ανθρώπων και παρέχει στο άτομο συγκεκριμένα πλαίσια προσανατολισμού και ένα αντικείμενο λατρείας» (Καραμούζης, 2015). Σύμφωνα με τον Clifford Geertz (2011), η θρησκεία είναι ένα σύνολο συμβόλων, που δίνει κίνητρα και σχηματίζει αντιλήψεις αναφορικά με τον άνθρωπο και την κοινωνία (Γαλανοπούλου, 2022). Σύμφωνα με τον Willaime (2004), ο Karl Max υποστηρίζει ότι η θρησκεία χρησιμοποιείται, ώστε να διευκολύνει τον άνθρωπο να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες στη ζωή του. Ακόμη, ο Ninian Smart παρουσιάζει επτά διαστάσεις της θρησκείας (Καραμούζης, 2015; Γαλανοπούλου, 2022, σελ. 16):

«1. Πρακτική – Τελετουργική διάσταση, η οποία συμπεριλαμβάνει: α) τους τύπους της προσευχής, β) τις ασκητικές μορφές, γ) τους τρόπους συμπεριφοράς και εξωτερικής εμφάνισης, δ) τα προσκυνήματα, ε) τις τελετές μύησης, μετάβασης και μετασχηματισμού.

2. Η βιωματική – συναισθηματική διάσταση, η οποία συμπεριλαμβάνει: α) τις θρησκευτικές εμπειρίες, β) τις βιωματικές σχέσεις με το θεϊκό, γ) τις μυστικιστικές παραδόσεις.

3. Η αφηγηματική – μυθική διάσταση περιλαμβάνει: α) τις συστηματικές καταγραφές των θρησκευτικών αντιλήψεων, β) τις προφορικές παραδόσεις, γ) τις αποκαλύψεις κ.ά.

4. Η δογματική – φιλοσοφική διάσταση περιλαμβάνει: α) τις επίσημες διδασκαλίες για τη θρησκεία, β) την ερμηνεία των διδασκαλιών, γ) τον ρόλο των δογματικών διαφορών, δ) τις συνέπειες των δογματικών διαφορών για τους πιστούς.

5. Η ηθική – νομική διάσταση περιλαμβάνει: α) κανόνες προσανατολισμού για τον πιστό, β) ποινές και αμοιβές.

6. Η κοινωνική – θεσμική διάσταση περιλαμβάνει: α) τις αλληλεπιδράσεις των ανθρώπων των θρησκειών μεταξύ τους και με τους άλλους, β) τις θεσμικές και ιδιωτικές επιρροές της θρησκείας σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες.

7. Η υλική διάσταση περιλαμβάνει: α) τις δομές, όπως Εκκλησία, Συναγωγή, β) αρχιτεκτονική, ζωγραφική, μουσική, μικροτεχνία, γ) ιερούς τόπους».

2.2 Μορφές Θρησκευτικής Έκφρασης

Η θρησκεία εμφανίστηκε από τότε που ο άνθρωπος εμφανίστηκε στη Γη (Σοφού, 2018). Πάντα οι άνθρωποι είχαν πνευματικές αναζητήσεις σχετικά με το Θείο. Ανάλογα τον τόπο, την εποχή και τον κοινωνικό περίγυρο, αναπτύχθηκαν πολλά είδη θρησκείας με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Πολλοί, ωστόσο, είναι και αυτοί που επιλέγουν να μην πιστεύουν σε κανένα θεό, οι άθεοι. Ειδικά για τον αθεϊσμό, αυτός μπορεί να δημιουργήσει κάτι παρόμοιο με

«μυστικισμό» (Γιαλκέτσης, 2019). Η θρησκεία, λοιπόν, χωρίζεται σε πολλά είδη όπως σε φυσικές και αποκεκαλυμμένες, σε πολυθεϊστικές και μονοθεϊστικές θρησκείες. Οι φυσικές θρησκείες είναι οι θρησκείες που δημιούργησε ο άνθρωπος χρησιμοποιώντας τη φαντασία του και τις πνευματικές δεξιότητές του, όπως π.χ. η ειδωλολατρία (Σοφού, 2018). Η ειδωλολατρία περιέχει τον τοτεμισμό, ο οποίος σχετίζεται με τα έθιμα που έχουν σχέση με το τοτέμ, το οποίο περιγράφει κάθε αντικείμενο, ζώο ή φυτό, για το οποίο υπάρχει η αντίληψη ότι έχει ιερές ιδιότητες και γι' αυτό θεωρείται προστάτης της φυλής (Γαλανοπούλου, 2022).

Εικόνα 1.1 Τοτέμ¹

Ο πολυθεϊσμός είναι η πίστη σε πολλούς θεούς και περιλαμβάνει τις φυσικές θρησκείες. Σχετίζεται με τις έννοιες του παμψυχισμού και του παγανισμού, όπου όλα έχουν κάποιον θεό για να τα προστατεύει (Σοφού, 2018).

Στις πολυθεϊστικές θρησκείες εντάσσονται και οι εξής:

- Ο βεδισμός ήταν παλιά θρησκεία της Ινδίας, μέχρι που επικράτησε ο βραχμανισμός, και βασίζεται στις Βέδες, δηλαδή τα ιερά βιβλία των Ινδών που προέρχονται από διάφορες

¹ Photo by Esteban Arango from Pexels: <https://www.pexels.com/photo/a-wooden-totem-surrounded-by-green-trees-11296761/>

εποχές. Η λέξη «βέδα» σχετίζεται με την αρχαία ελληνική «οΐδα», ομόρριξη της αρχαίας ινδικής veda, που σημαίνει την εξ αποκαλύψεως γνώση και, τελικά, τη θεολογία (ΒΕΔΕΣ, ΙΝΔΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ).

- Ο βραχμανισμός/ Ινδουισμός είναι ο πανθεϊσμός, δηλαδή ο άνθρωπος προσπαθεί να γίνει η καλύτερη εκδοχή του εαυτού του συνδυάζοντας τη ζωή του με το βράχμα, « την πιο μεγάλη δύναμη από την οποία ξεκινούν όλα αλλά και σταματούν» (Γαλανοπούλου, 2022). Δεν αποτελεί μια ενιαία θρησκεία, αλλά σύνολο παραδόσεων που αναπτύχθηκαν γύρω από την κοιλάδα του Ινδού ποταμού. Μια από τις πιο γνωστές αναπαραστάσεις θεότητας στον Ινδουισμό είναι ο Γκανέσα, ο θεός με το κεφάλι ελέφαντα.

Εικόνα 1.2 Γκανέσα (Ganesh)²

- Ο βουδισμός, σύμφωνα με τον οποίο σκοπός της ζωής είναι να επιτευχθεί η «φώτιση» (Γαλανοπούλου, 2022), έχει δύο σχολές: τη Μαχαγιάνα και τη Τεραβάντα, οι διαφορές των οποίων επικεντρώνονται στη φύση της Νιρβάνα, τη σημαντικότητα των διδασκαλιών και κειμένων, καθώς και τις λειτουργικές πρακτικές (Williams, P., 1st ed., 1989, pp. 275f, 2nd ed., 2008, p. 266).

² Photo by IN Amol Nandiwadekar from Pexels: <https://www.pexels.com/photo/lord-ganesh-figurine-1707422/>

- Ο κομφουκιανισμός, δημοφιλής θρησκεία στην Κίνα, βασίζεται στη διδασκαλία του Κομφούκιου, Κινέζου διανοητή και κοινωνικού φιλοσόφου. Οι διδασκαλίες του είναι συγκεντρωμένες στα Ανάλεκτα (Λούν Γύ), δηλαδή μια συλλογή από σκέψεις και απαντήσεις του (Αναστασίου αρχιεπισκόπου Αλβανίας. *Η Θρησκεία του Κομφούκιου*, Ι.Ν. Αγίου Σώστη Νέας Σμύρνης).³

Εικόνα 1.3 Χρυσός Βούδας⁴

- Ο ταοϊσμός σήμερα είναι ευρέως γνωστός μέσα από τις διδασκαλίες του έργου Τάο Τε Τζινγκ (Wong, 2020). Ο ταοϊσμός είναι μια θρησκεία της οποίας οι πιστοί βρίσκονται κυρίως στην Άπω Ανατολή, με κύρια γραφή αυτή του «Τάο», λέξη που σημαίνει «δρόμος» και προέρχεται από το σύμβολο του κινέζικου αλφάβητου του ίδιου ονόματος (Γαλανοπούλου, 2022). Η εσωτερική αλχημεία, ο διαλογισμός, το φενγκ σουί, καθώς και οι ασκήσεις του τάι τζι, παρουσιάζουν κάποια σχέση με τον Ταοϊσμό (Wong, 2020).

³ <https://www.sostis.gr/blog/item/1774-i-thriskeia-tou-komfoukiou>

⁴ Photo by Suraphat Nuea-on from Pexels: <https://www.pexels.com/photo/photo-of-golden-gautama-buddha-937465/>

Εικόνα 1.4 Γιν Γιανγκ (Ying – Yang)⁵

- Ο σιντοϊσμός είναι ιαπωνική θρησκεία που εμφανίστηκε τον 6^ο αιώνα, και για ένα διάστημα, μάλιστα, αποτελούσε την κρατική της θρησκεία (Γερμαντζίδου, 2021). Η θρησκεία αυτή συνδέεται με τη λατρεία των κάμι, ιαπωνικός όρος που σημαίνει θεός, θεότητα ή πνεύμα (Γερμαντζίδου, 2021). Ο σιντοϊσμός είναι μια από τις αρχαιότερες θρησκείες, ενώ εκφράζεται ως ανιμισμός και ως πολυθεϊα (Γερμαντζίδου, 2021). Το ιερό όρος Φούτζι (Fuji) αποτελεί το πιο ιερό σημείο της Ιαπωνίας.

⁵ Photo by Brett Jordan from Pexels: <https://www.pexels.com/photo/typography-luck-technology-blur-5138933/>

Εικόνα 1.5 Όρος Φούτζι (Mt Fuji)⁶

- Ο ζωροαστρισμός προέρχεται από τον ιδρυτή της, Ζωροάστρη (Ζαρατούστρα), ιερέα που έζησε στο Ιράν τον 6ο αιώνα π.Χ. και θεωρείται προφήτης. Ο ζωροαστρισμός είναι μια από τις παλαιότερες θρησκείες, με την εμφάνισή του να χρονολογείται περίπου 3.000 χρόνια πριν. Στη συγκεκριμένη θρησκεία υπάρχουν δύο θεότητες, ο Αχουραμάσδα, ο θεός του φωτός και του καλού, και ο Αριμάν, ο θεός του σκότους. Επικρατεί κάποιες φορές το καλό και κάποιες το κακό, ώσπου στο τέλος το κακό νικιέται (Σοφού, 2018).

Ο μονοθεϊσμός είναι η πίστη στην ύπαρξη ενός μόνο Θεού. Στον μονοθεισμό ανήκουν οι αποκεκαλυμμένες θρησκείες, αυτές, δηλαδή, που βασίζονται στην Αποκάλυψη του Θεού στον άνθρωπο (Τρίτος, 2015). Στις αποκεκαλυμμένες θρησκείες περιλαμβάνονται οι εξής:

- Ο Χριστιανισμός, μονοθεϊστική θρησκεία που βασίζεται στη διδασκαλία του Ιησού Χριστού. Ο τριαδικός Θεός είναι ο Θεός-Πατέρας, ο Ιησούς-Υιός και το Άγιο Πνεύμα. Οι Χριστιανοί πιστεύουν ότι η Βίβλος είναι αλάνθαστος λόγος του Θεού και ότι η διδασκαλία της είναι η μεγαλύτερη αυθεντία (Β' Τιμοθέου 3:16, Β' Πέτρου 1:20-21).

- Ο Ιουδαϊσμός, είναι η παραδοσιακή θρησκεία των Εβραίων και μία από τις αρχαιότερες θρησκείες στον κόσμο. Οι πιστοί του ιουδαϊσμού συγκεντρώνονται στη συναγωγή που είναι ο χώρος λατρείας τους. Το ιερό βιβλίο είναι η Τορά, που περιέχει τα βιβλία του Μωυσή. Σύμφωνα με τον Ιουδαϊσμό, ο θεός εμφανίστηκε στον εβραϊκό λαό μέσα από τους πατριάρχες Ισαάκ, Αβραάμ και Ιακώβ, τον Μωυσή και τους προφήτες, αποκάλυψε τον Μωσαϊκό Νόμο και υποσχέθηκε ότι θα αναστήσει των Μεσσία για τη σωτηρία του κόσμου (Σοφού, 2018).

- Το Ισλάμ: Ιδρυτής του Ισλάμ ήταν ο Μωάμεθ. Σύμφωνα με το Ισλάμ, μοναδικός θεός είναι ο Αλλάχ και ο Μωάμεθ ήταν ο προφήτης του. Οι Μουσουλμάνοι χωρίζονται σε Σηίτες και Σουνίτες, ενώ το πιο ιερό τους βιβλίο είναι το κοράνι. Η αραβική λέξη «Ισλάμ» σημαίνει υποταγή στη βούληση του θεού (Γαλανοπούλου, 2022). Κάθε μουσουλμάνος έχει 5 υποχρεώσεις στη ζωή του, τους Πέντε Στύλους της Τηρήσεως, που σύμφωνα με το Κοράνι είναι: 1. Η ομολογία της πίστης, 2. Η προσευχή, 3. Η ελεημοσύνη, 4. Η νηστεία, 5. Το Προσκύνημα στη Μέκκα.

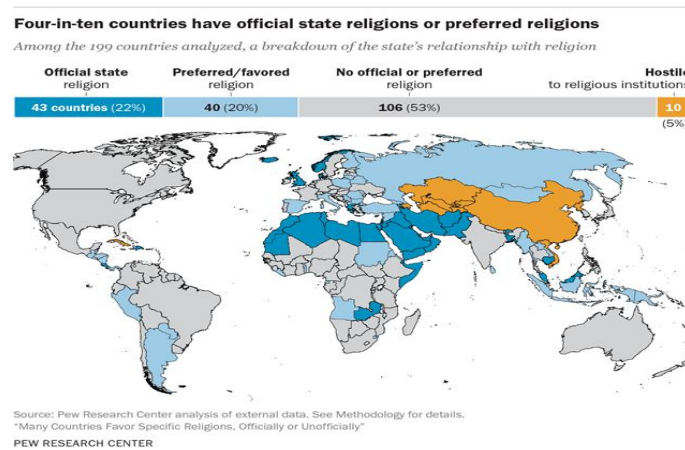
⁶ Photo by Tomáš Malík from Pexels: <https://www.pexels.com/photo/mt-fuji-3408353/>

Σύμφωνα με έρευνα του Pew Research Center του 2017 που εξέτασε 199 κράτη, περισσότερες από 80 χώρες στον κόσμο ασπάζονται μια συγκεκριμένη θρησκεία (*Many Countries Favor Specific Religions, Officially or Unofficially*, 2017). Το Ισλάμ φαίνεται πως είναι επίσημα η πιο διαδεδομένη θρησκεία (27 χώρες), με τον χριστιανισμό να ακολουθεί με 13 χώρες (συμπεριλαμβανομένων 9 ευρωπαϊκών κρατών). Αλλά επιπλέον 40 κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο ευνοούν ανεπίσημα μια συγκεκριμένη θρησκεία, στις περισσότερες περιπτώσεις, μάλιστα, η προτιμώμενη πίστη είναι ένας κλάδος του Χριστιανισμού. Ακόμη, φαίνεται, πως οι χριστιανικές εκκλησίες λαμβάνουν προνομιακή μεταχείριση σε περισσότερες χώρες (28) από οποιαδήποτε άλλη ανεπίσημη αλλά ευνοούμενη πίστη. Οι περισσότερες κυβερνήσεις σε ολόκληρο τον κόσμο, ωστόσο, είναι σε γενικές γραμμές ουδέτερες απέναντι στη θρησκεία. Από το 2015, μία στις πέντε χώρες σε όλο τον κόσμο (22%) είχε δηλώσει μια ενιαία κρατική θρησκεία, που συνήθως κατοχυρώνεται στο σύνταγμα ή στο βασικό νόμο της χώρας. Επίσης, η ισχνη πλειονότητα των χωρών (53%) δεν έχει επίσημη ή προτιμώμενη θρησκεία από το 2015. Το βουδισμό ασπάζονται το Μπουτάν και η Καμπότζη. Ο χριστιανισμός είναι η επίσημη θρησκεία στην Αρμενία, την Κόστα Ρίκα, τη Δανία, τη Δομινικανή Δημοκρατία, την Ελλάδα, την Ισλανδία, τη Μάλτα, το Λιχτενστάιν, το Μονακό, τη Νορβηγία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Ζάμπια. Το Ισλάμ ασπάζονται το Αφγανιστάν, η Αλγερία, το Μπαχρέιν, το Μπαγκλαντές, το Μπρουνέι, οι Κομόρες, η Αίγυπτος, το Ιράν, το Ιράκ, η Ιορδανία, η Λιβύη, το Κουβέιτ, η Μαλαισία, οι Μαλδίβες, η Μαυριτανία, το Μαρόκο, το Ομάν, το Πακιστάν, τα παλαιστινιακά εδάφη, το Κατάρ, η Σαουδική Αραβία, η Σομαλία, η Τυνησία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Υεμένη και η δυτική Σαχάρα. Τον ιουδαϊσμό ασπάζεται επίσημα το Ισραήλ. Φιλικά προσκείμενες προς το βουδισμό είναι η Μογγολία, η Σρι Λάνκα, η Μιανμάρ και η Λαϊκή Δημοκρατία του Λάος. Φιλικά προσκείμενες στο Ισλάμ είναι η Τουρκία, η Συρία και το Σουδάν. Ο χριστιανισμός μπορεί να συναντηθεί, επίσης, στην Ανδόρρα, την Ανγκόλα, την Αργεντινή, τη Βουλγαρία, το Κάπε Βέρντε, την ισημερινή Γουινέα, τη Φινλανδία, τη Γεωργία, τη Γουατεμάλα, την Ιταλία, τη Μολδαβία, τη Νικαράγουα, το Περού, την Παραγουάη και άλλες.⁷

Όσον αφορά τη θρησκεία στην ΕΕ, έρευνα του Ευρωβαρόμετρου δείχνει πως τα κράτη-μέλη στα οποία οι καθολικοί είναι πλειοψηφία είναι το Λουξεμβούργο, το Βέλγιο, η Σλοβενία, η

⁷ *Many Countries Favor Specific Religions, Officially or Unofficially*, 2017, <https://www.pewresearch.org/religion/2017/10/03/many-countries-favor-specific-religions-officially-or-unofficially/>

Ιρλανδία, η Ισπανία, η Αυστρία, η Ουγγαρία, η Λιθουανία, η Σλοβακία, η Πορτογαλία, η Ιταλία, η Κροατία, η Μάλτα και η Πολωνία, ενώ τα κράτη στα οποία οι περισσότεροι είναι ορθόδοξοι είναι η Κύπρος, η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Βουλγαρία (Παπακώστας, 2021). Τα κράτη στα οποία οι περισσότεροι δεν έχουν κάποια πίστη είναι η Σουηδία, η Τσεχία, η Ολλανδία και η πρώην Ανατολική Γερμανία (Παπακώστας, 2021). Οι μεγαλύτερες μουσουλμανικές κοινότητες εντοπίζονται στη Βουλγαρία (10%), τη Γαλλία και το Βέλγιο (5%) (Παπακώστας, 2021).

Εικόνα 1.6 Έρευνα του Pew Research Center

2.3 Η Θρησκεία στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η θρησκεία εμφανίστηκε ήδη από τα αρχαία χρόνια. Αρχικά, κατά τη νεολιθική εποχή εμφανίστηκαν θρησκείες με ανιμιστικά στοιχεία, έπειτα κατά την αρχαϊκή εποχή, εμφανίστηκε η ηρωική λατρεία και οι θεότητες της μυκηναϊκής εποχής αναμείχθηκαν με τους αρχαίους ελληνικούς θεούς (Γαλανοπούλου, 2022). Στις αρχές της πρώτης χιλιετίας ο

Χριστιανισμός έγινε ευρέως διαδεδομένος, ενώ το πρώτο σύνταγμα των επαναστατικών χρόνων όριζε ως επίσημη θρησκεία της Ελλάδας την Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία (Γαλανοπούλου, 2022). Στην νεοελληνική κοινωνία, η θρησκεία συνδέθηκε μετεπαναστατικά «με το περιεχόμενο των πολιτικών οραματισμών για τη διαμόρφωση ενός εθνικού κράτους του οποίου η γεωγραφική οριοθέτηση αποτελούσε την προϋπόθεση της εθνικής του ολοκλήρωσης» (Καραμούζης, 2015). Σήμερα, οι περισσότεροι Έλληνες ανήκουν στην Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία, υπάρχουν όμως και άλλοι Έλληνες που ανήκουν στη Ρωμαιοκαθολική ή στην Προτεσταντική εκκλησία, και άλλοι που είναι μουσουλμάνοι, ιουδαίοι κ.ά. Η πίστη όλων αυτών γίνεται σεβαστή από το Κράτος. Έτσι, ο καθένας μπορεί ελεύθερα να λατρεύει τον Θεό στον οποίο πιστεύει, σύμφωνα με την αρχή της ανεξιθρησκίας, η οποία κατοχυρώνεται στο ελληνικό Σύνταγμα. Σύμφωνα με το άρθρο 13 (Θρησκευτική Ελευθερία) του Ελληνικού Συντάγματος ορίζεται ότι:

«1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός.

2. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη. Ο προσηλυτισμός απαγορεύεται.

3. Οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην ίδια εποπτεία της Πολιτείας και στις ίδιες υποχρεώσεις απέναντί της, όπως και οι λειτουργοί της επικρατούσας θρησκείας.

4. Κανένας δεν μπορεί, εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων, να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το Κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους.

5. Κανένας όρκος δεν επιβάλλεται χωρίς νόμο, που ορίζει και τον τύπο του.»

Επίσης, σύμφωνα με το Άρθρο 3 παράγραφος 1 (Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας), «Επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού». Κεφαλή της έχει τον Κύριο ημών Ιησού Χριστό, είναι αναπόσπαστα ενωμένη δογματικά με τη Μεγάλη Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης και με κάθε άλλη ομόδοξη

Εκκλησία του Χριστού, είναι αυτοκέφαλη και διοικείται από την Ιερά Σύνοδο των εν ενεργεία Αρχιερέων και από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο.

Σύμφωνα με το *Report on International Religious Freedom: Greece* του 2019, η κυβέρνηση των ΗΠΑ υπολογίζει τον συνολικό πληθυσμό της Ελλάδας σε 10,8 εκατομμύρια (εκτίμηση στα μέσα του 2019), με το 81 ως 90 τοις εκατό να ταυτίζεται ως Ελληνορθόδοξο, το 4 ως 15 τοις εκατό άθεο, και το 2 τοις εκατό να είναι Μουσουλμάνοι. Στη Θράκη, υπάρχουν περίπου 140.000 μουσουλμάνοι, σε μεγάλο βαθμό απόγονοι της μουσουλμανικής μειονότητας, σύμφωνα με κυβερνητικές πηγές που χρησιμοποιούν στοιχεία του 2011 (*2019 Report on International Religious Freedom: Greece*). Σύμφωνα με μελέτη του Pew Research Center που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2017, επιπλέον 520.000 μουσουλμάνοι -κυρίως μετανάστες και αιτούντες άσυλο από τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, τη Νότια Ασία, τη Νοτιοανατολική Ασία, τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική- μένουν στην Ελλάδα, με κυβερνητικές πηγές να εκτιμούν ότι οι μισοί κατοικούν στην Αθήνα (*2019 Report on International Religious Freedom: Greece*). Σύμφωνα με στοιχεία από άλλες θρησκευτικές κοινότητες, συνολικά αποτελούν το 3 με 5 τοις εκατό του πληθυσμού στην Ελλάδα και περιλαμβάνουν Παλαισημερολογίτες Ορθόδοξους, Καθολικούς, Προτεστάντες, Μάρτυρες του Ιεχωβά, Εβραίους, μέλη πολυθεϊστικών ελληνικών θρησκειών, Σαηεντολόγους, Βουδιστές, κ.ά. (*2019 Report on International Religious Freedom: Greece*). Ακόμη, σύμφωνα με μεγάλες έρευνες, ένα μεγάλο ποσοστό των Ελλήνων δηλώνει πως πιστεύει στον Θεό και συμπεριλαμβάνει την Ορθοδοξία «στα συστατικά στοιχεία της προσωπικής τους ταυτότητας» (Τσιρώνης, 2012). Όσον αφορά τους νέους στην Ελλάδα, αυτοί θεωρούν τη θρησκεία ως βασική τους αξία, αλλά δεν της δίνουν πρωταρχική θέση, ενώ σε ποσοστό 59.3% εκκλησιάζονται μόνο στις πιο σημαντικές θρησκευτικές γιορτές και στις βασικές κοινωνικές εκφάνσεις που συνδέονται άρρηκτα με τη θρησκεία (Τσιρώνης, 2012).

2.4 Αρχαία Ελληνική Θρησκεία

Σύμφωνα με τον W. Burkert, Καθηγητή Κλασσικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης : «...κατά πόσο δικαιούται κανείς να ομιλεί απολύτως περί αρχαίας ελληνικής θρησκείας είναι ζήτημα το οποίο προκύπτει σαφώς μέσα στα όρια της εποχής από το 800 ως το 300 π.Χ.: κάθε φυλή, κάθε περιοχή, κάθε πόλη είχε την δική της ιδιαίτερη, επιμόνως διατηρούμενη παράδοση.

Μπορούσαν επομένως να σημειώνονται γενικότερες θρησκευτικές κινήσεις και τελικώς η θρησκεία περιέπεσε σε κρίση εξαιτίας της ανερχόμενης φιλοσοφίας. Θα ήταν ίσως σωστότερο να ομιλούμε στον πληθυντικό περί ‘ελληνικών θρησκειών’;» (Burkert, 2015, σελ.41; Κουτσιούμπας, 2019, σελ.23).

2.5 Χαρακτηριστικά της Αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας

Κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά της αρχαίας ελληνικής θρησκείας είναι η απουσία κυριάρχου και μοναδικού θρησκευτικού δόγματος, η έλλειψη εξουσιαστικότητας και η πνευματική αυτοτέλεια (Κουτσιούμπας, 2019). Θρησκευτικά κείμενα και ιερές γραφές δεν υπάρχουν, ενώ οι προσευχές και οι λατρευτικές εκδηλώσεις έχουν ελάχιστα σταθερή μορφή (Αναστασάκης, Βερέττας, Δημόπουλος, Καλόπουλος, Κιουλάφα & Μαρίνης, 2002, σελ. 208-209). Ένα άλλο χαρακτηριστικό της αρχαίας ελληνικής θρησκείας είναι η ανοχή στη διαφορετικότητα (Αναστασάκης et al., 2002, σελ. 83). Οι Έλληνες δεν υπήρξαν ποτέ προσηλυτιστές, ούτε κατέστρεφαν τους ναούς κάποιας άλλης θρησκείας για να αναγείρουν στη θέση τους ελληνικούς ναούς, καθώς αυτό θα συνιστούσε ύβρη, μιας και πίστευαν ότι όλοι οι άνθρωποι πίστευαν στους ίδιους θεούς, αλλά τους έδιναν διαφορετικά ονόματα (Κουτσιούμπας, 2019). Επίσης, η αρχαία ελληνική θρησκεία δεν είχε ούτε επαγγελματίες ιερείς, ούτε ναούς με δική τους περιουσία και διοίκηση (Κουτσιούμπας, 2019). Ακόμη, η θρησκεία αυτή συνδέεται άρρηκτα με τον σεβασμό και τη λατρεία προς την Μητέρα-Γη, καθώς και την ενεργή συμμετοχή του θηλυκού στοιχείου στη λατρεία (Αναστασάκης et al., 2002, σελ. 85-87).

Η διαμόρφωση της αρχαίας ελληνικής θρησκείας με την μορφή που την συναντάμε στην κλασική εποχή δεν μπορεί να καθοριστεί με σαφήνεια καθώς η αναγωγή της έχει βαθιές ρίζες στον Μινωικό και Μυκηναϊκό πολιτισμό σε συνάρτηση με τις θεότητες που έφεραν μαζί τους οι εισβολείς κατά την Μεταμυκηναϊκή εποχή. Μετά την πτώση του Μυκηναϊκού κράτους και την κάθοδο των Δωριέων εποχή ιδιαίτερα παραγμένη είναι εξαιρετικά δύσκολο να οριστεί η θρησκευτικότητα τους, από τη στιγμή που πρωτεύον μέλημα ήταν η επιβίωση σε συνάρτηση με την ταυτόχρονη εγκατάσταση. Επιπρόσθετα η απουσία ιερών κειμένων καθώς και σαφώς καθορισμένων τελετουργικών πρακτικών περιπλέκει ακόμη περισσότερο τα πράγματα. Γεγονός πάντως είναι ότι υπήρξε μια συγχώνευση των θεών στους οποίους πίστευαν οι εισβολείς, με αυτές των ντόπιων (Burkert, 2015). Η Εστία η προστάτιδα της οικογένειας που είχε σημαντική

θέση στους Ινδοευρωπαίους υιοθετήθηκε και από τους ντόπιους. Το ίδιο συνέβη και με το Δία που ήταν υπεύθυνος για τις καιρικές συνθήκες. Η ταύτιση αυτή μπορούσε να οδηγήσει σε ενσωμάτωση των θεών που είχαν παρόμοιες ιδιότητες και χαρακτηριστικά κάτω από ένα όνομα ή σε υποβιβασμό και στο τέλος σε πλήρη εξαφάνιση. Η συνέχιση της θρησκείας μπορεί να εντοπιστεί στο ρόλο που είχαν αναλάβει οι Αχαιοί βασιλιάδες που εκτελούσαν τα καθήκοντα τους στις εστίες των ανακτόρων, πρακτική που ακολούθησαν τόσο οι Αχαιοί όσο και οι βασιλιάδες των ελληνικών πόλεων. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αποτελεί η δημιουργία ναών στη θέση των Μυκηναϊκών ανακτόρων στις ακροπόλεις, στο υψηλότερο δηλαδή μέρος της πόλης λόγω της επιβλητικότητας των ναών στους οποίους οι Έλληνες ήθελαν να δώσουν περίοπτη θέση. Αυτή η μείξη που προέκυψε με τον αποικισμό οδήγησε στη συγχώνευση των ντόπιων θρησκειών με τις θρησκείες λαών της Μικρασίας. Βασικό χαρακτηριστικό κάθε πόλις ήταν η διαμόρφωση μιας θρησκείας που βασιζόταν στην τοπική λατρεία και στις γιορτές που είχαν καθιερωθεί σε κάθε πόλη. Έτσι η αρχαία θρησκεία είχε την αναγωγή της στην παράδοση και συνεχίστηκε σε όλη την αρχαιότητα. Ορισμένες τοπικές λατρείες απέκτησαν τόσο μεγάλη φήμη όπως τα Ελευσίνια μυστήρια που καθιερώθηκαν ως πανελλήνιες. Άλλες πάλι λατρείες που είχαν συνδεθεί με θεούς και τοπικούς ήρωες ενσωματώθηκαν στο επίσημο Δωδεκάθεο με αποτέλεσμα όσοι θεοί απέμειναν χωρίς να ενσωματωθούν παρέμειναν τα ονόματά τους ως επίθετα των ολύμπιων θεών. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί η γνωστή θεά της Σπάρτης Ορθία που ήταν υπεύθυνη για την γέννηση και προστασία υγιών παιδιών. Η θεά Ορθία κατά την ιστορική εποχή αναφέρεται ως η θεά Άρτεμη. Το ίδιο συνέβη και με την θεότητα της Τεγέας την Αλέα, θεά υπεύθυνη για τη διατήρηση του θερμού κλίματος με στόχο την ευφορία της βλάστησης. Η θεά Αλέα ταυτίστηκε με τη θεά Αθηνά (Burkert, 2015).

Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο (Ηροδότου, 2, 53.2)⁸ ο Όμηρος και ο Ησίοδος στη Θεογονία του, είναι οι Έλληνες ποιητές που καθιέρωσαν το αρχαίο ελληνικό Δωδεκάθεο. Είναι οι δημιουργοί της γέννησης των θεών, της καθιέρωσης των ονομάτων, της μορφής, των δράσεων και των αρμοδιοτήτων τους. Είναι οι ποιητές που κατάφεραν να πλαισιώσουν και να σχηματοποιήσουν

⁸[2.53.1] ὄθεν δὲ ἐγένοντο ἕκαστος τῶν θεῶν, εἴτε αἰεὶ ἦσαν πάντες, ὁκοῖοί τε τινες τὰ εἶδεα, οὐκ ἠπιστέατο μέχρι οὐ πρώην τε καὶ χθὲς ὡς εἰπεῖν λόγῳ. [2.53.2] Ἡσίοδον γὰρ καὶ Ὅμηρον ἠλικίην τετρακοσίοισι ἔτεσι δοκέω μεν πρεσβυτέρους γενέσθαι καὶ οὐ πλέοσι. οὗτοι δὲ εἰσι οἱ ποιήσαντες θεογονίην Ἑλλήσι καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντες καὶ τιμάς τε καὶ τέχνας διελόντες καὶ εἶδεα αὐτῶν σημήναντες. [2.53.3] οἱ δὲ πρότερον ποιηταὶ λεγόμενοι τούτων τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι ὕστερον, ἔμοιγε δοκέειν, ἐγένοντο. τούτων τὰ μὲν πρῶτα αἱ Δωδωνίδες ἰέρειαι λέγουσι, τὰ δὲ ὕστερα τὰ ἐξ Ἡσίοδόν τε καὶ Ὅμηρον ἔχοντα ἐγὼ λέγω. Πηγή: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=30&page=47

την αρχαία ελληνική θρησκεία, δίνοντας της τη μορφή που έλειπε από τα ταραχώδη χρόνια της μεταμυκηναϊκής περιόδου. Κατά τον Αριστοτέλη (Μτφ 983 b 29) ο Όμηρος και ο Ησίοδος ήταν οι «πρώτοι θεολογήσαντες» δηλαδή αυτοί που έκαναν αναφορά για τους θεούς βασισμένοι στο μύθο και στη φαντασία σε αντιδιαστολή με τους ορθολογιστές Έλληνες φιλοσόφους Θαλή, Ηράκλειτο, Αναξαγόρα και Εμπεδοκλή που προσπάθησαν να εξηγήσουν τον κόσμο με τη δύναμη της λογικής.

Ο Όμηρος μέσα από το ηρωικό έπος δημιούργησε την ποιητική θεολογία της αρχαίας ελληνικής θρησκείας δίνοντας στους θεούς όλες τις ιδιότητες των ανθρώπων. Παρόλο που οι θεοί του είναι αθάνατοι, νέοι, εύρωστοι και καλλίμορφοι, αν εξαιρέσουμε τον Ήφαιστο, έχουν όμως ανθρώπινες αδυναμίες. Από τις ραψωδίες Α και Ε της Ιλιάδας οι θεοί εξομοιώνονται με τους ανθρώπους. Ο Δίας θυμώνει με την Ήρα και την απειλεί με βιαιοπραγία. Οι θεοί τσακώνονται μεταξύ τους υποστηρίζοντας ο καθένας τον αγαπημένο του ήρωα. Μόλις κατεβαίνουν οι ίδιοι στο πεδίο της μάχης, τραυματίζονται, νιώθουν πόνο και φεύγουν ηττημένοι στον Όλυμπο. Πέρα από τον ανθρωπομορφισμό των θεών στον Όμηρο δίνονται και εικόνες λατρείας. Όταν ο Διομήδης απειλεί τους Τρώες οι Τρωαδίτισσες καταφεύγουν στον ναό της Αθηνάς ικετεύοντας την να τους βοηθήσει. Στον Όμηρο λοιπόν η θεϊκή οικογένεια έχει σχηματιστεί κατά τα πρότυπα της μυκηναϊκής εποχής όπου περίοπτη θέση στην πόλη έχει η βασιλική οικογένεια που αποτελείται από τον βασιλιά, τη σύζυγο του και τα παιδιά τους. Κατοικία τους είναι η ακρόπολη, γεγονός που δίνει αίγλη και κύρος στο αξίωμα του βασιλιά. Στο θεϊκό βασίλειο το σχήμα έχει την ίδια μορφή με το επίγειο. Ο Ζεύς και η σύζυγος του η Ήρα κατοικούν στον Όλυμπο το υψηλότερο άκρο μαζί με τα επτά παιδιά τους, την Αθηνά, τον Απόλλωνα, τον Άρη, την Αφροδίτη, τον Ήφαιστο, τον Ερμή και την Άρτεμη. Παράλληλα κυβερνήτης της θάλασσας είναι ο αδελφός του Δία ο Ποσειδών και κυρίαρχος του κάτω κόσμου ο Άδης. Λόγω της κυριαρχίας του Άδη/Πλούτωνα στον κόσμο των νεκρών, η θέση του στο Δωδεκάθεο έχει παραχωρηθεί στην Εστία, προστάτρια του σπιτιού που και αυτή αντικαταστάθηκε από το Διόνυσο εξαιτίας της υποχρέωσης της να φυλάει την οικία. Τέλος ιδιαίτερη θέση στο Δωδεκάθεο κατέχει και η Δήμητρα προστάτρια των γεωργών και υπεύθυνη για την ευφορία της γης. Το παραπάνω σχήμα του Ομήρου συνάδει πλήρως με το πολίτευμα της μυκηναϊκής εποχής όπου ο βασιλιάς είχε την πρωτοκαθεδρία. Όλοι οι θεοί του Ολύμπου είναι υποχρεωμένοι να δέχονται τις βουλές του Δία. Όταν η βασιλεία έδωσε τη θέση της στην αριστοκρατία και αργότερα στην τυραννία που ανατράπηκε από την

δημοκρατία ο ρόλος των θεών ακολούθησε τη δομή της κοινωνίας και επηρέασε την θρησκεία των αρχαίων Ελλήνων.

Στη Θεογονία ο Ησίοδος αναφέρεται στην δημιουργία του κόσμου. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι από το σκοτάδι που κάλυπτε τα πάντα το λεγόμενο Χάος προήλθε η γέννηση της Γής και αυτή με τη σειρά της γέννησε τα βουνά και τη θάλασσα και στη συνέχεια δημιουργήθηκαν ο Ουρανός, ο ήλιος, το φεγγάρι και τα αστέρια. Από την ένωση του Ουρανού και της Γης γεννήθηκαν οι Τιτάνες. Ο φόβος της εκθρόνισης όμως του Ουρανού από τα παιδιά του τον οδήγησε στον εγκλεισμό τους στα έγκατα της γης. Ο Κρόνος όμως εξαιτίας της δύναμης του νίκησε τον Ουρανό και πήρε την εξουσία. Γυναίκα του Κρόνου ήταν η Ρέα και από την ένωση τους γεννήθηκαν η Ήρα, η Εστία, η Δήμητρα, ο Πλούτωνας, ο Ποσειδώνας και στο τέλος ο Δίας. Ο Κρόνος επειδή φοβήθηκε μην πάθει τα ίδια με τον πατέρα του, κατάπινε τα παιδιά. Η Ρέα προκειμένου να προφυλάξει το τελευταίο της παιδί τον Δία, τον γέννησε στο Δικταίο όρος στην Κρήτη, και στον Κρόνο έδωσε μια πέτρα στη θέση του Δία. Μετά την ενηλικίωση του ο Δίας αντιμετώπισε τον πατέρα του τον Κρόνο και τον ανάγκασε να βγάλει τα αδέρφια του. Η περίφημη Τιτανομαχία δηλαδή η μάχη των Τιτάνων και θεών κράτησε 10 χρόνια. Η νίκη των θεών οδήγησε τους Τιτάνες στα Τάρταρα. Σημαντική νίκη των θεών και επικράτηση τους ήταν και η Γιγαντομαχία. Έτσι προέκυψε η κυριαρχία του Δία και η εγκατάσταση του στον Όλυμπο μαζί με τη γυναίκα του και αδελφή του Ήρα καθώς και τα αδέρφια του (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ.3).

2.6 Οι Θεοί του Ολύμπου

Υπήρχαν δύο κατηγορίες των θεών, οι πρώτοι και οι δευτερεύοντες, κατηγοριοποίηση που αργότερα ακολούθησαν και οι Ρωμαίοι, που αποκαλούσαν τους πρώτους θεούς «των μεγάλων εθνών» και τους δεύτερους «των μικρών εθνών» (Κουτσιούμπας, 2019).

Οι πρώτοι θεοί ήταν δώδεκα Ολύμπιοι και ήταν οι εξής: Ζευς, Ποσειδώνας, Άρης, Απόλλων, Ήφαιστος, Ερμής, Ήρα, Εστία, Αθηνά, Αφροδίτη, Δήμητρα και Άρτεμις. Κάποιες φορές σε αυτούς προσέθεταν και τον Πλούτωνα. Επίσης, συχνά ο Διόνυσος έπαιρνε τη θέση της Εστίας στους Δώδεκα Ολύμπιους θεούς. (Hadziaslani, 2006). Κάθε θεός ήταν προστάτης ενός μήνα του

χρόνου: η Ήρα του Ιανουαρίου, ο Ποσειδώνας του Φεβρουαρίου, η Αθηνά του Μαρτίου, η Αφροδίτη του Απριλίου, ο Απόλλων του Μαΐου, ο Ερμής του Ιουνίου, ο Ζεϋς του Ιουλίου, η Δήμητρα του Αυγούστου, ο Ήφαιστος του Σεπτεμβρίου, ο Άρης του Οκτωβρίου, η Άρτεμις του Νοεμβρίου και η Εστία του Δεκεμβρίου (Κουτσιούμπας, 2019). Άλλη κατηγορία θεών ήταν των κοινών θεών που λατρεύονταν παντού, όπως ήταν ο Άρης, η Ενώ, και η Τύχη, σε αντίθεση με τους Τοπικούς θεούς που λατρεύονταν σε συγκεκριμένες περιοχές (Κουτσιούμπας, 2019). Ακόμη, βασικό χαρακτηριστικό της λατρείας ήταν η θυσία, με σκοπό να ευχαριστήσει τον θεό, ώστε αυτός με τη σειρά του να ευνοήσει τους πιστούς (Hadziaslani, 2006). Οι θυσίες μπορούσαν να είναι αναίμακτες, με προσφορές φρούτων και λουλουδιών, αλλά πιο συνηθισμένες ήταν οι αιματηρές θυσίες, με τη σφαγή των ζώων (Hadziaslani, 2006). Ένα βασικό γνώρισμα του Ομήρου και της αρχαίας ελληνικής θρησκείας είναι ο ανθρωπομορφισμός (Nilsson, 2008). Οι θεοί, δηλαδή, μοιάζουν με τους ανθρώπους, έχοντας και αυτοί αδυναμίες. Μαζί με την ανθρώπινη μορφή, οι αρχαίοι Έλληνες έδιναν στους θεούς σύμβολα, ώστε να μπορούν να προσεγγιστούν από όλους (Hadziaslani, 2006). Έδρα τους είναι μια Ακρόπολη στον Όλυμπο. Όσον αφορά τα Μυστήρια, το αντικείμενό τους δύσκολα μπορεί να εξηγηθεί, καθώς πρόκειται για ζητήματα περίπλοκα, όπως είναι η Κοσμογονία, η Θεογονία, ο προορισμός του ανθρώπου κ.ά. (Κουτσιούμπας, 2019). Μερικά από τα Μυστήρια ήταν τα ορφικά μυστήρια, τα καβείρια μυστήρια, τα ελευσίνια μυστήρια και τα δελφικά μυστήρια. Αξίζει επίσης να αναφερθεί πως οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι πίστευαν ότι οι πολλοί θεοί «αποτελούν διαφορετικές εκφράσεις του Ενός Θεού» (Κουτσιούμπας, 2019, σελ. 120). Οι θεοί λατρεύονταν στις κορυφές, στις πεδιάδες, στις πόλεις, στα σπίτια, στις πηγές, στα ρυάκια και στη θάλασσα, σε τέμενος, ένα κομμάτι δημόσιας γης που παραχωρήθηκε για να γίνει ιερό για τη λατρεία ενός θεού (Hadziaslani, 2006). Τα πρώτα λατρευτικά αντικείμενα ήταν πέτρες ή κομμάτια ξύλου που πιστευόταν ότι έπεσε από τον ουρανό, ενώ αργότερα, εμφανίστηκαν τα ξόανα (ξύλινα αγάλματα), στα οποία προσφέρονταν φορέματα ή κοσμήματα (Hadziaslani, 2006). Παρακάτω παρουσιάζονται οι θεοί του Ολύμπου και μερικά βασικά χαρακτηριστικά τους:

- **Δίας:** Ο Δίας, Ζεϋς, πατέρας θεών και ανθρώπων, επιβλέπει τα πάντα. Έχει 30000 παρατηρητές που παρατηρούν τις κρίσεις και τα λάθη των ανθρώπων (Κουτσιούμπας, 2019). Είναι ο άρχοντας των ουρανών, κύριος των ατμοσφαιρικών φαινομένων και σύμβολά του ήταν ο κεραυνός, το σκήπτρο του, τα φύλλα βελανιδιάς και ο αετός (Hadziaslani, 2006). Ο Δίας μάζεψε

τα σύννεφα κι έστελνε τη βροχή, ενώ κρατούσε αστροπελέκια και τα έριχνε όταν ήταν θυμωμένος. Είναι γνωστός και ως Ξένιος Ζευς, γιατί προστάτευε τους ξένους. Ο Δίας, επίσης, ήταν γνωστός για τις απιστίες του στην Ήρα (Pallardy, n.d.).

- **Ήρα:** Στην Αρχαϊκή και Κλασική Ελλάδα, η Ήρα ήταν σύζυγος του Δία, βασίλισσα των ουρανών, προστάτιδα του γάμου, της οικογένειας, καθώς και των γυναικών (Hadziaslani, 2006). Αν και συχνά απεικονίζεται ως συγκρατημένη και λιτή, ήταν και εκδικητική λόγω των εξωσυζυγικών σχέσεων του Δία (Pallardy, n.d.) Γι' αυτό, πολλές φορές βασάνιζε τις άλλες γυναίκες και τους απογόνους τους, π.χ. Ηρακλής (Pallardy, n.d.).

- **Ποσειδώνας:** Ο Ποσειδώνας ήταν ο άρχοντας και κύριος των υδάτων και της θάλασσας, γιος του Κρόνου και της Ρέας (Τζιροπούλου-Ευσταθίου, 2015). Θεός των θαλασσών, των πηγών, των λιμνών και των ποταμών, ήταν αδελφός του Δία και του Πλούτωνα (Hadziaslani, 2006). Ζούσε με τη σύζυγό του, Αμφιτρίτη, σε ένα χρυσό παλάτι στα βάθη της θάλασσας (Hadziaslani, 2006). Όταν θύμωνε, σήκωνε τρικυμία χτυπώντας την τρίαινά του. Ήταν επίσης ο θεός των αλόγων και των σεισμών (Pallardy, n.d.).

- **Αθηνά:** Η θεά Αθηνά, πολύ στενά συνδεδεμένη με την πόλη της Αθήνας, την οποία ίδρυσε και της οποίας ήταν πολιούχος και προστάτιδα, και τον ναό της, τον Παρθενώνα, είναι κόρη του Δία και της Μήτιδος, μητέρα όλων των τεχνών (Κουτσιούμπας, 2019; Hadziaslani, 2006). Σύμβολά της ήταν η κουκουβάγια και το κράνος (Hadziaslani, 2006). Η Αθηνά ήταν η θεά της λογικής, της σοφίας και του πολέμου (Pallardy, n.d.).

- **Απόλλων:** Ο Απόλλωνας, θεός της μουσικής, της ποίησης, της αρμονίας, της νεότητας, της μαντικής, ήταν υιός του Διός και της Τιτανίδας Λητούς (Κουτσιούμπας, 2019; Hadziaslani, 2006). Εκτελούσε τις επιθυμίες του Δία, ήταν τιμωρός της ύβρεως, θεράπευε τον πόνο και εξάγνιζε το έγκλημα (Hadziaslani, 2006). Σύμβολά του, μεταξύ άλλων, είναι ο τρίποδας, η λύρα, η κιθάρα, το τόξο και η φαρέτρα (Hadziaslani, 2006). Θεωρείτο ο πιο όμορφος ανάμεσα στους θεούς, «ο ωραιότερος των αθανάτων» (Hadziaslani, 2006).

- **Άρτεμις:** Η Άρτεμις, μια από τις παλαιότερες θεότητες, κόρη του Δία και της Λητούς, δίδυμη αδελφή του Απόλλωνα, ήταν αυτή που μοίραζε ιδιότητες και ένστικτα στα όντα (Κουτσιούμπας, 2019). Ήταν η θεά της άγριας φύσης, του κυνηγιού, των δασών, των βουνών, των πηγών και των άγριων ζώων, προστάτιδα των καρπών, των νέων, καθώς και των γυναικών κατά τον τοκετό (Hadziaslani, 2006). Συχνά απεικονιζόταν στη ζωγραφική και τη γλυπτική με ένα ελάφι ή ένα κυνηγετικό σκύλο (Pallardy, n.d.). Σύμβολά της ήταν το τόξο και η φαρέτρα, το μισοφέγγαρο, το ελάφι, τα κυνηγετικά σκυλιά, ο ταύρος και η αρκούδα (Hadziaslani, 2006).

- **Αφροδίτη:** Η Αφροδίτη, κόρη του Ουρανού και της Θάλασσας, θεά της αρμονίας, της εκφραστικότητας, της ομορφιάς και της αγάπης. Βγαίνει στην επιφάνεια από τον αφρό της θάλασσας (Κουτσιούμπας, 2019). Ενσαρκώνει τις μεγάλες δυνάμεις της φύσης, που δημιουργούν τα φυτά και τα ζώα (Hadziaslani, 2006). Τα σύμβολα της ήταν τα περιστέρια, οι χήνες και το αγαπημένο της λουλούδι ήταν το τριαντάφυλλο (Hadziaslani, 2006). Συχνά εμφανιζόταν γυμνή να βγαίνει από ένα ανοιχτό κοχύλι ή να συνοδεύεται από τον γιο της, τον Έρωτα.

- **Ερμής:** Ο Ερμής, ο αγγελιοφόρος του Δία, προστάτης του εμπορίου, των γραμμάτων και ψυχοπομπός, καθώς συνοδεύει τους νεκρούς στον Άδη (Κουτσιούμπας, 2019). Ήταν ο θεός της αέναης κίνησης, της επικοινωνίας, της ανταλλαγής (Hadziaslani, 2006).

- **Ήφαιστος:** Ο θεός της φωτιάς, της σιδηρουργίας και της τεχνικής, της γλυπτικής, της μοντελοποίησης, της μεταλλουργίας, της σφυρηλάτησης της πανοπλίας (Κουτσιούμπας, 2019; Hadziaslani, 2006). Ήταν χρυσοχόος και προστάτης των τεχνιτών, με σύμβολα το σφυρί, η λαβίδα του σιδηρουργού, το διπλό τσεκούρι και το μαστούνι του (Hadziaslani, 2006). Ήταν κουτσός, γιατί κάποτε ο Δίας θύμωσε και τον πέταξε απ' την κορφή του Ολύμπου.

- **Δήμητρα:** Η Δήμητρα, η κόρη του Κρόνου και της Ρέας, ήταν η θεά της ευωχίας, και σεβάσμια των ιερών μυστηρίων (Κουτσιούμπας, 2019). Επίσης, ήταν θεά των καλλιεργούμενων χωραφιών, προστάτιδα της γεωργίας και των σιτηρών (Hadziaslani, 2006). Τα σύμβολά της ήταν η δάδα, το σκήπτρο και τα στάχυα (Hadziaslani, 2006). Η Δήμητρα ήταν μητέρα της Περσεφόνης, η οποία απήχθη από τον θεό του κάτω κόσμου Άδη για να γίνει νύφη του (Pallardy, n.d.). Ψάχνοντας για την κλεμμένη κόρη της, φιλοξενήθηκε από τη βασιλική οικογένεια της

Ελευσίνας κι έτσι προέκυψαν τα Ελευσίνια Μυστήρια, μια από τις σημαντικότερες θρησκευτικές τελετές στην αρχαία Ελλάδα (Pallardy, n.d.).

- **Εστία:** Στην ιωνική διάλεκτο Ιστία, ‘εστία’ σημαίνει κέντρο της οικίας και της οικογένειας (Κουτσιούμπας, 2019). Ήταν θεά της φωτιάς και αποτελεί την προσωποποίηση του σπιτιού και είναι προστάτιδα της οικίας και της οικογένειας.

- **Άρης:** Ο Άρης ήταν ο θεός του πολέμου και των πολεμιστών. Σύμβολά του ήταν τα όπλα, το δόρυ, το κράνος του και η δάδα, ενώ το ιερό του ζώο ήταν ο σκύλος (Hadziaslani, 2006). Η διαφορά του με την Αθηνά ήταν ότι εκείνη πολεμούσε για κάποιο σκοπό, ενώ ο Άρης είχε ως αυτοσκοπό τον πόλεμο (Hadziaslani, 2006).

- **Διόνυσος:** Ο Διόνυσος ήταν «ο θεός των μετουσιώσεων-ζυμώνσεων και των γονιδιακών αναμορφώσεων» με σύμβολο αλλά και όργανο της μεταμορφώσεως το προσωπίο (Κουτσιούμπας, 2019). Ήταν ο θεός των αμπελώνων, του κρασιού, του εκστατικού χορού, της γονιμότητας και της παραγωγικότητας της γης (Hadziaslani, 2006).

- **Άδης:** Ο Άδης κυβερνούσε τον κόσμο των νεκρών, ωστόσο δεν ήταν απόλυτος κριτής των ψυχών και δεν επέβαλλε τιμωρίες για τις αμαρτίες που διέπραξαν κατά τη διάρκεια της ζωής τους (Pallardy, n.d.). Ξεγέλασε την Περσεφόνη για να φάει μαγεμένους σπόρους ροδιού, ώστε να πρέπει να μείνει μαζί του στον Κάτω Κόσμο για κάποιους μήνες του χρόνου (Pallardy, n.d.).

2.7 Διαδίκτυο: Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα

Το διαδίκτυο κατακτάει όλο και μεγαλύτερο μέρος της ζωής μας. Σήμερα, προσφέρει πλήθος δυνατοτήτων με αποτέλεσμα το μεγαλύτερο μέρος των δραστηριοτήτων μας να γίνεται μέσω διαδικτύου. Από ενημέρωση και ψυχαγωγία μέχρι τραπεζικές και εμπορικές συναλλαγές, πρόσβαση σε υπηρεσίες του Δημοσίου και τηλεργασία, όλα πλέον λαμβάνουν χώρα διαδικτυακά.

Το διαδίκτυο αποτελεί ένα δίκτυο μέσω του οποίου συνδέονται ηλεκτρονικοί υπολογιστές και δίκτυα υπολογιστών (Σοφού, 2018). Πιο συγκεκριμένα, αποτελείται από «πολλά δίκτυα υπολογιστών, συνδεδεμένων μεταξύ τους, και που μέσω κάποιων υποδομών ανοιχτής επικοινωνίας, με την εισαγωγή γλωσσών και τυποποιημένων πρωτοκόλλων επικοινωνίας, πραγματοποιεί ένα περιβάλλον παγκόσμιου δικτύου» (Τσίλης, 2013, σελ.10). Αποτελεί μέσο πληροφόρησης μέσω κειμένων, βίντεο, εικόνων, ήχων. Μάλιστα, με την εξάπλωση της πανδημίας του COVID-19, η χρήση του διαδικτύου αυξήθηκε ακόμη περισσότερο λόγω των έκτακτων μέτρων που επιβλήθηκαν και των εξαιρετικών περιστάσεων που κλήθηκαν όλοι να αντιμετωπίσουν. Έτσι, το διαδίκτυο προσέφερε πολλές δυνατότητες για εξ αποστάσεως επικοινωνία, εκπαίδευση, ψυχαγωγία, εργασία κ.ά.

Το διαδίκτυο συγκαταλέγεται στα πιο εξελιγμένα τεχνολογικά μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας σε όλο τον κόσμο (Σοφού, 2018). Επιπλέον, παρέχει εναλλακτική πληροφόρηση. Σε αυτό μπορεί κανείς να βρει πλήθος πηγών πληροφοριών άμεσα, χωρίς, ωστόσο, αυτό να σημαίνει ότι είναι και αντικειμενικές, καθώς δεν υπάρχει κάποια κεντρική αρχή που να ελέγχει καθετί που κυκλοφορεί στο διαδίκτυο. Μπορεί ο καθένας να εκφράσει τη γνώμη του, αλλά και την κριτική του απέναντι σε θεσμούς, πολιτικές ή και θρησκείες. Στην πραγματικότητα, ακόμη και οι ιερείς μπορούν να έχουν λόγο στις αποφάσεις ή τις πρακτικές της εκκλησίας ή της θρησκευτικής τους ομάδας (Murley, 2005). Τέλος, το διαδίκτυο δεν αποτελεί απλώς έναν χώρο όπου το άτομο μπορεί να παρουσιάσει τις απόψεις του, αλλά και χώρο όπου μπορεί να παρουσιάσει τον εαυτό του, κυρίως μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Για παράδειγμα, μέσω του LinkedIn, ο καθένας μπορεί να παρουσιάσει τις σπουδές του, τα επαγγελματικά του επιτεύγματα, τις δεξιότητές του, ένα είδος βιογραφικού σημειώματος. Έτσι, μπορεί να παρακολουθήσει σεμινάρια για να αναπτύξει δεξιότητες και να έρθει σε επαφή όχι μόνο με συναδέλφους, αλλά και με πιθανούς εργοδότες. Αποτελεί, λοιπόν, ένα πολύ σημαντικό εργαλείο στην αναζήτηση θέσης εργασίας.

Εκτός από πλεονεκτήματα, το διαδίκτυο χαρακτηρίζεται και από πολλά μειονεκτήματα. Ένα βασικό μειονέκτημα είναι το γεγονός πως η επικοινωνία γίνεται πιο απρόσωπη. Πολλοί είναι αυτοί που αντί για τις συζητήσεις και τις συναντήσεις πρόσωπο με πρόσωπο, προτιμούν τα chatrooms, τις βιντεοκλήσεις και τα blogs. Το άτομο απομονώνεται κοινωνικά καθώς δαπανά

μεγάλο μέρος του χρόνου του στο διαδίκτυο, χωρίς να έρχεται σε άμεση, φυσική επαφή με φίλους και οικογένεια, και συχνά οδηγείται σε εθισμό. Ακόμη, παρουσιάζεται δυσκολία όσον αφορά τον έλεγχο και τη διασταύρωση πληροφοριών, με αποτέλεσμα να διαδίδονται τα λεγόμενα fake news. Ακόμη, αναπτύσσονται φαινόμενα όπως το διαδικτυακό bullying. Λόγω της ανωνυμίας που μπορεί κάποιος να επιλέξει για να εκφραστεί, αυξάνονται οι περιπτώσεις προσωπικών επιθέσεων και ρητορικής μίσους. Πολλοί είναι αυτοί που χρησιμοποιούν την ανωνυμία που τους προσφέρεται για να υιοθετήσουν μια τελείως διαφορετική ταυτότητα ή διατηρούν τη δική τους (ανώνυμα), στοχοποιώντας συγκεκριμένες ομάδες (ενίοτε θρησκευτικές) με τη χρήση υβριστικών μηνυμάτων που προωθούν τη βία. Μάλιστα, λόγω αυτού του φαινομένου, η Ε.Ε., και συγκεκριμένα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ανέλαβε δράση για να ανταποκριθεί στο πρόβλημα της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο. Έτσι, τον Μάιο του 2016 παρουσίασε μαζί με τέσσερις μεγάλες επιχειρήσεις (Facebook, Microsoft, Twitter και YouTube) τον «κώδικα δεοντολογίας για την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019). Αργότερα, την 1η Μαρτίου 2018 δημοσιεύθηκε σύσταση της Επιτροπής σχετικά με μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019). Παρόλα αυτά, τα μειονεκτήματα που αναφέρθηκαν, και άλλα πολλά, δεν στέκονται εμπόδιο στην όλο και αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου καθημερινά από εκατομμύρια χρήστες.

2.8 Ιστορική αναδρομή

Η αρχή τοποθετείται στις δεκαετίες του 1950 και του 1960 κατά τον Ψυχρό Πόλεμο μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, όταν το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ έκανε έρευνες για να δημιουργήσει ένα νέο σύστημα στρατιωτικών επικοινωνιών το οποίο θα εξακολουθούσε να λειτουργεί αν οι αντίπαλοι *«αχρήστευαν το σύνολο των συμβατικών τηλεπικοινωνιακών γραμμών»* (Τοπάλης, 2019, σελ. 16). Το 1969, το διαδίκτυο ξεκίνησε ως ερευνητικό στρατιωτικό πρόγραμμα, με την ονομασία ARPANET (Σοφού, 2018). Στο πιο πρώιμο στάδιο, επιτεύχθηκε η σύνδεση τεσσάρων υπολογιστών που βρίσκονταν σε διαφορετικές πόλεις της Αμερικής, ενώ στη συνέχεια προστέθηκαν περισσότεροι υπολογιστές (Σοφού, 2018). Το 1974 σταμάτησε να λειτουργεί ως ερευνητικό πρόγραμμα και άρχισαν να το διαχειρίζονται πανεπιστήμια για επιστημονικές έρευνες (Σοφού, 2018). Το 1983, το ARPANET άλλαξε το δικτυακό πρωτόκολλο επικοινωνίας

του από το NCP (Network Control Protocol) σε TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) (Τοπάλης, 2019). Το 1989 στη Γενεύη εφευρέθηκε η υπηρεσία του Παγκόσμιου Ιστού WWW (World Wide Web) από τον Tim Berners-Lee στο ερευνητικό ίδρυμα CERN. Έπειτα από λίγο καιρό, η πρόσβαση στο διαδίκτυο έγινε εφικτή για κάθε άτομο που διέθετε υπολογιστή και modem (Τοπάλης, 2019). Έτσι, μέσα σε λίγα χρόνια ξεκίνησε η ευρύτατη διάδοση του διαδικτύου. Πρόκειται για ένα μέσο που προσφέρει αμεσότητα στην επικοινωνία με πολύ χαμηλό κόστος. Σήμερα, μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (social media) όπως είναι το *Facebook*, *Instagram*, *Twitter*, *TikTok*, *Snapchat* κ.ά., οι χρήστες ανταλλάσσουν μηνύματα, εικόνες, βίντεο, με τεράστια ταχύτητα σε όποιο σημείο του κόσμου και αν βρίσκονται, ενώ έχουν και τη δυνατότητα φωνητικών και βίντεο κλήσεων.

2.9 Χαρακτηριστικά του Διαδικτύου

Μερικά από τα χαρακτηριστικά του διαδικτύου είναι τα εξής:

- **Παγκόσμια εμβέλεια, ακεραιότητα:** Οποιοδήποτε άτομο μπορεί να απευθυνθεί σε οποιοδήποτε άλλο άτομο σε κάποιο άλλο σημείο του πλανήτη, στέλνοντας πληροφορίες οι οποίες θα ληφθούν όπως επιθυμούσε ο αποστολέας (Internet Society, 2012).
- **Γενικός σκοπός:** Υπάρχει ένα πολύ ευρύ φάσμα δυνατοτήτων που μπορεί να υποστηρίξει το διαδίκτυο (Internet Society, 2012). Το άτομο μπορεί να κατεβάσει πληροφορίες και αρχεία, να συνδεθεί σε υπηρεσίες, να δημιουργήσει και να μοιραστεί περιεχόμενο κ.ά. (Daigle & Global Commission On Internet Governance, 2016).
- Υποστηρίζεται η **καινοτομία** χωρίς να απαιτείται ειδική άδεια (Internet Society, 2012).

- **Προσβασιμότητα:** ο καθένας μπορεί να συνδεθεί στο διαδίκτυο, να δημιουργήσει περιεχόμενο, καθώς και διακομιστή, και να συνδέσει νέα δίκτυα (Internet Society, 2012). Δηλαδή, εξασφαλίζεται ισότιμη πρόσβαση στον παγκόσμιο ιστό για όλους τους χρήστες του διαδικτύου (Τοπάλης, 2019). Βέβαια, υπάρχουν περιοχές, κυρίως σε αναπτυσσόμενες χώρες, όπου κάποια τμήματα του πληθυσμού δεν διαθέτουν πρόσβαση στο διαδίκτυο για διάφορους λόγους, τεχνολογικού ή οικονομικούς, με αποτέλεσμα να δημιουργείται χάσμα.

- **Συνεργασία** μεταξύ δύο ή περισσότερων πλευρών, ώστε να επιτευχθούν καλύτερες λύσεις σε νέα προβλήματα που προκύπτουν (Internet Society, 2012).

- **Υπερκειμενικότητα**, δηλαδή «*δυνατότητα εισαγωγής συνδέσμων σε ένα ηλεκτρονικό κείμενο (hypertext), στη φάση συγγραφής του, ώστε να παραπέμπει τον αναγνώστη σε άλλα σχετικά κείμενα*» (Τοπάλης, 2019, σελ. 22). Ενώ στα τυπωμένα έγγραφα ο αναγνώστης ακολουθεί «γραμμικά» το κείμενο, στο υπερκείμενο έχει τη δυνατότητα να διακόψει την ανάγνωση προσωρινά για να παραπεμφθεί σε μια άλλη σχετική σελίδα, να δει μια φωτογραφία, ή να παρακολουθήσει ένα βίντεο κ.ά. (Τοπάλης, 2019). Από τη μια πλευρά, το υπερκείμενο προσφέρει πολλές περισσότερες ευκαιρίες μάθησης και ενημέρωσης στον αναγνώστη. Θέτει στη διάθεσή του άμεσα περισσότερες πηγές πληροφόρησης και τον καθιστά σφαιρικά ενημερωμένο. Από την άλλη πλευρά, οι υπερσύνδεσμοι μπορεί να λειτουργήσουν αρνητικά, δημιουργώντας ένα χάος στη μαθησιακή διαδικασία του αναγνώστη, με την παροχή μεγάλου αριθμού πληροφοριών που είναι δύσκολο να αφομοιωθούν (Τοπάλης, 2019).

- **Πολυμεσικότητα**, δηλαδή διάφορες μορφές (εικόνα, κείμενο, ήχος, βίντεο κ.ά.) που μπορεί να πάρουν οι πληροφορίες που κυκλοφορούν μέσω διαδικτύου. Χάρη σε αυτή την ιδιότητα του διαδικτύου, διεγείρονται στον χρήστη περισσότερες αισθήσεις (όραση, αφή, ακοή) (Τοπάλης, 2019).

- **Διαδραστικότητα:** Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα κοινωνικά δίκτυα μέσω των οποίων οι χρήστες έχουν την άμεση δυνατότητα να γράφουν σχόλια κάτω από

δημοσιεύσεις, να κάνουν live μεταδόσεις, να στέλνουν μηνύματα (γραπτά ή ηχητικά) να πατούν like σε σχόλια και δημοσιεύσεις, και πολλά άλλα.

3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

3.1 Θρησκεία και Διαδίκτυο

Καθημερινά, πολλοί είναι αυτοί που ανατρέχουν στο διαδίκτυο για να εκφράσουν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, καθώς επίσης και να αναζητήσουν νέες γνώσεις σχετικά με άλλες θρησκείες. Το διαδίκτυο αποτελεί χώρο όπου μπορούν να συνομιλήσουν με άτομα από κάθε γωνιά του πλανήτη, ανταλλάσσοντας απόψεις και διευρύνοντας τις γνώσεις τους. Οι διαδικτυακές σελίδες προσφέρουν πολλά πλεονεκτήματα, καθώς είναι εύκολα προσβάσιμες και πολύ πιο οικονομικές στην παραγωγή και λειτουργία απ' ό,τι τα κλασικά μέσα επικοινωνίας και ενημέρωσης (Dawson & Hennebry, 1999), ενώ έχουν και πολύ μεγαλύτερη εμβέλεια. Ακόμη, μπορεί κανείς να ασχοληθεί με τις θρησκευτικές του αναζητήσεις χωρίς να γίνεται αντιληπτός από τον κοινωνικό του περίγυρο και την οικογένειά του (Dawson & Hennebry, 1999). Πρόκειται, άλλωστε, για μια πολύ προσωπική, ατομική αναζήτηση που πολλές φορές προτιμάται να μην αποκαλύπτεται σε τρίτα πρόσωπα. Μάλιστα, το διαδίκτυο προσφέρει την ευκαιρία στον καθένα ακόμα και να ξεκινήσει τη δική του θρησκεία (Dawson & Hennebry, 1999).

Αρχικά, το 1990 το διαδίκτυο ήταν διαδεδομένο κυρίως στο χώρο της εκπαίδευσης στις Η.Π.Α., γρήγορα, όμως, επεκτάθηκε και στο χώρο της θρησκείας (Højsgaard & Warburg, 2005). Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, οι μελετητές άρχισαν να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη και να διερευνούν την εξέλιξη των πρακτικών που σχετίζονται με το διαδίκτυο και να κάνουν υποθέσεις σχετικά με τον αντίκτυπο που θα μπορούσε να έχει η εισαγωγή offline θρησκευτικών δραστηριοτήτων και αντιλήψεων στο online περιβάλλον του διαδικτύου (Campbell, 2011). Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1990, υπήρχαν περισσότερες από 1,7 εκατομμύρια ιστοσελίδες σχετικά με τη θρησκεία (Højsgaard & Warburg, 2005). Το "net.religion" αποτέλεσε το πρώτο δικτυακό φόρουμ όπου γίνονταν θρησκευτικές συζητήσεις (Ciolek, 2004). Ενώ, στην αρχή, οι επίσημοι θρησκευτικοί φορείς δεν φαίνονταν πρόθυμοι να ασχοληθούν ενεργά με τη διαδικτυακή

τους παρουσία, τα τελευταία χρόνια έχουν αλλάξει στάση, με πολλές επίσημες οργανώσεις να είναι ενεργές στο χώρο του διαδικτύου. Έτσι, παρά τον κίνδυνο απώλειας μελών, οι θρησκευτικοί οργανώσεις της σύγχρονης εποχής και κοινωνίας είναι πρόθυμες να εκμεταλλευτούν τις δυνατότητες που προσφέρει το διαδίκτυο (Højsgaard & Warburg, 2005). Σύμφωνα με σχετικές μελέτες, κατά την τελευταία δεκαετία, οι ερευνητές που ασχολούνται με τη σχέση θρησκείας-διαδικτύου, φαίνεται πως επικεντρώνονται περισσότερο στον Χριστιανισμό και τον Παγανισμό (Σοφού, 2018). Μέχρι το 2004, ο αριθμός των ατόμων στις ΗΠΑ που είχαν ασχοληθεί με θρησκευτικά ζητήματα στο χώρο του διαδικτύου, είχε αυξηθεί σε σχεδόν 82 εκατομμύρια (Hoover, Schofield Clark, and Rainie, 2004), αριθμός αρκετά εντυπωσιακός. Όσον αφορά την Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι οι Έλληνες χρησιμοποιούν αρκετά το διαδίκτυο, στατιστικές μελέτες δείχνουν ότι δεν το χρησιμοποιούν για θρησκευτικούς σκοπούς (ΕΛΣΤΑΤ, 2016). Ειδικά οι νέοι χρησιμοποιούν κυρίως το Διαδίκτυο για επικοινωνία με τους συνομηλικούς τους ή για ψυχαγωγία (ΕΛΣΤΑΤ, 2016). Επίσης, φαίνεται πως στην Ελλάδα οι θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν διαμορφώνονται μέσω του διαδικτύου (Karamouzis & Fokides, 2017). Αυτό ίσως συμβαίνει λόγω του γεγονότος πως τα θρησκευτικά ζητήματα γίνονται αντιληπτά ως μέρος της παράδοσης του έθνους και έτσι οι αλλαγές δεν απαιτούνται ή δεν επιτρέπονται (Georgiadou & Nikolakopoulos, 2002). Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει διαδικτυακή παρουσία, κυρίως για την μετάδοση πληροφοριών και όχι τόσο για την παροχή διαδικτυακών θρησκευτικών υπηρεσιών (Karamouzis & Fokides, 2017). Επίσης, υπάρχουν και πολλά θρησκευτικά ηλεκτρονικά περιοδικά όπως το www.amen.gr, www.romfaia.gr και www.orthodoxia.gr και ομάδες όπως www.orthmad.gr και www.enromiosini.gr, που ενημερώνουν τους πιστούς σχετικά με θρησκευτικά θέματα (Karamouzis & Fokides, 2017). Σιγά σιγά, η επίδραση του διαδικτύου άρχισε να αυξάνεται και το μέσο αυτό ξεκίνησε να υπεισέρχεται σε πολλούς και διαφορετικούς χώρους λόγω των πλεονεκτημάτων και δυνατοτήτων που προσφέρει.

3.2 Προσφερόμενες Δυνατότητες

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το διαδίκτυο προσφέρει πλήθος δυνατοτήτων που διευκολύνουν την καθημερινότητά μας. Ανάμεσα σε αυτές τις δυνατότητες συγκαταλέγεται και η δυνατότητα επικοινωνίας. Σύμφωνα με την έρευνα της Campbell (2003), σε κάποιους χριστιανικούς οργανισμούς παρατηρήθηκε ότι οι πιστοί χρησιμοποιούν τη δυνατότητα επικοινωνίας του

διαδικτύου με στόχο την ολοκληρωτική ένωση τους με «το σώμα του Χριστού», και όχι μόνο με σκοπό να αντλήσουν πληροφορίες σχετικά με τη θρησκεία.

Άλλη μία πολύ χρήσιμη δυνατότητα του διαδικτύου είναι η ενημέρωση, καθώς ο καθένας μπορεί να ενημερωθεί άμεσα και από πολλές διαφορετικές πηγές. Μάλιστα, οι περισσότερες θρησκευτικές οργανώσεις, χρησιμοποιούν το διαδίκτυο προς ενημέρωση των πιστών αλλά και για να τους παρέχουν πληροφορίες. Σήμερα, η αξιοπιστία και η ταυτότητα μίας θρησκευτικής οργάνωσης συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τη διαδικτυακή της παρουσία, γι' αυτό και το μεγαλύτερο μέρος των θρησκευτικών οργανώσεων χρησιμοποιούν τις ιστοσελίδες τους στο διαδίκτυο για την επικοινωνία αλλά και για την μετάδοση θρησκευτικών ιδεών (Γαλανοπούλου, 2022). Ακόμη, σημαντική είναι και η λειτουργία των ιστολογίων (blogs), μέσω των οποίων οι bloggers, εκτός από ειδήσεις και προσωπικές απόψεις, μπορούν να εκφράζουν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις και να μεταδίδουν θρησκευτικές πληροφορίες (Γαλανοπούλου, 2022). Επιπλέον, κερδίζουν ολοένα και μεγαλύτερη απήχηση τα λεγόμενα podcasts, τα φωνητικά άρθρα που σκοπό έχουν να εμπνεύσουν κόσμο και να καλύψουν μεγάλα θέματα συζήτησης (Hackett, 2006). Ήδη από την προηγούμενη δεκαετία, το "godcasting" (θρησκευτικό podcasting), είναι ιδιαίτερα δημοφιλές, όπως είναι και οι θρησκευτικές εκδόσεις πολύ γνωστών και δημοφιλών ιστοτόπων, όπως είναι το Godtube.com (Campbell, 2011).

Επίσης, όσον αφορά τη δυνατότητα που προσφέρει το διαδίκτυο για εκπαίδευση και μάθηση, είναι προφανές πως το διαδίκτυο αποτελεί πηγή γνώσης, με τους αμέτρητους εκπαιδευτικούς ιστότοπους που μπορεί κανείς να επισκεφτεί. Το ίδιο ισχύει για τη μάθηση των θρησκειών που γίνεται πολύ εύκολη με την άμεση πρόσβαση σε αμέτρητες πληροφορίες και ιερά κείμενα (Γαλανοπούλου, 2022). Παραδείγματα ιστότοπων αποτελούν το www.beliefnet.com που είναι μέσο για πίστη και πνευματικότητα, καθώς και ο ιστότοπος www.orisha.com στον οποίο μπορεί κανείς να αντλήσει πληροφορίες για διάφορα τελετουργικά θρησκειών που προέρχονται από τη Γιορούμπα της Αφρικής, όπως η Σαντερία (Hackett, 2006). Μάλιστα, ειδικά οι νέοι εκμεταλλεύονται στο μέγιστο τις δυνατότητες του διαδικτύου. Στις Σκανδιναβικές χώρες, για παράδειγμα, έχει παρατηρηθεί ότι οι νεότερες γενιές είναι πιθανότερο να αναζητήσουν θρησκευτικές ιδέες στα νέα μέσα από ότι στην οικογένεια ή την εκκλησία (Lönheim, 2012).

Παράλληλα, προσφέρεται η πρακτική δυνατότητα άσκησης της θρησκείας. Για παράδειγμα, οι Ιησουίτες πρότειναν ολιγόλεπτες πνευματικές ασκήσεις του Αγίου Ιγνατίου της Λογιόλα μέσω υπολογιστή για όσους δεν είχαν πολυτέλεια χρόνου λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων (Γαλανοπούλου, 2022). Ακόμη, άλλοι εξασκούνται στους θρησκευτικούς ύμνους τραγουδώντας τους στίχους που εμφανίζονται στην οθόνη τους μέσω κάποιας σχετικής ιστοσελίδας που επισκέπτονται (Σοφού, 2018). Μάλιστα, με την εξάπλωση της πανδημίας του COVID-19, έγιναν καλύτερα αντιληπτές οι δυνατότητες που προσφέρει το διαδίκτυο σχετικά με την άσκηση θρησκευτικών δραστηριοτήτων. Ήταν πολύ δυνατή η εικόνα του Πάπα Φραγκίσκου να στέκεται μόνος στην άδεια πλατεία του Αγίου Πέτρου στις 27 Μαρτίου 2020, δίνοντας την παπική ευλογία *Urbi et Orbi*, προσευχόμενος για το τέλος της πανδημίας σε μια εποχή κατά την οποία η Ιταλία, όπως και ολόκληρος ο κόσμος, βίωνε δύσκολες συνθήκες εν μέσω καραντίνας (Watkins, 2020). Κατά τη διάρκεια της καραντίνας λόγω του COVID-19, αρκετές θρησκευτικές κοινότητες σε όλο τον κόσμο αναγκάστηκαν να βρουν νέους τρόπους για να αντικαταστήσουν τις θρησκευτικές δραστηριότητες με φυσική παρουσία (Campbell, 2020a). Ωστόσο, η θρησκεία και τα μέσα ενημέρωσης ήταν πάντα στενά συνδεδεμένα σε όλη την ιστορία (Hoover, 2006), καθώς η θρησκεία βασίζεται σε μηνύματα που διαχέονται μέσω των μέσων ενημέρωσης (Horsfield, 2015). Επίσης, αξίζει να αναφερθεί πως ο Πάπας Ιωάννης Παύλος Β' είχε μιλήσει ήδη θετικά για τη δυνατότητα διάδοσης καθολικών μηνυμάτων στο διαδίκτυο κατά την Παγκόσμια Ημέρα Επικοινωνίας το 1990 (Evolvi, 2022). Από τότε, πολλές θρησκευτικές οργανώσεις ξεκίνησαν τη διαδικτυακή τους παρουσία, δημιουργώντας τις online εκκλησίες (Hutchings, 2017).

Το διαδίκτυο μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά στις ήδη υπάρχουσες θρησκείες, αλλά και να οδηγήσει στην δημιουργία νέων (Campbell, 2006). Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μεγάλη αύξηση νέων μορφών θρησκείας λόγω όλων αυτών των νέων δυνατοτήτων που προσφέρει το διαδίκτυο (Γαλανοπούλου, 2022). Σύμφωνα με την Campbell (2006), οι νέες αυτές μορφές θρησκείας προέκυψαν από τον πειραματισμό των αρχαίων θρησκειών στο ψηφιακό περιβάλλον του διαδικτύου, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το technopaganism (Γαλανοπούλου, 2022).

3.3 Μειονεκτήματα και Κίνδυνοι

Υπάρχουν όμως και μειονεκτήματα στη χρήση του διαδικτύου για θρησκευτικούς σκοπούς. Ένα από αυτά είναι ότι οι τελετουργίες στο χώρο του διαδικτύου δεν γίνονται με φυσική παρουσία με αποτέλεσμα να «υπονομεύεται ο κεντρικός ρόλος των τελετουργιών στην θρησκευτική ζωή» (Μυρμηγκάκης, 2016; Bertolotti & Cinerari, 2013). Είναι αναπόφευκτα διαφορετική η φύση των θρησκευτικών τελετών στο διαδίκτυο από αυτές που λαμβάνουν χώρα δια ζώσης. Επίσης, ο πιστός δεν δέχεται απλά μια θρησκευτική πληροφορία, αλλά γίνεται μεταδότης και μεσολαβητής ταυτόχρονα (Ζαγναφέρη, 2013). Είναι, έτσι, πολύ πιθανό να δημιουργηθούν εντάσεις λόγω της πιθανής υπονόμησης της θρησκευτικής ιεραρχίας (Gelfgren, 2015). Ακόμη, υπάρχει ο εξής κίνδυνος: καθώς οι πηγές πληροφόρησης πολλαπλασιάζονται μέσω του διαδικτύου, είναι πιθανό να αυξηθεί και ο αριθμός των ιστότοπων που ισχυρίζονται ότι ανήκουν σε κάποια συγκεκριμένη θρησκεία, αλλά στην πραγματικότητα διαδίδουν πληροφορίες τις οποίες η κεντρική αρχή αυτής της θρησκείας θεωρεί αιρετικές (Zaleski, 1997). Επομένως, χρειάζεται ενδεδειγμένος έλεγχος και διασταύρωση των πηγών πληροφόρησης.

Μία άλλη αρνητική συνέπεια είναι η πιθανότητα το διαδίκτυο να απομακρύνει τους ανθρώπους από την παραδοσιακή θρησκεία. Σύμφωνα με τη μελέτη του κοινωνιολόγου Πολ ΜακΚιούρι του Πανεπιστημίου Μπέιλορ, που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό για την επιστημονική μελέτη της θρησκείας "*Journal for the Scientific Study of Religion*", με τίτλο «*Πειραματιζόμενοι με το Διαδίκτυο και τη Θρησκεία στην Ψηφιακή εποχή*», φαίνεται να υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στο χρόνο που κάποιος χρησιμοποιεί το διαδίκτυο και στη θρησκεία (*Πώς Το Διαδίκτυο Απομακρύνει Τους Ανθρώπους Από Την Παραδοσιακή Θρησκεία*, 2018). Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι όσο περισσότερες ώρες περνά κάποιος μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή ή του κινητού, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα να «πιστέψει ότι η δική του θρησκεία δεν είναι η μόνη αληθινή» και να θελήσει να ασχοληθεί με άλλες θρησκείες ή να γίνει άθεος (*Πώς Το Διαδίκτυο Απομακρύνει Τους Ανθρώπους Από Την Παραδοσιακή Θρησκεία*, 2018). Ανοίγονται νέοι ορίζοντες και το άτομο μπαίνει στην πολύπλοκη διαδικασία να αμφισβητήσει όσα γνώριζε (ή του είχαν πει) μέχρι τώρα και να λάβει νέα γνώση που μπορεί να το οδηγήσει στην αμφισβήτηση των πεποιθήσεων και της κοσμοθεωρίας του.

Όσον αφορά τη θρησκευτική ταυτότητα και το ρόλο του διαδικτύου, «...το Διαδίκτυο φαίνεται να βοηθάει τα άτομα στην αποστολή τους για μια ταυτότητα παρέχοντας μοναδικές ευκαιρίες για

διαμοιρασμό και υιοθέτηση νέων ειδών γνώσεων και κοινωνικών σχέσεων» (Lönnheim, 2013; Μυρμηγκάκης, 2016).

Ένας μικρός κίνδυνος που μπορεί να προκύψει είναι να επηρεαστεί κανείς από τη γενική εικόνα και εντύπωση που αφήνει στον επισκέπτη ένας ιστότοπος. Μπορεί κανείς ασυναίσθητα να πιστέψει ότι ένα μήνυμα θρησκευτικού περιεχομένου αξίζει προσοχής γιατί βρίσκεται σε έναν καλά σχεδιασμένο ιστότοπο, ο οποίος μπορεί κάποιες φορές να αντικατοπτρίζει τις τεχνικές δεξιότητες του δημιουργού του και όχι το περιεχόμενο του μηνύματος που προσπαθεί να περάσει (Mayer, 2000). Απ' την άλλη μεριά, μπορεί να υπάρχουν ομάδες με εκατοντάδες οπαδούς, αλλά να μένουν απαρατήρητες επειδή δεν διαθέτουν διαδικτυακή παρουσία (Mayer, 2000). Η δύναμη της εικόνας δείχνει τη μεγάλη της επιρροή. Όλο και περισσότεροι σχεδιαστές θρησκευτικών ιστοσελίδων παίρνουν υπόψη τους την «απήχηση που μπορεί να έχει το «προϊόν» τους στην κατηγορία των «θρησκευτικών αναζητητών» (Religious Seekers)» καθώς υπάρχει πλήθος ατόμων που είτε δεν ανήκουν σε κάποια επίσημη θρησκεία, είτε ανήκουν αλλά επιθυμούν να εξερευνήσουν νέες θρησκείες μέσω του διαδικτύου (Τσίλης, 2013). Είναι, έτσι, πολύ σημαντικό η ιστοσελίδα να τους τραβήξει την προσοχή από την πρώτη στιγμή που θα περιηγηθούν σε αυτήν.

3.4 Θρησκεία Online (religion online) vs. Διαδικτυακή Θρησκεία (online religion)

Δύο βασικοί όροι που σχετίζονται με το διαδίκτυο και τη θρησκεία είναι οι religion online και online religion (Helland, 2000). Όσον αφορά τη θρησκεία online (religion online), αυτός ο όρος περιλαμβάνει τις ιστοσελίδες που έχουν δημιουργηθεί με σκοπό την παροχή πληροφοριών στους χρήστες του διαδικτύου (Γαλανοπούλου, 2022). Απ' την άλλη πλευρά, η διαδικτυακή θρησκεία (online religion) περιλαμβάνει τις ιστοσελίδες στις οποίες μπορεί ο καθένας να συμμετέχει σε δραστηριότητες on line, όπως είναι η θεία λειτουργία και οι προσευχές, και όχι μόνο να ενημερωθεί (Γαβαλίδη, 2019). Έτσι το διαδίκτυο λειτουργεί όπως η εκκλησία και η συναγωγή (Helland, 2000). Με βάση την παραπάνω διάκριση, μπορεί να γίνει διάκριση και σε ritual online και online ritual (Τσίλης, 2013). Σύμφωνα με τον Τσίλη (2013), οι περισσότερες νέο-παγανιστικές ή New Age ιστοσελίδες ανήκουν στη δεύτερη αυτή κατηγορία του online religion.

Τέλος, υπάρχουν άλλα δύο είδη θρησκευτικών διαδικτυακών χώρων και αυτά είναι η παραδοσιακή θρησκεία (traditional religion) και η καινοτόμος θρησκεία (innovative religion) (Siuda, 2021).

3.5 Τύποι Διαδικτυακής Θρησκευτικής Δραστηριότητας

Στο διαδίκτυο παρουσιάζονται τέσσερις τύποι θρησκευτικής δραστηριότητας (Campbell, 2006):

α) Θρησκευτικές πληροφορίες στο διαδίκτυο: Σε αυτόν τον τύπο περιλαμβάνονται θρησκευτικές δραστηριότητες όπως η ακρόαση αρχειοθετημένης θρησκευτικής διδασκαλίας, το διάβασμα κειμένων, η αγορά θρησκευτικών προϊόντων, η αναζήτηση θρησκευτικών πληροφοριών (Campbell, 2006). Σε αυτόν τύπο συμπεριλαμβάνεται και η κατηγορία ανθρώπων που ονομάζονται «σέρφερ της Θρησκείας» («Religion Surfers»), οι οποίοι αναζητούν θρησκευτικές ή πνευματικές πληροφορίες στο διαδίκτυο και επιδιώκουν να συνδεθούν με άλλους πιστούς (Campbell, 2006). Ενώ υπάρχουν πολλές διαφορετικές μορφές διαδικτυακής θρησκευτικής δραστηριότητας, η συλλογή θρησκευτικών πληροφοριών στο διαδίκτυο εξακολουθεί να είναι μία από τις πιο κοινές χρήσεις (Campbell, 2006). Μάλιστα, σύμφωνα με το *Cyberchurch Report* του *Barna Research Group* (2001), πάνω από 100 εκατομμύρια Αμερικανοί χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για να παραδώσουν ορισμένες θρησκευτικές τους δραστηριότητες (Campbell, 2006).

β) Διαδικτυακή Λατρεία και Τελετουργικά: Στον δεύτερο τύπο περιλαμβάνονται διαδικτυακά περιβάλλοντα όπου οι ηλεκτρονικά συνδεδεμένοι χρήστες στοχεύουν στην «αναπαραγωγή ορισμένων πτυχών της συμβατικής ζωής στην εκκλησία ή στο ναό», μέσω π.χ. κυβερνοεκκλησιών και κυβερνοναών (Campbell, 2006). Αυτά, συχνά έχουν τη μορφή ιστοσελίδων, διαφέρουν από τις χιλιάδες εκκλησίες ή ναούς εκτός διαδικτύου, ενώ προσφέρουν διαδικτυακοί πόρους για θρησκευτική αφοσίωση, π.χ. οι πιστοί μπορούν να δημοσιεύουν πνευματικές ερωτήσεις ή αιτήματα προσευχής (Campbell, 2006). Οι κυβερνοναοί αυτοί, είναι συχνά ιστοσελίδες σχεδιασμένες χρησιμοποιώντας τη γλώσσα και τις εικόνες ενός παραδοσιακού κτιρίου ναού για να παρέχουν στους χρήστες του διαδικτύου ένα πλαίσιο πλοήγησης (Campbell, 2006). Αυτοί οι κυβερνοναοί υπάρχουν αποκλειστικά και μόνο στο διαδίκτυο και δεν υπάρχει

αντίστοιχη δομή εκτός σύνδεσης (Campbell, 2006). Επίσης, οι ιστότοποι των κυβερνοεκκλησιών μπορεί να στέλνουν e-mails με καθημερινά αναγνώσματα (Τοπάλης, 2019). Σε αυτές υπάρχουν πολλά διακοσμητικά στοιχεία που κάνουν τον διαδικτυακό χώρο να μοιάζει με πραγματική εκκλησία π.χ. μεγάλος σταυρός (Τοπάλης, 2019), δίνοντας την αίσθηση στους χρήστες του διαδικτύου ότι βρίσκονται μέσα σε έναν πραγματικό, φυσικό ναό. Οι συμμετέχοντες στις διαδικτυακές τελετές συγκεντρώνονται συχνά μπροστά από την Αγία Τράπεζα για να παρακολουθήσουν την τελετή, όπως θα έκαναν και σε έναν πραγματικό ναό (Τοπάλης, 2019). Επίσης, με τη χρήση λογισμικών ή chatrooms, τους δίνεται η δυνατότητα να συμμετέχουν σε διαδικτυακές συναντήσεις συντονισμένης προσευχής, κάποιες φορές μάλιστα σε συγκεκριμένη και προκαθορισμένη ώρα (Σοφού, 2018). Η διαφορά ανάμεσα σε μία κυβερνοεκκλησία και σε άλλα διαδικτυακά περιβάλλοντα είναι, μεταξύ άλλων, ότι ο ιερέας οργανώνει και καθοδηγεί την τελετουργία, αλλά είναι και πρώτος μεταξύ ίσων (*primus inter pares*) στη διαδικασία, κάτι που δείχνει *«την εξασθένηση της ιεραρχίας στην μεταμοντέρνα θρησκευτικότητα»* (Τσίλης, 2013, σελ.42). Αλλάζει, έτσι, η ιεραρχική σχέση μεταξύ ιερέα και ποιμνίου.

Άλλες θρησκευτικές δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν διαδικτυακά είναι ο διαλογισμός, η παρακολούθηση της Ρωμαιοκαθολικής Λειτουργίας, αναγνώσεις Ταρό, αστρολογικά διαγνώσεις και πολλά άλλα (Σοφού, 2018). Όσον αφορά τις διαδικτυακές τελετουργίες (*online Rituals*), αυτές σημαίνουν δραστηριότητα και συμμετοχή (Siuda, 2021). Υπάρχουν τελετουργικά βασισμένα σε κείμενα, γραφικά και τρισδιάστατα εικονικά περιβάλλοντα σαν ηλεκτρονικά παιχνίδια (Siuda, 2021). Επίσης, υπάρχουν τα εικονικά προσκυνήματα (*virtual pilgrimage*) που είναι οικονομικά, καθώς δεν υπάρχουν έξοδα μετακίνησης, και ιδιαιτέρως χρήσιμα σε όσους, για κάποιο λόγο, δεν μπορούν να πραγματοποιήσουν αυτοπροσώπως ένα προσκύνημα σε φυσικό χώρο (Hill-Smith, 2011; Kalinock, 2006; MacWilliams, 2002). Τα εικονικά προσκυνήματα ξεκίνησαν στο τέλος της δεκαετίας του 1990 (Τοπάλης, 2019). Για παράδειγμα, υπάρχει ένα εικονικό προσκύνημα στη Μέκκα, το *Virtual Hajj* (Siuda, 2021). Επίσης, οι χρήστες του διαδικτύου μπορούν να επισκεφτούν διαδικτυακά ιερούς χώρους που πλέον δεν υπάρχουν, όπως τον Δεύτερο Ναό των Ιεροσολύμων (Τοπάλης, 2019). Μέσω του εικονικού προσκυνήματος προσφέρονται διάφορες δυνατότητες, όπως μαγνητοσκοπήσεις, 3D παρουσιάσεις και ζωντανά βίντεο ώστε να προσφέρεται μια αίσθηση που να είναι όσο πιο κοντά στην πραγματικότητα γίνεται (Τοπάλης,

2019). Ακόμη, χρησιμοποιούνται εφαρμογές προσευχής, ιστότοποι και άλλα εργαλεία, όπως είναι τα ισλαμικά μποτ προσευχής στο Twitter και στις εφαρμογές προσευχής (Öhman et al., 2019). Τέλος, είναι δυνατή η διαδικτυακή προσευχή (online προσευχή), καθώς μπορεί κανείς να στείλει αίτημα προσευχής σε επίσημους εκκλησιαστικούς ιστότοπους αλλά και να ζητήσει να ανάψει ένα κερί διαδικτυακά (Τοπάλης, 2019). Για παράδειγμα, η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία έχει κυκλοφορήσει ηλεκτρονική εφαρμογή που δίνει τη δυνατότητα online προσευχής (Τοπάλης, 2019).

γ) Διαδικτυακή στρατολόγηση και ιεραποστολικές ασχολίες: Για τη διαδικτυακή στρατολόγηση από θρησκευτικές ομάδες έχουν δημιουργηθεί βιβλία και διαδικτυακοί πόροι με στόχο να παρέχουν καθοδήγηση σε άτομα που θέλουν να έρθουν πιο κοντά σε μια συγκεκριμένη θρησκεία (Campbell, 2006). Η στρατολόγηση μπορεί να πάρει διαφορετικές μορφές, για παράδειγμα μέσω ομάδων που δημιουργούν ιστοσελίδες για να ενημερώσουν άλλους για τη θρησκεία τους ή μέσω ατόμων που επισκέπτονται chatrooms και συνομιλούν με άλλους χρήστες προωθώντας την πίστη τους (Campbell, 2006).

δ) Διαδικτυακή θρησκευτική κοινότητα: Οι διαδικτυακές θρησκευτικές κοινότητες είναι διαδικτυακές ομάδες που διευκολύνουν τις αλληλεπιδράσεις με πιστούς που βρίσκονται μακριά, τους ενώνει όμως μια πνευματική σύνδεση (Campbell, 2006). Οι διαδικτυακές κοινότητες είναι «χαμηλού κόστους» (low cost), «εύκολης εισόδου» (easy entry) και «εύκολης αποχώρησης» (easy exit) (Τσίλης, 2013). Η θρησκεία παραδοσιακά σηματοδοτούσε τους διάφορους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι μπορούσαν να διαπραγματεύονται τη σχέση τους με το υπερβατικό, το Θείο, είτε ατομικά, ο καθένας ξεχωριστά, είτε σε κοινότητες (Sleigh, 2017). Σήμερα, δημιουργούνται ορισμένες διαδικτυακές κοινότητες σκόπιμα από μια εκκλησία ή ομολογία, ή από άτομα. Αυτές οι κοινότητες συχνά σχηματίζονται, καθώς πολλοί είναι αυτοί που θέλουν να βρουν ομάδες να ενταχθούν προς συζήτηση συγκεκριμένων θεμάτων, π.χ. ζητήματα πίστης, θέματα μυστικισμού κ.ά. (Campbell, 2006). Το διαδίκτυο αποτελεί, έτσι, μέσο συνάντησης (meeting place) για την ανάπτυξη διαδικτυακών θρησκευτικών κοινοτήτων (Τσίλης, 2013). Έτσι, μπορεί να προκύψει εντονότερος θρησκευτικός διάλογος, «διοργάνωση εικονικών τελετουργιών και δημιουργία μίας νέας θρησκευτικής συνείδησης» (Τσίλης, 2013). Παρόλο που κάποιες σελίδες αυτοχαρακτηρίζονται ως διαδικτυακές κοινότητες, η μόνη αλληλεπίδραση που

παρέχουν είναι με υπερκείμενο και εικόνες (Campbell, 2006). Μέσα από αυτές τις κοινότητες, τα άτομα κοινωνικοποιούνται και μέσα από αυτή τη διαδικασία διαμορφώνεται η ιδέα μιας κοινής ταυτότητας (Σοφού, 2018). Έτσι, μέσω των μηχανών αναζήτησης και των συνδέσμων, ο καθένας μπορεί να βρει πολλές ομάδες πιθανού ενδιαφέροντος και μάλιστα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα από την άνεση του σπιτιού του (Mayer, 2000).

Τέλος, φαίνεται πως ομάδες όπως οι παγανιστές, νέο-παγανιστές, Μάγοι και Δρυίδες χρησιμοποιούν τα πλεονεκτήματα που προσφέρει το διαδίκτυο (Τσίλης, 2013). Μερικά από εκείνα τα χαρακτηριστικά που οδηγούν τους νέο- Παγανιστές, τους οπαδούς της μαγείας (Wiccans) και τους υποστηρικτές της αρχαίας Αιγυπτιακής θρησκείας (Kemetic Orthodoxy) να συναντιούνται σε διαδικτυακούς χώρους είναι «η τάση προς το αρχέγονο παρελθόν (ιδιαίτερα το προ- χριστιανικό), η πρακτική εξάσκηση, η αίσθηση της εναλλακτικής κοινότητας, η αναζήτηση του χαμένου νοήματος της ζωής, η έλξη προς τα μυστήρια και τους συμβολισμούς, η αντι- εξουσιαστική νοοτροπία» (Τσίλης, 2013, σελ. 54; Krogh & Pillifant, 2004, pp. 167-175).

3.6 Αναβίωση της Αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας

Ήδη από τα τέλη του 20ου αιώνα, παρατηρείται το φαινόμενο της αναβίωσης αρχαίων θρησκειών σε διάφορα μέρη του κόσμου. Για παράδειγμα, στη βόρεια Ευρώπη αναβιώνουν αρχαίες σκανδιναβικές θρησκείες (*Reactivation and Transformation of Ancient Religions in the Contemporary World*, 2021). Το 2018, ένας παγανιστικός ναός άνοιξε στην Ισλανδία μετά από χίλια χρόνια απουσίας, με τον σκανδιναβικό νεοπαγανισμό να αναγνωρίζεται ως θρησκεία σε χώρες όπως η Δανία, η Ισλανδία, η Νορβηγία και η Σουηδία (*Reactivation and Transformation of Ancient Religions in the Contemporary World*, 2021). Ακόμη, διάφορες μορφές νεοπαγανισμού εμφανίζονται μεταξύ της Βαλτικής Θάλασσας και της Υπερκαυκασίας (Shnirelman, 2002). Επίσης, παρατηρείται και αναβίωση της πρακτικής της αιγυπτιακής θρησκείας που γίνεται όλο και πιο έντονη εδώ και σχεδόν τρεις δεκαετίες (Harrison, 2019). Σήμερα, στην Κύπρο όπως και στην Ελλάδα, ο πολυθεϊσμός αριθμεί χιλιάδες οπαδούς (*Reactivation and Transformation of Ancient Religions in the Contemporary World*, 2021). Μάλιστα, αυτή αναβίωση που παρατηρείται έχει αρκετά μεγάλο ρυθμό, που σε κάποιες περιπτώσεις φτάνει και το 400% κάθε χρόνο (Σκουλούδης, 2022). Αξίζει να επισημανθεί πως στους πολυθεϊστές δεν αρέσει να τους

αποκαλεί κανείς παγανιστές γιατί «παγανιστής», «ειδωολάτρης» ή «εθνικός» αποτελούν για εκείνους αρνητικούς προσδιορισμούς που «χρησιμοποιήθηκαν από τους χριστιανούς για να ορίσουν τους μη χριστιανούς, ενώ κάτω από την ομπρέλα της αρχαιολατρίας μπαίνει μια πληθώρα ατόμων διαφορετικής προέλευσης» (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016). Ακόμη, οι πιστοί παγανιστικών θρησκειών πιστεύουν ότι δεν πρόκειται για αναβίωση των παλαιών θρησκειών, αλλά για τη συνέχειά τους, καθώς, σύμφωνα με αυτούς, η λατρεία λάμβανε χώρα κρυφά προς αποφυγή διωγμών και δεν σταμάτησε ποτέ (Σκουλούδης, 2022). Επίσης, ο πολυθεϊσμός δεν επιβάλλει σε κανέναν κανόνες στην καθημερινή ζωή του, παρά δίνει κατευθύνσεις για καθημερινά θέματα σύμφωνα με το αρχαίο ελληνικό πνεύμα (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016).

Σύμφωνα με τον Σκουλούδη (2022), τα κράτη δέχονται τις λατρείες αυτές ως νομικά πρόσωπα ή οργανισμούς, αλλά δεν τους δίνουν την ιδιότητα του θρησκευτικού νομικού προσώπου, με αποτέλεσμα να υπάρχει η πιθανότητα κάποιες τελετουργίες τους να μην έχουν νομική ισχύ.

Στην Ελλάδα, παρατηρείται μια αναζωπύρωση του πολυθεϊσμού, της αρχαίας πίστης σε πολλούς θεούς, με τους οπαδούς του να τελούν τελετές σε παλιούς ναούς προς τιμήν των αρχαίων θεών (Kourounis, 2007). Ιστορικά, δεν είναι η πρώτη φορά που γίνεται προσπάθεια αναβίωσης της αρχαίας ελληνικής θρησκείας, καθώς η πρώτη προσπάθεια έγινε από τον αυτοκράτορα Ιουλιανό, τον τελευταίο παγανιστή Ρωμαίο Αυτοκράτορα που κυβέρνησε το 361-363 μ.Χ. (Strom, 2019). Ο ίδιος προσπάθησε να χρησιμοποιήσει την ελληνική φιλοσοφία για να δημιουργήσει μια θεολογία «ώστε η αρχαία ελληνική θρησκεία να ανταγωνιστεί τον Χριστιανισμό» (Strom, 2019). Δεν πρόκειται, δηλαδή, για φαινόμενο που δεν έχει ξαναπαρατηρηθεί στην ιστορία. Οι πολυθεϊστές έχουν ως κοσμοείδωλό τους τη Μητέρα Φύση (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016). Οι 12 θεοί του Ολύμπου είναι βασικοί, λατρεύονται, όμως, πολλοί ακόμη, όπως ο Ασκληπιός και ο Πάνας (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016). Ο καθένας είναι ελεύθερος να πιστεύει σε όποιον Θεό επιλέξει, ενώ επίσης δεν υπάρχει ιερό βιβλίο (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016). Το κίνημα των πολυθεϊστών εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1990 και είναι παρόν μέχρι σήμερα (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016).

Όσον αφορά τον ορισμό, «Ελληνισμός» μεταξύ άλλων σημαίνει «αφοσίωση ή μίμηση της αρχαίας ελληνικής σκέψης, εθίμων ή στυλ», καθώς και «ένα σύνολο ανθρωπιστικών και κλασικών ιδανικών που συνδέονται με την αρχαία Ελλάδα και περιλαμβάνουν τη λογική, την επιδίωξη της

γνώσης και των τεχνών, το μέτρο, την ευθύνη του πολίτη και τη σωματική ανάπτυξη» (“Hellenism,” n.d.). Η θρησκεία αυτή επικεντρώνεται στους 12 θεούς της αρχαίας Ελλάδας - το δωδεκάθεο- όμως στην πραγματικότητα οι πιστοί δεν προσεύχονται στους θεούς, αλλά τους θεωρούν «αναπαραστάσεις αξιών όπως η ομορφιά, η υγεία ή η σοφία» (Brunwasser, 2013).

Οι πιστοί της αρχαίας ελληνικής θρησκείας συγκεντρώνονται τον Ιούλιο για να προσκυνήσουν τους 12 θεούς στον Όλυμπο, το μέρος όπου λέγεται ότι είναι η κατοικία τους (Gill, 2017). Εκεί, συμμετέχουν σε τελετουργίες, όπως είναι η ευλογία των γάμων και η υιοθέτηση αρχαίων ονομάτων ώστε να «καθαρίσουν» τους πιστούς από τα χριστιανικά ονόματα και από επιρροές της χριστιανικής πίστης (Gill, 2017). Προσπαθούν, έτσι, να αποβάλλουν καθετί που προέρχεται από τον χριστιανισμό ως άλλη τελετή εξαγνισμού. Επίσης, αν και η θυσία ζώων ήταν βασικό στοιχείο της αρχαίας ελληνικής θρησκείας, σήμερα γίνονται μόνο προσφορές από φρούτα, λουλούδια και γάλα (Gill, 2017). Επίσης, προσφέρονται σιτηρά, κρασί, καθώς και ρούχα τα οποία ευλογούνται και στη συνέχεια διανέμονται σε καταφύγια αστέγων και σε άλλες οργανώσεις (Strom, 2019). Το προσκύνημα στον Όλυμπο ξεκίνησε το 1996 ως μέρος του κινήματος «επαν-ελληνισμού» με επικεφαλής το Ύπατο Συμβούλιο Των Ελλήνων Εθνικών, ιδρυτικό μέλος του Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Εθνικών Θρησκειών (Gill, 2017). Μετά από πολλά χρόνια, συγκεκριμένα το 2017, και μετά από πολλές προσπάθειες αναγνώρισης, η ελληνική κυβέρνηση αναγνώρισε επίσημα τον Ελληνισμό ως γνωστή θρησκεία (Gill, 2017). Έτσι, η Ελληνική Εθνική Θρησκεία μπορεί να πραγματοποιεί ιερολογήσεις γάμων και ονοματοδοσίες με νομική ισχύ, ενώ ο καθένας μπορεί να πραγματοποιήσει αλλαγή θρησκευόμενου σε «Ελλην Εθνικός» (Κώστας Κεχαγιάς μιλώντας στο Newsbomb.gr, Σκουλούδης, 2022).

Σε αυτό το σημείο, είναι χρήσιμο να αναφερθούν κάποιες πληροφορίες σχετικά με το Ύπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών (ΥΣΕΕ). Ιδρύθηκε το 1997 με σκοπό «την ηθική και φυσική υποστήριξη, αλλά και παλινόρθωση της Εθνικής, Πολυθεϊστικής, Ελληνικής Παραδόσεως, Θρησκείας και Καθημερινού Τρόπου στην Νεοελληνική κοινωνία», τη «διάσωση και ανάδειξη της αληθινής Ελληνικής Παραδόσεως» (Ύπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Από νομική άποψη, έχει τη μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας, αφού η ελληνική νομοθεσία μέχρι πριν την ψήφιση και δημοσίευση του ν. 4301/2014 δεν προέβλεπε θρησκευτικό νομικό πρόσωπο για θρησκείες που δεν ανήκουν στα παρακλάδια των τριών μονοθεϊστικών (Ύπατο

Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Μετά την ψήφιση και δημοσίευση του ν. 4301/2014, το Ύπατο Συμβούλιο κατέθεσε αίτημα απόκτησης θρησκευτικού νομικού προσώπου, με το αίτημα να φτάνει στον Άρειο Πάγο, μετά από δύο απορρίψεις σε επίπεδο μονομελούς πρωτοδικείου και εφετείου (Ύπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Η προσφυγή απορρίφθηκε από τον Άρειο Πάγο, με το ζήτημα να έχει φτάσει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Κώστας Κεχαγιάς μιλώντας στο Newsbomb.gr, Σκουλούδης, 2022). Παρόλα αυτά, και όπως ήδη διατυπώθηκε, από το 2017 η Ελληνική Εθνική Θρησκεία, έχει καταστεί γνωστή θρησκεία με την συγκεκριμένη ονομασία, σύμφωνα με τον ν. 4301/2014 άρθρο 17, μετά από χορήγηση αδειάς ιδρύσεως και λειτουργίας λατρευτικού χώρου από την Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (Ύπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Το Συμβούλιο αριθμεί ήδη πάνω από 350 παρεμβάσεις, πολλές επιτόπιες παραστάσεις και διαμαρτυρίες, πάνω από 800 διαλέξεις, εορτασμούς αρχαίων εθνικών επετείων, δημόσιες τελετές και μορφωτικές εκδηλώσεις (Ύπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Επιπροσθέτως, το Ύπατο Συμβούλιο διαθέτει δύο παραρτήματα εξωτερικού, στις Η.Π.Α. από το 2007 και στην Κύπρο από το 2014, και είναι ιδρυτικό μέλος του Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Εθνικών Θρησκειών (European Congress Of Ethnic Religions, ECER) (Ύπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Στη συγκεκριμένη θρησκεία σήμερα, καθήκοντα ιερέα (ή ιέρειας) μπορεί να εκτελέσει οποιοδήποτε ηθικό άτομο που δείχνει τον ανάλογο σεβασμό απέναντι στους θεούς (Ύπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Ύπατου Συμβουλίου⁹, όσον αφορά τις γιορτές, εορτάζονται οι αέναοι κύκλοι της Μητέρας Φύσης μέσα από ένα ηλιακό εορτολόγιο που είναι διαμορφωμένο με τέτοιο τρόπο που να συνδέει την αρχαία με τη σύγχρονη πραγματικότητα, καθώς και *«την αρχαία αμεσότητα προς την Φύση με την ηθική καθοδήγηση που έχει ανάγκη ο σύγχρονος άνθρωπος»* (Ύπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Ακόμη, γιορτάζονται κάθε μία από τις δώδεκα μηνιαίες γιορτές, αλλά και οι νουμηνίες, δηλαδή κάθε νέα σελήνη (Ύπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.).¹⁰ Επίσης, υπάρχουν και οι «ΤΕΛΧΙΝΙΣ» ΡΟΔΙΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ, παράρτημα του Υπάτου Συμβουλίου των Ελλήνων Εθνικών στη Ρόδο.¹¹

⁹ <https://www.ysee.gr/faq.html>

¹⁰ Διαθέσιμες πληροφορίες: <https://www.ysee.gr/about.html> και <https://www.ysee.gr/faq.html>

¹¹ <http://www.rodos.ysee.gr/>

Ένα άλλο παράδειγμα οργάνωσης που υποστηρίζει την αρχαία ελληνική θρησκεία αποτελεί το σωματείο οι Ελληναίς ή ΕΛΛΗΝ.Α.Ι.Σ. (Ελλήνων Αρχαιοθρήσκων Ιερών Σωματείον), το οποίο ιδρύθηκε το 2005 από πολυθεϊστές (Kourounis, 2007). Η ελληνική δικαιοσύνη χορήγησε στο σωματείο αυτό το καθεστώς του «πολιτιστικού συλλόγου με βάση θρησκευτικούς λόγους» το 2006.

Αξίζει να αναφερθεί και η θρησκευτική κοινότητα «ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ» η οποία κατέχει επίσημη υπουργική έγκριση από το 2019 για την λειτουργία ευκτήριου οίκου που εδρεύει στην Αθήνα και με στόχο τη λειτουργία της θρησκείας των Ελλήνων Αρχαιοθρήσκων (ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ, <https://www.ancienthellenicreligion.com>). Πρόκειται για τη λατρεία των θεών του Ολύμπου, καθώς και όλων των άλλων θεών που τιμούνταν από τους αρχαίους Έλληνες, συμπεριλαμβανομένων των ημίθεων, ηρώων και προγόνων. Οι θρησκευτικοί λειτουργοί αυτής της θρησκευτικής κοινότητας προέρχονται από:

- α) το ΕΛΛΗΝ.Α.Ι.Σ
- β) τον Σύλλογο Λακεδαιμονίων Πολιτεία
- γ) την Κοινότητα Ελλήνων “ΤΕΤΡΑΚΤΥΣ” και
- δ) διαπιστευμένα άτομα με αναγνωρισμένη προσφορά στην Αρχαία Ελληνική Θρησκεία.¹²

Όσοι συμμετέχουν στα δρώμενα της ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ έχουν αξίες που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις τέσσερις ιδιότητες των θείων αρετών, δηλαδή της φρόνησης, της σωφροσύνης, της ανδρείας και της δικαιοσύνης (ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ).

Μία εορτή που αξίζει αναφοράς είναι τα Ελικώνια, μία πανελλήνια πολυήμερη εορτή που τελείται υπό την αιγίδα της Αρχαίας Ελληνική Θρησκείας και με φορέα το Σωματείο ΕΛΛΗΝΑ.Ι.Σ. και λαμβάνει χώρα στον πέδος των Λειβηθρειάδων Μουσών (Αρβανίτσα

¹² <https://www.ancienthellenicreligion.com/%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%ce%b5%ce%bc%ce%b1%cf%83-2/>

Βοιωτίας) κατά την χρονική περίοδο της Θερινής Τροπής (*ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ*, <https://www.ancienthellenicreligion.com/projects>).

Οι πολυθεϊστές δεν έχουν επαγγελματικό ιερατείο για τις λατρείες τους και καθήκοντα ιερέως ή ιέρειας μπορεί να εκτελέσει ο οποιοσδήποτε (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016). Μάλιστα, οι γυναίκες επιβάλλεται να εκτελούν καθήκοντα ιερείων, μιας και το μισό εθνικό πάνθεον τους αποτελείται από θεές (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016). Όσον αφορά τις εορτές, γιορτάζουν μεταξύ άλλων, την εαρινή και τη φθινοπωρινή ισημερία, την εορτή του χειμερινού και θερινού ηλιοστασίου, τα Ανθεστήρια στα τέλη Φεβρουαρίου (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016).

Μια εκδήλωση που αξίζει αναφοράς είναι τα Προμηθεία. Πρόκειται για ετήσια εκδήλωση που «αναδεικνύει το αρχαίο ελληνικό πνεύμα» και πραγματοποιείται στους πρόποδες του Ολύμπου με σκοπό την έκφραση ειλικρινούς αφοσίωσης στους αρχαίους θεούς (Chrysopoulos, 2021). Κατά τη διάρκεια του τριημέρου, λαμβάνουν χώρα διαλέξεις, μουσική, χορός, τελετές, φαγητό, αρχαία ποίηση, προπονήσεις για ακοντιστές και ξιφομάχους, καθώς και παρέλαση εκατοντάδων ανθρώπων με φορεσιές κρατώντας δάδες στους δρόμους του Λιτοχώρου (Chrysopoulos, 2021). Το φαγητό περιλαμβάνει σιτάρι, κρέας και κρασί (Chrysopoulos, 2021). Πραγματοποιείται αρχαϊκή πομπή στους κεντρικούς δρόμους του Λιτόχωρου που καταλήγει στο υπαίθριο αμφιθέατρο του Λιτόχωρου, όπου και λαμβάνουν χώρα τα διάφορα δρώμενα (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016). Η είσοδος στις γιορτές των Προμηθειών είναι ελεύθερη, καθώς σύμφωνα με τους διοργανωτές: «ευπρόσδεκτοι ήταν όλοι όσοι νιώθουν πως η διαύγεια σκέψης και οι αξίες των προγόνων μας μπορούν να αποβούν βατήρας πνευματικής παλιγγενεσίας, ελπίδας και αντίστασης απέναντι στην υποδούλωση που μηχανισμοί αλλότριου και ισοπεδωτικοί επιδιώκουν να επιβάλουν για άλλη μια φορά στον Ελληνισμό» (*Ποιοι Είναι Επιτέλους Αυτοί Οι Δωδεκαθεϊστές*, 2016).

Άλλες γιορτές που τελούνται από τους Έλληνες Εθνικούς και περιλαμβάνονται στο εορτολόγιο τους, θα περιγραφούν αναλυτικά καθώς πρόκειται για ένα ιδιαίτερο πλούσιο εορτολόγιο όπου κάθε μήνα τελείται και μια γιορτή (παράρτημα). Συγκεκριμένα Το μήνα Ιανουάριο (σύμφωνα με τους αρχαίους Γαμηλιών) γιορτάζονται «τα Θεογάμια» προς τιμή του ιερού θεϊκού γάμου του Δία και της Ήρας. Κατά την αρχαιότητα οι περισσότεροι γάμοι των Αθηναίων τελούνταν αυτό το

μήνα. Ο μύθος αναφέρει ότι πολύ πριν γίνει ο γάμος τους ο Δίας μεταμορφωμένος σε κούκο κατάφερε να την αποπλανήσει, αφού προηγουμένως της υποσχέθηκε ότι θα την νυμφευθεί. Ο Όμηρος αναφέρει ότι το πρώτο «γλυκοαγκάλιασμα» δηλαδή η ένωση πριν από το γάμο τους έγινε κρυφά από τους γονείς τους¹³. Η νομιμοποίηση της ένωσης μέσω του γάμου σύμφωνα πάλι με τον Όμηρο τοποθετείται στην Ίδη της Φρυγίας, ενώ ο Διόδωρος ο Σικελιώτης¹⁴ λέει ότι έγινε στην Κνωσό ή στην Εύβοια. Η Ήρα όμως επειδή έπρεπε να διατηρήσει την παρθενία της όταν τελέστηκε επίσημα ο γάμος τους, πλύθηκε και μετά από το λουτρό επανήλθε η παρθενία της. Χαρακτηριστική είναι η ονομασία της Σάμου ως Παρθενίη και του ποταμού Ίμβρασου ως Παρθένιος επειδή βρισκόταν κοντά στο ιερό της (Burkert,2015,σ287)<http://www.hellenicaworld.com/Greece/Mythology/gr/Imvrasos.html>). Η τελετουργία των «Θεογαμίων» όπως και όλων των γιορτών τους υπάρχει στο you tube <https://www.youtube.com/watch?v=bHSi0-qfaIc>.

Τα Ανθεστήρια είναι γιορτή που πραγματοποιείται το μήνα Φεβρουάριο από τους Έλληνες Εθνικούς προς τιμή του θεού Διονύσου, ο οποίος προσφέρει την χαρά, την έκσταση και την απόλαυση της ζωής με την ταυτόχρονη απομάκρυνση κάθε «ενοχικού και ταπεινωτικού συνδρόμου εθελοδοουλίας», μοιράζοντας ταυτόχρονα ελπίδα για τους τελεστές της γιορτής (Υπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Κατά την αρχαιότητα τα Ανθεστήρια πραγματοποιούνταν 3 ημέρες με τη συμμετοχή όλων, ελεύθερων και δούλων. Την πρώτη ημέρα που ονομαζόταν «Πιθοίγια», οι αθηναίοι άνοιγαν τους πίθους δηλ. τα πιθάρια με το καινούργιο κρασί κάνοντας προσφορές στο θεό του κρασιού τον Διόνυσο. Τη δεύτερα μέρα πραγματοποιούνταν οι «Χόες» όπου μετά το συμπόσιο όπου έπαιρναν μέρος όλα τα μέλη της οικογένειας, και με πομπή νυχτερινή πήγαιναν στο ιερό του Διονύσου στον Ιλισό (Ιστορία του ελληνικού έθνους,τομ.3) για να παραδώσουν τα αγγεία και τα στεφάνια τους στην ιέρεια του Διονύσου. Την Τρίτη ημέρα που ονομαζόταν «χύτροι» γινόταν το μαγείρεμα δημητριακών (κάτι σαν τα σημερινά κόλλυβα), μέσα σε πήλινα σκεύη (χύτροι) προς τιμή των νεκρών και ήταν αφιερωμένα στον ψυχοπομπό θεό, τον Ερμή (χθόνιος Ερμής). Η γιορτή αυτή είχε διττή σημασία. Από τη μια αποτελούσε γιορτή χαράς καθώς η φύση αναγεννιόταν με την έλευση της άνοιξης και από την άλλη υπήρχε η περίσκεψη για το θάνατο καθώς οι ψυχές των νεκρών κατά την τέλεση

¹³ Όμηρος Ξ στ.296.

¹⁴ 25 Διόδωρος, Σικελιώτης 5.72. Λέγουσι δε και ους γάμους τους τε Διός και της Ήρας εν τη Κνωσίων χώρα γενέσθαι κατάτινά τόπον πλησίον του Θήρανος ποταμού.

της γιορτής επέστρεφαν στην πόλη και έπρεπε να επιστρέψουν με τη λήξη της γιορτής στον κάτω κόσμο. Για το λόγο αυτό η «χύτεροι» γινόταν προς τιμή του Ερμή (Burkert, 2015).

Το Μάρτιο επίσης τελούν και τη γιορτή της Εαρινής Ισημερίας τιμώντας ταυτόχρονα και τον Ασκληπιό. Τα «Ασκληπιεία» πραγματοποιούνται κατά την εαρινή ισημερία όπου αρχίζει η άνοιξη και η μέρα γίνεται μεγαλύτερη. Η αύξηση του φωτός ενεργεί στην αναγέννηση, την γονιμότητα καθώς και στην ευφορία ανθών και καρπών ((Υπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Ο Ασκληπιός ως γιατρός της αρχαιότητας τιμήθηκε για την προσφορά του και κέρδισε μετά το θάνατο του μια θέση στους αθανάτους, με πολλά Ασκληπιεία στην Τρίκκη της Θεσσαλίας, στην Κω και στην Αθήνα (Μήττα, χ.η., Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).

Και τα Χαρίσια - Αφροδίσια είναι μια γιορτή των Ελλήνων Εθνικών για την αναγέννηση της φύσης. Οι θεοί δεν πεθαίνουν απλώς κινούνται κυκλικά από τον κάτω κόσμο στον επάνω, όπως η Περσεφόνη η κόρη της θεάς Δήμητρας. Η φύση ξαναγεννιέται με τον ερχομό της άνοιξης, τα λουλούδια ανθίζουν και η γη είναι έτοιμη να προσφέρει του καρπούς της. Η Ανθεία θεά σύμφωνα με τον Willetts (1977) ήταν ένα από τα επίθετα της θεάς Αφροδίτης στην Κνωσό, και μαζί με τις Χάριτες, συμβάλλει με την επιφάνεια της στον οργανισμό της φύσης.

Τα «Θαργήλια» είναι άλλη μια γιορτή των Ελλήνων Εθνικών που διενεργείται το Μάιο προς τιμή του Απόλλωνα και της Άρτεμις. Η τελετουργία των Θαργηλίων έχει δύο πτυχές: από τη μια την ευχαριστήρια, για την καρποφορία της γης και από την άλλη την καθαρτήρια, για την απομάκρυνση κάθε ρύπου που μαιώνει την υλική, πνευματική και ηθική δραστηριότητα των ανθρώπων ((Υπατο Συμβούλιο των Ελλήνων Εθνικών, n.d.). Παρόμοιο περιεχόμενο είχε και η γιορτή των αρχαίων Ελλήνων. Στην Αθήνα τον ρόλο του εξαγνισμού δηλαδή της κάθαρσης της πόλης από τις αδικίες, την είχαν αναλάβει δυο «φαρμακοί» που περιφέρονταν σε ολόκληρη την πόλη προκειμένου να την εξαγνίσουν από κάθε μiasματική και άδικη πράξη που θα προκαλούσε τη θεϊκή οργή και θα έφερνε πλείστα κακά όπως ασθένειες, κακή σοδειά κ.α. Οι «φαρμακοί» που ονομάζονταν και καθάρματα από την κάθαρση που θα έφερναν στη πόλη ήταν συνήθως κατάδικοι που αφού τους περνούσαν από όλη τη πόλη τους πετούσαν στη συνέχεια στη θάλασσα. Μόλις έβγαιναν στη στεριά τους ανάγκαζαν να απομακρυνθούν από τη πόλη παίρνοντας μαζί τους το μίasma. Τη δεύτερη ημέρα έβραζαν το «θάργηλο» δηλαδή τα δημητριακά από την πρώτη τους σοδειά και αφού τα ζύμωναν έφτιαχναν το «θάργηλο άρτο» και τον πρόσφεραν στον Απόλλωνα προκειμένου να εξασφαλιστεί η γρήγορη ανάπτυξη των καρπών μέχρι τη συγκομιδή (Harrison, 1991).

Στη γιορτή του θερινού Ηλιοστασίου τον Ιούνιο οι Έλληνες Εθνικοί γιορτάζουν τη διαύγεια και το φως που φέρνει το θέρος καθώς και την αφθονία. Στο ίδιο κλίμα κινείται και η γιορτή τους για το Χειμερινό Ηλιοστάσιο όπου ο «Ήλιος των Νεκρών» όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν θα δώσει ζωή στον κόσμο των φαινομενικά νεκρών και θα τους προετοιμάσει για την εποχή της άνθισης που θα επιστρέψει με το «Θερινό Ηλιοστάσιο». Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι για τους Έλληνες Εθνικούς η λατρεία των δυο Ηλιοστασίων (θερινού-χειμερινού) καθώς και των δυο Ισημεριών (εαρινή - φθινοπωρινή) είναι σημαντικές γιατί σηματοδοτούν την έναρξη των εποχών. Η διαφοροποίηση με την αρχαία ελληνική θρησκεία έγκειται στο ότι οι γιορτές των αρχαίων Ελλήνων δεν αφορούσαν τα Ηλιοστάσια και τις Ισημερίες αλλά τις γιορτές τους, που πραγματοποιούνταν τους μήνες αυτούς. Ακολουθώντας τις επιταγές που προτάσσει η σύγχρονη εποχή οι ίδιοι οι Εθνικοί αναφέρουν: «δεν θέλουμε να εγκλωβιστούμε σε φωτογραφική επαναφορά του παρελθόντος» από τη στιγμή που «τιμούμε τους θεούς της αρχαίας θρησκείας».

Τα «Διοσκούρεια» γιορτάζονται από του Έλληνες Εθνικούς τον Ιούλιο προκειμένου να επέλθει η ευτυχία και οι ισορροπία. Σύμφωνα με τη μυθολογία ο Πολυδεύκης και η ωραία Ελένη ήταν αθάνατοι ενώ η Κλυταιμνήστρα και ο Κάστωρ θνητοί. Έτσι λοιπόν η αθάνατη πλευρά του Πολυδεύκη κυριαρχεί και οδηγεί τη θνητή του Κάστορα, προκειμένου να δημιουργηθεί μια ολοκληρωμένη σύζευξη που θα φέρει την ένωση με τον κόσμο των θεών που θα δημιουργήσει ισορροπία στη ζωή (<https://www.ysee.gr/dioskoureia2021.html>). Οι Διόσκουροι εξαιτίας της γενναίας φύσης τους στην τέχνη του πολέμου ονομάστηκαν σύμφωνα με τον Απολλόδωρο Διόσκουροι δηλαδή γιοί του Δία. Η ηρωική τους μορφή δεν μπορούσε να εξηγήσει τη θεοποίηση τους, έτσι αφού ανήγαν την καταγωγή τους στο Δία θεοποιήθηκαν και τοποθετήθηκαν στον ουρανό ως αστερισμός των Διδύμων (Μήττα, χ.η.)

Τα «Ηραία» είναι γιορτή προς τιμή της Ήρας και γιορτάζονται τον Αύγουστο. Κατά την αρχαιότητα διεξάγονταν και αγώνες στους οποίους συμμετείχαν κορίτσια, κάτι ανάλογο δηλαδή με τους Ολυμπιακούς αγώνες των ανδρών αλλά προς τιμή της Ήρας. Η καθιέρωση τους ήταν παλαιότερη από αυτή των αντρικών αγώνων και οφείλεται στην Ιπποδάμεια. Σύμφωνα με το μύθο ο Οينوμάος ο πατέρας της, διοργάνωνε αγώνες αρματοδρομίας με έπαθλο την κόρη του Ιπποδάμεια. Όποιος έχανε φονευόταν. Όταν όμως η Ιπποδάμεια ερωτεύτηκε τον Πέλοπα προκειμένου αυτός να νικήσει προκάλεσαν βλάβη στο άρμα του πατέρα τους Οينوμάου και έτσι αυτός ηττήθηκε από τον Πέλοπα. Προκειμένου η Ιπποδάμεια να συγχωρεθεί για την πράξη της διοργάνωσε προς τιμή της Ήρας τους αγώνες(Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. 3 σ. 103-104).

Πριν την έναρξη των αγώνων 16 γυναίκες από την Ήλιδα που ανήκαν σε επιφανείς οικογένειες, είχαν την αρμοδιότητα να υφάνουν το πέπλο της Ήρας και να το τοποθετήσουν στο άγαλμα της. Μετά από αυτή την ιερή πράξη ξεκινούσαν οι αγώνες στους οποίους συμμετείχαν νεαρές, ελεύθερες κοπέλες που φορούσαν κοντό χιτώνα για να μπορούν να τρέξουν. Τα βραβείο ήταν ένα στεφάνι ελιάς και ένα κομμάτι από την αγελάδα που θυσιαζόταν προς τιμή της Ήρας (Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις 5. 16.1-16.2 Ηλιακών Α).

Και τα «Ηράκλεια» όπως και τα «Διοσκούρεια» είναι γιορτή προς τιμή του ημίθεου Ηρακλή και έχει σκοπό να μεταδώσει το φως της δύναμη του στα χθόνια ώστε μετά από λίγους να επέλθει η αναβλάστηση της γης.

Τέλος τα «Μαιμακτήρια» είναι γιορτή προς τιμή του Δία που τελείται το μήνα Νοέμβριο, και σκοπό έχει να εξευμενίσει το Δία για να γίνει Μειλίχιος δηλαδή ευνοϊκός και ήπιος εν όψει του χειμώνα που έρχεται. Το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο και νόημα είχε και η γιορτή των αρχαίων Ελλήνων.

Οι οπαδοί λοιπόν αυτής της θρησκείας υποστηρίζουν ότι *«υπερασπίζονται τις γνήσιες παραδόσεις, τη θρησκεία και το ήθος»* των αρχαίων (Smith, 2006). Σύμφωνα με κάποιος πιστούς, επιδιώκεται η αποκατάσταση μιας χαμένης πολιτιστικής ταυτότητας (Gill, 2017). Προσπαθούν να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στην ιστορική θρησκεία, ενώ παράλληλα την προσαρμόζουν στη σύγχρονη κοινωνία (Strom, 2019). Τηρούν τις θεμελιώδεις αξίες και την ηθική των αρχαίων Ελλήνων, με βασικές αρετές, μεταξύ άλλων, την ευσέβεια, το μέτρο, τη φιλοξενία και την αυτοκυριαρχία (Strom, 2019).

Αν και υπολογίζεται πως το 98 τοις εκατό του ελληνικού πληθυσμού είναι ορθόδοξο, διάφορες μορφές πεποιθήσεων διαδίδονται στη χώρα (Kourounis, 2007). Και παρόλο που δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για τον αριθμό των οπαδών της αρχαίας ελληνικής θρησκείας, οι αριθμοί έχουν αυξηθεί κατά πολύ από την πρώτη τους συγκέντρωση πριν από πάνω από 20 χρόνια, με το κίνημα να υποστηρίζει ότι έχει εκατοντάδες χιλιάδες υποστηρικτές (Brunwasser, 2013).

Υπάρχουν, όμως, αρκετές αντιδράσεις κατά των υποστηρικτών της αρχαίας ελληνικής θρησκείας. Τόσο το ελληνικό κράτος όσο και ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού *«σε καμία περίπτωση δεν συμπάσχει με τις ιδέες αυτής της θρησκευτικής μειονότητας»*, παρόλο που οι θεοί του Ολύμπου ανήκουν στην ελληνική ιστορική παράδοση (Kourounis, 2007). Επίσης, η

Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας έχει αναφερθεί σε «δηλητηριώδεις πρακτικές της Νέας Εποχής», καθώς και σε «εκφυλισμένη νεκρή θρησκεία» (Smith, 2006). Μιλά για ένα μεγαλύτερο σχέδιο αναβίωσης αρχαίων εθνικών θρησκειών οι οποίες αποτελούν κοινό μέτωπο κατά της χριστιανικής πίστης (Πιμπλής, 2005). Ακόμη, υπήρχε η άποψη πως δεν είναι σωστό οι οπαδοί της αρχαίας ελληνικής θρησκείας να λατρεύουν τους θεούς τους σε αρχαία μνημεία, όπως είναι οι Δελφοί και η Ακρόπολη, καθώς πρόκειται για αρχιτεκτονικά μνημεία και τέτοια κτίρια δεν είναι κατάλληλα για τελετές (Kourounis, 2007). Σύμφωνα με τον Πατέρα Κυριακό Τσουρό, Γραμματέα της Συνοδικής Επιτροπής επί των Αιρέσεων, οι λατρείες της αρχαίας ελληνικής θρησκείας σήμερα δεν έχουν μεγάλη σχέση με τα αρχαία χρόνια, επειδή έχουν χαρακτηριστικά της νέας εποχής, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις είναι επιθετικές απέναντι στην Εκκλησία (Πατέρας Κυριακός Τσουρός στο Newsbomb.gr, Σκουλούδης, 2022). Σύμφωνα με τον ίδιο, μάλιστα, «..., η θρησκευτική ελευθερία είναι κατοχυρωμένη και σεβόμαστε την επιλογή του καθενός. Ωστόσο, αυτά είναι ασυμβίβαστα με την Ορθοδοξία. Μερικά από αυτά τα κινήματα εκδηλώνονται με ύβρεις κατά του Ιησού και των Αποστόλων, κι αυτό είναι ασυμβίβαστο με το Σύνταγμά μας...» (Πατέρας Κυριακός Τσουρός στο Newsbomb.gr, Σκουλούδης, 2022).

Από την άλλη πλευρά, δυστυχώς δεν λείπουν τα δυσάρεστα περιστατικά, με βανδαλισμούς ορθόδοξων εκκλησιών στην Ελλάδα. Σε ένα περιστατικό το 2016, βάνδαλοι βεβήλωσαν 13 εικόνες σε μια εκκλησία στην Κρήτη, γράφοντας συνθήματα πάνω τους με κάρβουνο, αναφέροντας το όνομα του Δία (*Church Vandals in Crete Get Nastier*, 2016) με παρόμοια περιστατικά να έχουν σημειωθεί και σε άλλες εκκλησίες.

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Εισαγωγή

Στο διαδίκτυο μπορεί κανείς να βρει και να επισκεφτεί πλήθος ιστοσελίδων για οποιοδήποτε θέμα επιθυμεί. Η ιστοσελίδα είναι «ένα είδος εγγράφου του παγκόσμιου ιστού (WWW) που περιλαμβάνει πληροφορίες με την μορφή κειμένου, υπερκειμένου, εικόνας, βίντεο και ήχου» (Κουτσουρελάκης, χ.η.). Στο παρόν κεφάλαιο, αρχικά θα αναφερθούν και θα αναλυθούν τα κυριότερα κριτήρια αξιολόγησης διαδικτυακών ιστότοπων. Η αξιολόγηση των ιστότοπων είναι μια διαδικασία που χρειάζεται ειδικά, αξιόπιστα και αντικειμενικά κριτήρια (Ζωγόπουλος, 2011). Έπειτα, θα αξιολογηθούν συγκεκριμένες ιστοσελίδες των Ελλήνων εθνικών που υπάρχουν στο χώρο του διαδικτύου με βάση τα κριτήρια αξιολόγησης. Η μεθοδολογία έρευνας βασίστηκε στην ποιοτική έρευνα και έχει χαρακτήρα περιγραφικό. Βασίστηκε σε προηγούμενες βιβλιογραφικές αναφορές, μελετώντας παράλληλα ένα μικρό δείγμα.

4.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να διερευνήσει, να παρατηρήσει και να ερμηνεύσει τις ιστοσελίδες των Ελλήνων εθνικών που υπάρχουν στο χώρο του διαδικτύου με βάση συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης που αφορούν το περιεχόμενο, καθώς και τα τεχνικά στοιχεία. Η αξιολόγηση των ιστοσελίδων θα επικεντρωθεί στο βαθμό αξιοπιστίας τους, στους στόχους τους, καθώς και στο περιεχόμενό τους. Συγκεκριμένα, θα απαντηθούν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- Το περιεχόμενο των ιστοσελίδων είναι πλήρες, αντικειμενικό και κατανοητό;
- Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα;
- Προσφέρονται επαρκείς δυνατότητες αλληλεπίδρασης με τους επισκέπτες;
- Είναι εύκολα προσβάσιμες οι ιστοσελίδες; Έχουν καλή σχεδίαση;

- Σε τι διαφέρουν από άλλες πηγές του διαδικτύου;

4.3 Ερευνητική διαδικασία

Αρχικά, εντοπίστηκαν οι ιστοσελίδες προς εξέταση. Η επιλογή τους πραγματοποιήθηκε κατόπιν περιήγησης στο ελληνικό διαδίκτυο μέσω του προγράμματος περιήγησης Google και με βάση την απήχηση προς τους χρήστες του διαδικτύου. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τους μήνες Σεπτέμβριο, Οκτώβριο και Νοέμβριο του 2022. Δεν χρησιμοποιήθηκε κάποιος ειδικός εξοπλισμός, πέρα από έναν υπολογιστή με σύνδεση στο Διαδίκτυο. Η διάκριση των κριτηρίων αξιολόγησης που χρησιμοποιήθηκαν αφορά το περιεχόμενο, καθώς και τα τεχνικά στοιχεία. Οι στόχοι αφορούν τους λόγους δημιουργίας της, δηλαδή την πληροφόρηση-ενημέρωση, την προάσπιση των θέσεων των δημιουργών της, ή την προσπάθεια για ένταξη νέων μελών στους κόλπους της. Η αξιοπιστία εστιάζει στο αν αναφέρονται οι δημιουργοί της, αν υπάρχουν στοιχεία που τεκμηριώνουν την αντικειμενικότητα του θέματος και αν αυτή είναι πολύπλευρη ή μονοδιάστατη. Επίσης, εξετάζεται αν υπάρχει επικαιροποίηση και ενημέρωση στοιχείων, όσον αφορά το χρόνο δημιουργίας της, αν η ιστοσελίδα ανανεώνεται και εμπλουτίζεται, καθώς και αν λειτουργούν οι σύνδεσμοι που είναι ενσωματωμένοι. Τέλος, μελετώνται τα τεχνικά στοιχεία της ιστοσελίδας που αφορούν την δομή της, δηλαδή αν είναι εύκολη η πρόσβαση από τη μηχανή αναζήτησης, αν υπάρχει ευκολία στην πλοήγηση από το ένα μέρος στο άλλο, αν είναι εύκολη η επιστροφή στην αρχική σελίδα, καθώς και αν υπάρχει κατάλογος περιεχομένων για εύρεση σημείων ενδιαφέροντος.

4.4 Ερευνητικά εργαλεία

Για τη διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης ιστοσελίδων. Συνδυάζοντας πληροφορίες από διαφορετικές πηγές (Κουτσοουρελάκης; Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, 2012; Θωμά, 2021; Ζωγόπουλος, 2011), παρουσιάζονται κάποια βασικά κριτήρια αξιολόγησης ιστοσελίδων/ιστότοπων:

1^ο Κριτήριο αξιολόγησης: Σκοπός της πηγής

Μια ηλεκτρονική διεύθυνση υποδηλώνει, ανάλογα με την κατάληξή της, τον σκοπό μιας πηγής, δηλαδή εάν αυτός είναι εκπαιδευτικός, πληροφοριακός, εμπορικός κλπ. (Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, 2012). Η ηλεκτρονική διεύθυνση είναι μοναδική για κάθε ιστότοπο (Θωμά, 2021). Κάποιες από τις πιο συνηθισμένες καταλήξεις που μπορεί κανείς να συναντήσει στο διαδίκτυο είναι οι εξής (Θωμά, 2021; Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, 2012; Κουτσοουρέλακης, χ.η.):

- **.com:** εμπορικός ιστότοπος με στόχο την προώθηση και την πώληση προϊόντων
- **.edu:** ακαδημαϊκός, εκπαιδευτικός ιστότοπος με στόχο την ενημέρωση για εκπαιδευτικά και ερευνητικά ζητήματα
- **.gov:** κυβερνητικός οργανισμός
- **.org:** μη κερδοσκοπικός οργανισμός, εταιρικός ιστότοπος με σκοπό την ενημέρωση για θέματα σχετικά με την εταιρεία ή τον οργανισμό
- **.gr:** ιστότοπος που χρησιμοποιείται στο ελληνικό διαδίκτυο
- **.ac:** εκπαιδευτικός οργανισμός

2^ο Κριτήριο αξιολόγησης: Κριτήρια περιεχομένου

Το περιεχόμενο πρέπει να έχει ορισμένα χαρακτηριστικά για να προσελκύσει χρήστες του διαδικτύου. Αυτά είναι τα εξής:

- **Πληρότητα:** Σχετίζεται με τους στόχους του ιστότοπου, το προφίλ των χρηστών που αυτός απευθύνεται, την ποσότητα και την ποιότητα των πληροφοριών που δίνονται και των μέσων που χρησιμοποιούνται. Πρέπει να παρουσιάζονται τα πιο δημοφιλή στοιχεία, τα σημαντικότερα γεγονότα, καθώς επίσης, πρέπει να περιλαμβάνονται και σύνδεσμοι ή παραπομπές σε άλλες σχετικές πηγές (Θωμά, 2021).

- **Χρησιμότητα:** Πρέπει να παρέχεται στους χρήστες χρήσιμο και ενδιαφέρον υλικό.

- **Αντικειμενικότητα – Ακρίβεια:** Οι πληροφορίες που εμπεριέχονται στον ιστότοπο πρέπει να είναι ακριβείς, αντικειμενικές, αμερόληπτες και επίκαιρες, καθώς, επίσης, το περιεχόμενο πρέπει να είναι ενημερωμένο και να αναγράφεται η ημερομηνία και ώρα δημοσίευσης στο κάτω μέρος του άρθρου (Θωμά, 2021), καθώς και η τελευταία φορά ανανέωσης. Η ημερομηνία έχει ενδιαφέρον γιατί σχετίζεται με το αν ο συγγραφέας της ιστοσελίδας συνεχίζει να ασχολείται με αυτήν ή αν την έχει εγκαταλείψει πλέον (Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, 2014). Ακόμη, πρέπει να υπάρχει τεκμηρίωση των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν. Η ύπαρξη καταλόγου βιβλιογραφικών πηγών δείχνει ότι ο συγγραφέας χρησιμοποίησε άλλες αξιόπιστες πηγές (Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, 2012).

- **Μοναδικότητα:** Η παροχή «μοναδικού, γνήσιου και ξεχωριστού περιεχομένου» για ένα συγκεκριμένο θέμα (Ζωγόπουλος, 2011).

- **Κατανοησιμότητα:** Σχετικά με αυτό το κριτήριο, πρέπει να μη χρησιμοποιούνται ιδιοματισμοί, ορολογίες και άλλες εκφράσεις που μπορούν να καταστήσουν δύσκολη την κατανόηση των πληροφοριών (Θωμά, 2021). Σε περίπτωση που χρησιμοποιηθούν τέτοιες εκφράσεις, πρέπει να υπάρχει η κατάλληλη επεξήγηση. Οι προτάσεις πρέπει να είναι δομημένες σωστά, να προτιμάται η ενεργητική φωνή, τα κείμενα να είναι μικρά και περιεκτικά, να υπάρχει σωστή ορθογραφία, γραμματική και σύνταξη, και να χρησιμοποιούνται κεφαλίδες, υποκεφαλίδες και λέξεις-κλειδιά, ώστε να διευκολύνονται οι χρήστες του διαδικτύου.

- **Υπευθυνότητα:** Πρέπει να αναφέρονται οι υπεύθυνοι σύνταξης. Είναι σημαντικό να αναφέρεται το όνομα και η ιδιότητα του συγγραφέα, να υπάρχουν στοιχεία που να δείχνουν αν είναι ειδικός στα συγκεκριμένα θέματα, εάν υπάρχει τεκμηρίωση όσων υποστηρίζει, και εάν υπάρχουν στοιχεία επικοινωνίας (e-mail, τηλέφωνο, κλπ.) (Ζωγόπουλος, 2011). Εάν δεν είναι δυνατόν να βρεθεί ο συγγραφέας ή ο οργανισμός που συνδέεται με τον ιστότοπο, αυτό είναι κάτι που πρέπει να βάλει τον χρήστη του διαδικτύου σε σκέψεις και να τον προβληματίσει (Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, 2012).

3^ο Κριτήριο αξιολόγησης: Κριτήριο πολιτικής

Το κριτήριο αυτό αφορά την πολιτική των διαδικτυακών ιστότοπων σχετικά με νομικά ζητήματα, όπως την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, αλλά και των προσωπικών δεδομένων. Θα πρέπει, επίσης, να υπάρχουν όροι χρήσης και δήλωση copyright (Θωμά, 2021).

4^ο Κριτήριο αξιολόγησης: Σχεδίαση – Πλοήγηση

Είναι πολύ σημαντικό ένας ιστότοπος να είναι ευπαρουσίαστος και καλαίσθητος, ώστε να προσελκύει περισσότερους χρήστες του διαδικτύου. Είναι εξίσου χρήσιμο να χρησιμοποιούνται γραφικά υψηλής ποιότητας και ανάλυσης, αλλά και να χρησιμοποιούνται ελκυστικοί χρωματικοί συνδυασμοί. Ακόμη, η γραμματοσειρά πρέπει να διαβάζεται με ευκολία, επομένως χρειάζεται κατάλληλο μέγεθος, ενώ πρέπει να αποφεύγονται οι πλάγιοι χαρακτήρες, τα έντονα γράμματα και οι υπογραμμισμένες λέξεις, ώστε οι χρήστες να μην αποπροσανατολίζονται (Θωμά, 2021). Επίσης, είναι καλύτερο ο ιστότοπος να προσφέρεται σε πολλές διαφορετικές γλώσσες, ώστε να μπορούν και χρήστες με διαφορετικές εθνικότητες να επισκέπτονται τον ιστότοπο και να αυξάνεται, έτσι, η επισκεψιμότητα (Ζωγόπουλος, 2011). Επίσης, πρέπει να υπάρχει εύκολη πλοήγηση, ώστε οι χρήστες να εντοπίζουν εύκολα τις πληροφορίες που αναζητούν, ενώ θεωρείται ιδιαίτερα χρήσιμη και η λειτουργία αναζήτησης που συνήθως απεικονίζεται με το εικονίδιο μεγεθυντικού φακού (Θωμά, 2021). Επιπροσθέτως, οι σύνδεσμοι πρέπει να έχουν διαφορετικό χρώμα, ώστε να ξεχωρίζουν, με φωτεινές αποχρώσεις τους και φωτεινούς και λαμπερούς τόνους (Θωμά, 2021), καθώς επίσης είναι πολύ σημαντικό να βρίσκονται σε λειτουργία. Επιπλέον, για ευκολότερη πλοήγηση είναι καλό να υπάρχει σύνδεσμος για επιστροφή στην αρχική σελίδα, καθώς και κατάλογος περιεχομένων ή ευρετήριο (Κουτσουρελάκης, χ.η.) Ακόμη, είναι χρήσιμη η χρήση δυναμικών μέσων, όπως ήχος, animation, βίντεο, κλπ., αλλά καλό είναι να αποφεύγεται η χρήση εικόνων ως φόντο, καθώς αυτό μπορεί να εμποδίζει τους αναγνώστες στην ανάγνωση των πληροφοριών (Ζωγόπουλος, 2011).

5^ο Κριτήριο αξιολόγησης: Αλληλεπίδραση

Με αυτό το κριτήριο εξετάζεται αν υπάρχουν εργαλεία για την αλληλεπίδραση των χρηστών μεταξύ τους, αλλά και μεταξύ χρηστών και ιστότοπου (Ζωγόπουλος, 2011). Γι' αυτό, χρήσιμα είναι τα forum που εμπεριέχουν διάλογο, και η παροχή συχνών ερωτήσεων (FAQ) και απαντήσεων σε αυτά τα ερωτήματα, ώστε οι χρήστες να μπορούν να λύσουν τυχόν απορίες που τους δημιουργήθηκαν (Θωμά, 2021). Τέλος, υπάρχουν και οι φόρμες επικοινωνίας, ώστε οι χρήστες να μπορούν να επικοινωνήσουν με τον ιστότοπο εκφράζοντας επιπλέον απορίες που δεν καλύφθηκαν, σχόλια, κριτικές ή οτιδήποτε άλλο, οι λίστες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, καθώς και η δυνατότητα αποστολής ενημερωτικών δελτίων (Ζωγόπουλος, 2011).

4.5 Δείγμα

Ως δείγμα για τη μελέτη και διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκαν δημοφιλείς ιστοσελίδες ενημερωτικού περιεχόμενου που έχουν δημιουργηθεί από τα ίδια τα μέλη των Ελλήνων εθνικών και βρίσκονται στο ελληνικό διαδίκτυο. Οι ιστοσελίδες που επιλέχθηκαν για αξιολόγηση είναι οι εξής: <https://www.ysee.gr>, www.rodos.ysee.gr, www.ancienthellenicreligion.com, <http://www.delphys.gr/index.html>, <http://www.ysee.org>, <http://hellenismos.ysee.gr/>, https://www.yseekritis.gr/p/blog-page_89.html και <http://www.diipetes.ysee.gr/> καθώς και τα εξής άρθρα από το διαδίκτυο: https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/78460_eyoi-eyan-ton-dodekatheiston, <https://www.aftodioikisi.gr/koinonia/kataggelia-gia-agria-epithesi-christianon-se-dodekatheistes-stin-eleysina/>, <https://www.lifo.gr/now/greece/upato-symboylio-ellinon-ethnikon-hristiano-epitethikan-se-dodekatheistes-se-teleti-stin>, <https://www.protothema.gr/stories/article/597018/poioi-einai-epitelous-autoi-oi-dodekatheistes/>, <https://www.kathimerini.gr/politics/246189/to-protodikeio-dikaionei-dodekatheistes/>, <https://www.kathimerini.gr/culture/423243/se-ti-akrivos-pisteyoyn-oi-polytheistes/>, <https://www.newsnowgr.com/article/1032121/oi-dodekatheistes-kai-ta-ta-prasina-aloga-.html>

Τέλος επιλέχθηκαν και 2 κείμενα που αναφέρονται στους Έλληνες Εθνικούς και υπάρχουν σε

επίσημες ιστοσελίδες της Ορθοδοξίας: <https://www.impantokratoros.gr/7E8771CC.el.aspx>
<https://www.imthf.gr/index.php/dogmatika-antiairetika/antiairetika> Οι συγκεκριμένες
επιλέχθηκαν κατόπιν περιήγησης στο ελληνικό διαδίκτυο μέσω του προγράμματος περιήγησης
Google και με βάση την απήχηση προς τους χρήστες του διαδικτύου, για να είναι πιο έγκυρα και
αξιόπιστα τα αποτελέσματα της έρευνας.

5. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

5.1 Ύπατο Συμβούλιο Των Ελλήνων Εθνικών

Σχετικά με τη σελίδα του Ύπατου Συμβούλιου των Ελλήνων Εθνικών <https://www.ysee.gr>

- **Σκοπός της πηγής**

Η σελίδα αυτή καταλήγει σε **.gr** , επομένως πρόκειται για σελίδα από την Ελλάδα.

- **Κριτήρια περιεχομένου**

❖ **Πληρότητα:** Στη σελίδα παρέχονται πολλές πληροφορίες για τη δράση του Ύπατου Συμβούλιου των Ελλήνων Εθνικών. Χρησιμοποιούνται πολλές εικόνες, ενώ, επίσης, υπάρχει σύνδεσμος για παρακολούθηση βίντεο του Υ.Σ.Ε.Ε. στην υπηρεσία του YouTube. Στην αρχική σελίδα, υπάρχουν τα σημαντικότερα γεγονότα. Περιλαμβάνεται η «ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ», με τις προγραμματισμένες εκδηλώσεις, αλλά και ενότητα «ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ» για να μπορεί κανείς να λαμβάνει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες. Υπάρχει σύνδεσμος «ΓΙΝΕΤΕ ΜΕΛΗ»,

καθώς και σύνδεσμος «ΑΛΛΑΓΗ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΟΣ», στον οποίο δίνονται οδηγίες για τον τρόπο που μπορούν οι ενδιαφερόμενοι Έλληνες Εθνικοί να πραγματοποιήσουν αλλαγή θρησκείας στο ληξιαρχείο όπου υπάγονται. Ακόμη, υπάρχει κουμπί για μετάβαση στην ενότητα «ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ», που ενημερώνει για την ιστορία του Συμβουλίου, πώς ιδρύθηκε, ποιος είναι ο σκοπός του κλπ., κουμπί για μετάβαση στην ενότητα «ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ» με ανακοινώσεις και επιστολές του ΥΣΕΕ, κουμπί για μετάβαση στην ενότητα «ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ» με φωτογραφικά στιγμιότυπα ιεροπραξιών κ.α., και, τέλος, ενότητα συχνών ερωτήσεων.

❖ **Χρησιμότητα:** Το υλικό που παρέχεται μπορεί να χαρακτηριστεί ως χρήσιμο και ενδιαφέρον.

❖ **Αντικειμενικότητα – Ακρίβεια:** Το περιεχόμενο είναι ενημερωμένο, καθώς υπάρχουν οι προσεχείς εκδηλώσεις που πρόκειται να λάβουν χώρα. Επίσης, υπάρχει ημερομηνία στα δελτία τύπου και τις ανακοινώσεις. Σχετικά με τα κείμενα και τα άρθρα, σε κάποια αναφέρεται το όνομα του συγγραφέα, ενώ σε άλλα όχι. Ακόμη, σε κάποια λείπει η παράθεση πηγών. Σε άλλα, όμως, αναφέρονταν κανονικά πηγές, ενώ υπάρχουν και χρήσιμοι και λειτουργικοί σύνδεσμοι.

❖ **Μοναδικότητα:** Παρέχεται μοναδικό, ξεχωριστό περιεχόμενο για την Ελληνική Εθνική Θρησκεία.

❖ **Κατανοησιμότητα:** Παρέχονται ορισμοί για διάφορους όρους που χρησιμοποιούνται από το ΥΣΕΕ, ώστε να μην υπάρχουν παρανοήσεις. Οι προτάσεις είναι δομημένες σωστά, χρησιμοποιείται πολύ συχνά η ενεργητική φωνή, τα κείμενα είναι περιεκτικά, υπάρχει σωστή ορθογραφία, γραμματική και σύνταξη. Χρησιμοποιούνται κεφαλίδες, ωστόσο, δεν εντοπίστηκε η χρήση λέξεων-κλειδιών.

❖ **Υπευθυνότητα:** Όσον αφορά τα άρθρα, αναφέρεται το όνομα του συγγραφέα, επομένως υπάρχει υπευθυνότητα, ορισμένες φορές, όμως, παραλείπεται η ιδιότητά του και στοιχεία επικοινωνίας μαζί του. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει σύνδεσμος για την ιστοσελίδα του

συγγραφέα Βλάση Ρασσιά, όπου μπορεί κανείς να βρει το βιογραφικό του, καθώς και τρόπους επικοινωνίας.

- **Κριτήριο πολιτικής**

Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα (δήλωση copyright).

- **Σχεδίαση – Πλοήγηση**

Ο ιστότοπος εμφανίζεται καλαίσθητος και ελκυστικός προς τους χρήστες του διαδικτύου. Η δομή του είναι προσεγμένη. Χρησιμοποιούνται πολλές εικόνες και μάλιστα υψηλής ανάλυσης, καθώς και ελκυστικά χρώματα με κυρίαρχα το λευκό και το κόκκινο. Η γραμματοσειρά διαβάζεται με μεγάλη ευκολία, το χρώμα των γραμμάτων είναι ως επί το πλείστον μαύρο, με λευκό χρώμα ως κύριο φόντο, κάτι που διευκολύνει την ανάγνωση, ενώ επίσης αποφεύγονται οι πλάγιοι χαρακτήρες, τα έντονα γράμματα και οι υπογραμμισμένες λέξεις. Ο ιστότοπος προσφέρεται σε διαφορετικές γλώσσες, συγκεκριμένα, στα ελληνικά, στα αγγλικά, στα γαλλικά και στα πορτογαλικά. Δίνεται, επίσης η επιλογή για ιταλικά και γερμανικά, όμως τα κουμπιά αυτά φαίνεται πως βρίσκονται εκτός λειτουργίας. Η πλοήγηση είναι εύκολη, με τη χρήση καρτελών, ωστόσο δεν εντοπίστηκε λειτουργία αναζήτησης σε όλες τις ενότητες. Υπάρχει μια λειτουργία αναζήτησης στην ενότητα «ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ | ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ | ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ», ώστε ο επισκέπτης να μπορεί να επιλέξει την κατηγορία που επιθυμεί και τη χρονική περίοδο, θα ήταν όμως πιο χρήσιμο να συμπεριλαμβάνεται αυτή η λειτουργία σε περισσότερα μέρη του ιστοτόπου, ώστε να είναι ακόμα ευκολότερη η αναζήτηση πληροφοριών. Επιπροσθέτως, οι σύνδεσμοι λειτουργούν και έχουν διαφορετικό χρώμα, συνήθως κόκκινο, ώστε να ξεχωρίζουν.

- **Αλληλεπίδραση**

Όσον αφορά την αλληλεπίδραση, δεν προσφέρεται η δυνατότητα σχολιασμού των χρηστών κάτω από τα αναρτώμενα άρθρα, σε αντίθεση με τις σελίδες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις οποίες προσφέρεται η δυνατότητα ανταλλαγής απόψεων. Υπάρχουν κουμπιά που παραπέμπουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης του ΥΣΕΕ, στο Facebook (13 χιλιάδες ακόλουθοι), στο Twitter

(537 ακόλουθοι) και στο YouTube, που έχουν μάλιστα μεγάλη απήχηση. Επίσης, υπάρχει η ενότητα συχνών ερωτήσεων (FAQ) και απαντήσεων σε αυτά τα ερωτήματα. Οι ερωτήσεις είναι πολλές σε αριθμό, κάτι ιδιαίτερα χρήσιμο για τους επισκέπτες, καθώς και πληρέστερες απαντήσεις. Ακόμη, προσφέρονται διάφοροι τρόποι επικοινωνίας, για παράδειγμα με ηλεκτρονικό μήνυμα στην ηλεκτρονική διεύθυνση, με ταχυδρομική επιστολή, καθώς και συμπληρώνοντας μια φόρμα επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας λήψης μηνυμάτων ειδοποίησης για νέες εκδηλώσεις ή Δελτία Τύπου.

Συνολικά, το περιεχόμενο είναι πλήρες, χρήσιμο, αντικειμενικό, καθώς και εύκολα κατανοητό. Η σελίδα είναι ελκυστικά σχεδιασμένη, εύκολα αναγνώσιμη, με πλούσιο περιεχόμενο σε εικόνες, καθώς και πολλές δυνατότητες αλληλεπίδρασης με τον ιστότοπο. Μερικές προτάσεις για βελτίωση θα ήταν αρχικά η χρήση βίντεο, η προσθήκη περισσότερων καταλόγων βιβλιογραφικών αναφορών, η παροχή περισσότερων πληροφοριών για κάποιους συγγραφείς, καθώς και στοιχεία επικοινωνίας μαζί τους. Ακόμη, θα ήταν καλό να λειτουργούν και τα κουμπιά ιταλικής και γερμανικής γλώσσας. Τέλος, θα διευκόλυνε πολύ τους επισκέπτες η λειτουργία αναζήτησης για όλες τις σελίδες του ιστότοπου, ώστε να εντοπίζουν πιο άμεσα ό,τι αναζητούν, καθώς και η χρήση λέξεων-κλειδιών.

5.2 «ΤΕΛΧΙΝΙΣ» ΡΟΔΙΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ

Σχετικά με τη σελίδα «ΤΕΛΧΙΝΙΣ» ΡΟΔΙΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ www.rodos.ysee.gr , που αποτελεί Παράρτημα του Υπάτου Συμβουλίου των Ελλήνων Εθνικών στη Ρόδο :

- **Σκοπός της πηγής**

Η σελίδα αυτή καταλήγει σε .gr , επομένως πρόκειται για σελίδα από την Ελλάδα.

- **Κριτήρια περιεχομένου**

Ως Παράρτημα του Υπάτου Συμβουλίου των Ελλήνων Εθνικών, δεν περιλαμβάνει τόσες ενότητες όσες η σελίδα του ΥΣΕΕ. Στην αρχική σελίδα, υπάρχουν δημοσιεύσεις σχετικά με τις

νέες δραστηριότητες του Παραρτήματος. Περιλαμβάνονται 3 ενότητες, συγκεκριμένα η «ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ & ΤΙ ΕΠΙΔΙΩΚΟΥΜΕ», η «ΙΕΡΟΠΡΑΞΙΕΣ / ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ» και «ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ / ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ». Ο σύνδεσμος για την ενότητα «ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ & ΤΙ ΕΠΙΔΙΩΚΟΥΜΕ», φαίνεται πως είναι εκτός λειτουργίας. Η ενότητα «ΙΕΡΟΠΡΑΞΙΕΣ / ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ» περιλαμβάνει πλήθος εκδηλώσεων με πλούσιο φωτογραφικό υλικό υψηλής ανάλυσης. Ο σύνδεσμος για την ενότητα «ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ | ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ | ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ», παραπέμπει στην αντίστοιχη ενότητα το ΥΣΕΕ. Επίσης, υπάρχουν και άλλοι σύνδεσμοι που παραπέμπουν στη σελίδα του ΥΣΕΕ, συγκεκριμένα, όσον αφορά τα «ΚΕΙΜΕΝΑ», «ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ» και «Μ.Μ.Ε.».

- **Κριτήριο πολιτικής**

Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα (δήλωση copyright).

- **Σχεδίαση – Πλοήγηση**

Ο ιστότοπος εμφανίζεται καλαίσθητος και ελκυστικός προς τους χρήστες του διαδικτύου. Η δομή του είναι προσεγμένη και χρησιμοποιούνται πολλές εικόνες και, μάλιστα, υψηλής ανάλυσης. Κυρίαρχα χρώματα είναι το λευκό, το μαύρο/σκούρο γκρι, και ελάχιστα το κόκκινο σε μερικά γράμματα. Η γραμματοσειρά διαβάζεται με μεγάλη ευκολία, το χρώμα των γραμμάτων είναι ως επί το πλείστον μαύρο, με λευκό χρώμα ως κύριο φόντο, κάτι που διευκολύνει την ανάγνωση, ενώ επίσης αποφεύγονται οι πλάγιοι χαρακτήρες, τα έντονα γράμματα και οι υπογραμμισμένες λέξεις. Ο ιστότοπος δεν προσφέρεται σε άλλες γλώσσες πέραν των ελληνικών. Επιπροσθέτως, οι σύνδεσμοι λειτουργούν και έχουν διαφορετικό χρώμα, συνήθως κόκκινο, ώστε να ξεχωρίζουν.

- **Αλληλεπίδραση**

Όσον αφορά την αλληλεπίδραση, υπάρχει κουμπί που παραπέμπει στη σελίδα «ΥΣΕΕ Ρόδου-Τελχινίς Ρόδιοι Εθνικοί» στο Facebook (1,7 χιλ. ακόλουθοι) η οποία ανανεώνεται πολύ τακτικά.

Συνοπτικά, δεν μπορούν να ειπωθούν πολλά σχετικά με αυτή τη σελίδα, καθώς σε πολλά σημεία της παραπέμπει στη σελίδα του ΥΣΕΕ. Παρ' όλα αυτά, το περιεχόμενο είναι εύκολα κατανοητό, περιλαμβάνονται πολλές εικόνες σε υψηλή ανάλυση, ενώ επίσης παρουσιάζονται πληρέστατα οι νέες δραστηριότητες. Κάτι που θα χρειαζόταν διόρθωση, είναι ο σύνδεσμος για την ενότητα «ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ & ΤΙ ΕΠΙΔΙΩΚΟΥΜΕ», ο οποίος, τη στιγμή της επίσκεψης, βρισκόταν εκτός λειτουργίας.

5.3 «ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ»

Σχετικά με τη σελίδα της θρησκευτικής κοινότητας «ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ» www.ancienthellenicreligion.com :

- **Σκοπός της πηγής**

Η σελίδα αυτή καταλήγει σε .com (από τον όρο "commercial," δηλαδή εμπορική χρήση). Ίσως προτιμήθηκε αυτή η κατάληξη επειδή υπάρχει ήδη σελίδα με κατάληξη .gr και ανήκει στο ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΘΡΗΣΚΩΝ ΙΕΡΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΟΝ ΕΛΛΗΝ.Α.Ι.Σ (<https://ancienthellenicreligion.gr>)

- **Κριτήρια περιεχομένου**

- ❖ **Πληρότητα:** Στη σελίδα παρέχονται πολλές πληροφορίες για τη θρησκευτική Κοινότητα με την επωνυμία ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ, καθώς και για τις τελετές. Η σελίδα διαθέτει καλά σχεδιασμένη αρχική σελίδα και ενότητες όπως «ΕΜΕΙΣ» που περιέχει πληροφορίες σχετικά με τους θρησκευτικούς λειτουργούς και ιερούργους, «ΤΕΛΕΤΕΣ» που περιέχουν κείμενα και χρήσιμες εικόνες, «ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΣ ΧΩΡΟΣ» με φωτογραφίες υψηλής

ανάλυσης, «ΜΕΣΑ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ» με συνδέσμους για τα κοινωνικά δίκτυα και συγκεκριμένα για τη σελίδα και την ομάδα στο Facebook με χιλιάδες μέλη, καθώς και για το κανάλι στο Youtube. Τέλος, υπάρχει η ενότητα «ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ». Αξίζει να αναφερθούν τα πολύ ενδιαφέροντα animations που εμπεριέχει η σελίδα. Στην αρχική σελίδα, επίσης, υπάρχουν σημαντικές πληροφορίες για τη θρησκευτική κοινότητα και τις ιεροπραξίες, οι ιστότοποι Α.Ε.Θ και οι Α.Ε.Θ περιφέρειες.

❖ **Χρησιμότητα:** Το περιεχόμενο είναι χρήσιμο και ενδιαφέρον.

❖ **Αντικειμενικότητα-Ακρίβεια:** Κείμενα μπορεί κανείς να βρει στην ενότητα «ΤΕΛΕΤΕΣ». Ωστόσο, σε πολλά κείμενα δεν ήταν δυνατό να εντοπιστεί το όνομα και η ιδιότητα του συγγραφέα, καθώς και βιβλιογραφικές αναφορές. Επίσης, δεν εντοπίστηκε ημερομηνία και ώρα δημοσίευσης των μικρών αυτών κειμένων. Παρ' όλα αυτά, τα κείμενα περιλαμβάνουν χρήσιμες πληροφορίες και είναι ιδιαίτερος ενδιαφέροντα και περιεκτικά.

❖ **Μοναδικότητα:** Παρέχεται μοναδικό, ξεχωριστό περιεχόμενο για τη θρησκευτική κοινότητα «ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ».

❖ **Κατανοησιμότητα:** Δεν χρησιμοποιούνται εκφράσεις που μπορούν να καταστήσουν δύσκολη την κατανόηση των πληροφοριών. Υπάρχει επεξήγηση πολλών όρων στην ενότητα «ΤΕΛΕΤΕΣ». Οι προτάσεις είναι δομημένες σωστά, χρησιμοποιείται πολύ συχνά η ενεργητική φωνή, τα κείμενα είναι περιεκτικά, υπάρχει σωστή ορθογραφία, γραμματική και σύνταξη, χρησιμοποιούνται κεφαλίδες για διευκόλυνση των επισκεπτών, αλλά όχι και λέξεις-κλειδιά.

❖ **Υπευθυνότητα:** Όπως ήδη αναφέρθηκε, στην κατηγορία «ΤΕΛΕΤΕΣ», όπου εντοπίζονται τα περισσότερα κείμενα, συχνά παραλείπεται το όνομα του συγγραφέα, η ιδιότητά του και στοιχεία επικοινωνίας μαζί του.

- **Κριτήριο πολιτικής**

Στον ιστότοπο υπάρχει σύνδεσμος, ώστε να μπορεί κανείς να ενημερωθεί για την πολιτική cookies. Υπάρχει, επίσης, σύνδεσμος για την πολιτική απορρήτου (privacy policy) που, όμως, τη στιγμή της επίσκεψης δεν λειτουργούσε σωστά.

- **Σχεδίαση - Πλοήγηση**

Ο ιστότοπος εμφανίζεται ελκυστικός προς τους χρήστες του διαδικτύου. Η δομή του είναι προσεγμένη. Χρησιμοποιούνται καλαίσθητα animations, πολλές εικόνες και φωτογραφίες υψηλής ανάλυσης, καθώς και ελκυστικά χρώματα με λίγο παραπάνω κυρίαρχο το λευκό και το μπλε. Η γραμματοσειρά διαβάζεται με μεγάλη ευκολία, το χρώμα των γραμμάτων είναι το μαύρο, με λευκό χρώμα ως κύριο φόντο, κάτι που διευκολύνει την ανάγνωση, ενώ επίσης αποφεύγονται οι πλάγιοι χαρακτήρες και οι υπογραμμισμένες λέξεις. Ο ιστότοπος προσφέρεται μόνο στα ελληνικά, ενώ η πλοήγηση είναι εύκολη, με τη χρήση καρτελών, και τη λειτουργία αναζήτησης στο τέλος της σελίδας. Επιπροσθέτως, οι σύνδεσμοι, που βρίσκονται στην αρχική σελίδα, για τους ιστότοπους Α.Ε.Θ λειτουργούν κανονικά.

- **Αλληλεπίδραση**

Όσον αφορά την αλληλεπίδραση, δεν προσφέρεται η δυνατότητα σχολιασμού των χρηστών κάτω από τα προσφερόμενα κείμενα, σε αντίθεση με τις σελίδες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις οποίες προσφέρεται η δυνατότητα ανταλλαγής απόψεων. Όπως ήδη αναφέρθηκε, υπάρχουν σύνδεσμοι για τα κοινωνικά δίκτυα και συγκεκριμένα για τη σελίδα και την ομάδα στο Facebook με χιλιάδες μέλη, καθώς και για το κανάλι στο Youtube. Από τον ιστότοπο λείπει μια ενότητα συχνών ερωτήσεων (FAQ) και απαντήσεων σε αυτά τα ερωτήματα. Όσον αφορά τους τρόπους επικοινωνίας, υπάρχει φόρμα επικοινωνίας, διεύθυνση με χάρτη, τηλέφωνο επικοινωνίας, καθώς και διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Συνολικά, το περιεχόμενο είναι πλήρες, χρήσιμο, καθώς και εύκολα κατανοητό. Η σελίδα είναι ελκυστικά σχεδιασμένη, εύκολα αναγνώσιμη, με πλούσιο περιεχόμενο σε εικόνες και

φωτογραφίες. Μερικές προτάσεις για βελτίωση θα ήταν αρχικά η χρήση βίντεο, η προσθήκη των ονομάτων των συγγραφέων, καθώς και στοιχεία επικοινωνίας μαζί τους. Επιπροσθέτως, θα ήταν καλύτερο ο ιστότοπος να προσφέρεται σε περισσότερες γλώσσες, ώστε να μπορούν και χρήστες με διαφορετικές εθνικότητες να τον επισκέπτονται και να αυξάνεται, έτσι, η επισκεψιμότητα του. Τέλος, θα ήταν καλή η δυνατότητα σχολιασμού των χρηστών κάτω από τα προσφερόμενα κείμενα, καθώς και η δημιουργία ενότητας συχνών ερωτήσεων προς διευκόλυνση των επισκεπτών της σελίδας.

5.4 ΔΕΛΦΥΣ

Σχετικά με τη σελίδα Δελφύς <http://www.delphys.gr/index.html>, που αποτελεί τον Ιεροπρακτικό βραχίονα του ΥΣΕΕ και ασχολείται με το θεωρητικό και πρακτικό κομμάτι της θρησκείας των ελλήνων εθνικών :

- **Σκοπός της πηγής**

Η σελίδα αυτή καταλήγει σε .gr , επομένως πρόκειται για σελίδα από την Ελλάδα.

- **Κριτήρια περιεχομένου**

- **❖ Πληρότητα:**

Ως Ιεροπρακτικός βραχίονας του Υπάτου Συμβουλίου των Ελλήνων Εθνικών, περιλαμβάνει πολλές ενότητες όσες η σελίδα του ΥΣΕΕ. Στην αρχική σελίδα, υπάρχουν πολλές πληροφορίες για τη δράση του ΥΣΕΕ καθώς και πλούσιο υλικό με φωτογραφίες από τις τελετές των Ελλήνων εθνικών. Στην αρχική σελίδα υπάρχουν οι «Ιεροπραξίες» όπου μέσω αναπτυσσόμενου μενού, μπορεί κανείς να μεταβεί και να ενημερωθεί για τις τελετές π.χ. Ανθεστήρια, Ασκληπιεία, Μαιμακτήρια κ.α. Το μενού «Ιερατείες» περιλαμβάνει ενημέρωση για τους θεούς: Εστία, Γαία, Πάν, Διόσκουροι, Ερμή, όπου γίνεται αναφορά για την προέλευση του ονόματος τους, τον τόπο λατρείας τους και τις γιορτές προς τιμήν τους. Στην ενότητα «Κείμενα» υπάρχουν θέματα «Περί φύσεως των Εθνικών θεών» καθώς και σχέδιο νόμου για την ελληνική θρησκεία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ενότητα «Τυπικά» και αφορά περιγραφή των ιεροτελεστιών του γάμου, της ονοματοθεσίας και της κήδευσης. Άλλες ενότητες που υπάρχουν είναι οι «Υμνοι»

Ομηρικοί, Ορφικοί και Παιάνες, «Εορτολόγιο», «Αρχαιογνωσία» καθώς και φωτογραφίες από τις τελετές, με υλικό υψηλής ανάλυσης.

❖ **Χρησιμότητα:** Το υλικό που παρέχεται μπορεί να χαρακτηριστεί ως χρήσιμο και ενδιαφέρον.

❖ **Αντικειμενικότητα – Ακρίβεια:** Το περιεχόμενο είναι ενημερωμένο, καθώς υπάρχουν οι προσεχείς εκδηλώσεις που πρόκειται να λάβουν χώρα. Επίσης, υπάρχει ημερομηνία στα δελτία τύπου και τις ανακοινώσεις. Σχετικά με τα κείμενα και τα άρθρα, σε κάποια αναφέρεται το όνομα του συγγραφέα, ενώ σε άλλα όχι. Ακόμη, σε κάποια λείπει η παράθεση πηγών. Σε άλλα, όμως, αναφέρονταν κανονικά πηγές, ενώ υπάρχουν και χρήσιμοι και λειτουργικοί σύνδεσμοι.

❖ **Μοναδικότητα:** Παρέχεται μοναδικό, ξεχωριστό περιεχόμενο για την Ελληνική Εθνική Θρησκεία.

❖ **Κατανοησιμότητα:** Παρέχονται ορισμοί για διάφορους όρους που χρησιμοποιούνται από το ΥΣΕΕ, ώστε να μην υπάρχουν παρανοήσεις. Οι προτάσεις είναι δομημένες σωστά, χρησιμοποιείται πολύ συχνά η ενεργητική φωνή, τα κείμενα είναι περιεκτικά, υπάρχει σωστή ορθογραφία, γραμματική και σύνταξη. Χρησιμοποιούνται κεφαλίδες, ωστόσο, δεν εντοπίστηκε η χρήση λέξεων-κλειδιών.

❖ **Υπευθυνότητα:** Όσον αφορά τα άρθρα, αναφέρεται το όνομα του συγγραφέα, επομένως υπάρχει υπευθυνότητα, ορισμένες φορές, όμως, παραλείπεται η ιδιότητά του και στοιχεία επικοινωνίας μαζί του. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει σύνδεσμος για την ιστοσελίδα του συγγραφέα Βλάση Ρασσιά, όπου μπορεί κανείς να βρει το βιογραφικό του, καθώς και τρόπους επικοινωνίας.

- **Κριτήριο πολιτικής**

Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα (δήλωση copyright).

- **Σχεδίαση – Πλοήγηση**

Ο ιστότοπος εμφανίζεται καλαίσθητος και ελκυστικός προς τους χρήστες του διαδικτύου. Η δομή του είναι προσεγμένη και χρησιμοποιούνται πολλές εικόνες και, μάλιστα, υψηλής ανάλυσης. Κυρίαρχα χρώματα είναι το λευκό, το μαύρο/σκούρο γκρι, και το κόκκινο που κυριαρχεί. Η γραμματοσειρά διαβάζεται με μεγάλη ευκολία, το χρώμα των γραμμάτων είναι ως επί το πλείστον κόκκινο, με γκρι χρώμα ως κύριο φόντο, κάτι που διευκολύνει την ανάγνωση, ενώ επίσης αποφεύγονται οι πλάγιοι χαρακτήρες, τα έντονα γράμματα και οι υπογραμμισμένες λέξεις. Ο ιστότοπος προσφέρεται σε άλλες 4 γλώσσες αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά, πέραν των ελληνικών αλλά δεν λειτουργεί. Επιπροσθέτως, οι σύνδεσμοι λειτουργούν και έχουν διαφορετικό χρώμα, συνήθως μαύρο, ώστε να ξεχωρίζουν.

- **Αλληλεπίδραση**

Όσον αφορά την αλληλεπίδραση, υπάρχει κουμπί που παραπέμπει στη σελίδα του Δελφύς στο Facebook και στο Twitter η οποία ανανεώνεται πολύ τακτικά.

Συνοπτικά, η σελίδα αυτή διακρίνεται για το πολύ πλούσιο και ελκυστικό της περιεχόμενο, που είναι εμπλουτισμένο με πλούσιο φωτογραφικό υλικό ειδικά στην αρχική της σελίδα. Το περιεχόμενο της αν και πολυποίκιλο είναι εύκολα κατανοητό, περιλαμβάνονται πολλές εικόνες σε υψηλή ανάλυση, ενώ επίσης παρουσιάζονται πληρέστατα όλες οι δραστηριότητες. Κάτι που θα χρειαζόταν διόρθωση, είναι ο σύνδεσμος που αφορά την αλλαγή της γλώσσας, ο οποίος, τη στιγμή της επίσκεψης, βρισκόταν εκτός λειτουργίας.

5.5 ΥΠΑΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Σχετικά με τη σελίδα Υπάτο συμβούλιο Ελλήνων Εθνικών <http://www.ysee.org> , που αποτελεί Παράρτημα του Υπάτου Συμβουλίου των Ελλήνων Εθνικών στην Νέα Υόρκη:

- **Σκοπός της πηγής**

Η σελίδα αυτή καταλήγει σε org , επομένως πρόκειται για σελίδα που αφορά οργανισμό η εταιρεία .

- **Κριτήρια περιεχομένου**

Ως Παράρτημα του Υπάτου Συμβουλίου των Ελλήνων Εθνικών, δεν περιλαμβάνει τόσες ενότητες όσες η σελίδα του ΥΣΕΕ. Στην αρχική σελίδα, υπάρχουν 3 ενότητες, συγκεκριμένα η «Ειδήσεις και άρθρα», η «Πληροφορίες» και «Γιατί η Ελληνική θρησκεία ακόμη μας απασχολεί». Η ενότητα «ειδήσεις και άρθρα» περιλαμβάνει θέματα που αφορούν τους έλληνες εθνικούς καθώς και βίντεο με την ομιλία εθνικών που ζουν στην Αμερική. Στις «Πληροφορίες» αναφέρεται το έτος ίδρυσης του ΥΣΕΕ στην Αμερική (2008) καθώς και οι σχετικές δράσεις τους. Στο μενού της ενότητας «Γιατί η Ελληνική θρησκεία ακόμη μας απασχολεί» υπάρχει ένα άρθρο που αναφέρεται στη συνέχεια της Χρυσής εποχής της Αθηναϊκής Δημοκρατίας και πως επηρεάζει τη σύγχρονη εποχή, καλώντας τους Έλληνες να ενωθούν με το να γνωρίσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα και να υιοθετήσουν τα ιδανικά πάνω στα οποία σφυρηλατήθηκε ο ελληνικός πολιτισμός. Στο τέλος υπάρχει 1 φόρμα επικοινωνίας προκειμένου να ενημερωθεί ο ενδιαφερόμενος για τις δράσεις του ΥΣΕΕ, καθώς και ένας χάρτης της διεύθυνσης του ΥΣΕΕ στην Αμερική.

- **Κριτήριο πολιτικής**

Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα (δήλωση copyright).

- **Σχεδίαση – Πλοήγηση**

Ο ιστότοπος εμφανίζεται καλαισθητός και ελκυστικός προς τους χρήστες του διαδικτύου. Η δομή του είναι προσεγμένη και χρησιμοποιούνται πολλές εικόνες και, μάλιστα, υψηλής ανάλυσης. Κυρίαρχα χρώματα είναι το λευκό, το μαύρο και το γαλάζιο στους συνδέσμους. Η γραμματοσειρά διαβάζεται με μεγάλη ευκολία, το χρώμα των γραμμάτων είναι ως επί το πλείστον μαύρο, με λευκό χρώμα ως κύριο φόντο, κάτι που διευκολύνει την ανάγνωση, ενώ επίσης αποφεύγονται οι πλάγιοι χαρακτήρες, τα έντονα γράμματα και οι υπογραμμισμένες λέξεις. Ο ιστότοπος περιέχει μερικά κείμενα στα ελληνικά και μερικά στα αγγλικά χωρίς επιλογή αλλαγής γλώσσας.

- **Αλληλεπίδραση**

Όσον αφορά την αλληλεπίδραση, υπάρχει κουμπί που παραπέμπει στη σελίδα στο Facebook, και στο Twitter καθώς και σελίδα με συχνές ερωτήσεις και απαντήσεις.

Συνοπτικά, δεν μπορούν να ειπωθούν πολλά σχετικά με αυτή τη σελίδα, καθώς σε πολλά σημεία της παραπέμπει στη σελίδα του ΥΣΕΕ. Παρ' όλα αυτά, το περιεχόμενο είναι εύκολα κατανοητό, περιλαμβάνονται πολλές εικόνες σε υψηλή ανάλυση, ενώ επίσης παρουσιάζονται πληρέστατα οι νέες δραστηριότητες. Κάτι που θα χρειαζόταν διόρθωση, είναι η διγλωσσία που υπάρχει στην ιστοσελίδα.

5.6 Ελλήνων Τόποι

Σχετικά με τη σελίδα του Ύπατου Συμβούλιου των Ελλήνων Εθνικών, “Ελλήνων Τόποι” <https://http://hellenismos.ysee.gr/> αναφέρεται ότι είναι ένας ιστότοπος για τους έλληνες και τον πολιτισμό .

- **Σκοπός της πηγής**

Η σελίδα αυτή καταλήγει σε **.gr** , επομένως πρόκειται για σελίδα από την Ελλάδα.

- **Κριτήρια περιεχομένου**

❖ **Πληρότητα:** Στη σελίδα παρέχονται πολλές πληροφορίες για την πολιτιστική κληρονομιά. Στην αρχική σελίδα μέσα σε ένα γκρι φόντο υπάρχει η αναπαράσταση της ακρόπολης των Αθηνών μαζί με το ποίημα του Κώστα Παλαμά «Ύμνος στην Αθηνά». Πιο κάτω γίνεται εμφανής ο σκοπός της συγκεκριμένης ιστοσελίδας που είναι η δημιουργία 1 διαδικτυακού χάρτη που παρουσιάζει τα αρχαιολογικά και Ιερά μνημεία των Ελλήνων, αφού σύμφωνα με τους Έλληνες εθνικούς το υπουργείο Πολιτισμού μέσω της ιστοσελίδας www.culture.gr σκόπιμα και με ελλιπείς αναφορές έχει αδιαφορήσει να τους δώσει τη σημασία που τους αρμόζει. Τον ρόλο αυτό τον έχει αναλάβει η συγκεκριμένη ιστοσελίδα. Από το μενού ευρετήριο μπορεί κάποιος μέσα από τον ψηφιακό χάρτη να επιλέξει την περιοχή που θέλει ώστε να πληροφορηθεί για αρχαιοελληνικούς ναούς, βωμούς, σπήλαια και σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους. Να σημειώσουμε ότι πατώντας πάνω στον σύνδεσμο μιας περιοχής π.χ. Ηλείου, γίνεται αυτόματα η μετάβαση στο χάρτη και πατώντας στους συνδέσμους που υπάρχουν π.χ. Δωδώνη να πάρει πληροφορίες για την περιοχή και για τα σημαντικότερα της μνημεία. Εναλλακτικά κάτω από το χάρτη υπάρχουν όλα τα στοιχεία για την περιοχή π.χ. από πού πήρε το όνομα της, πρώτοι κάτοικοι, σημαντικοί βασιλιάδες κ.α. Με την κύλιση της μπάρας υπάρχουν όλα τα μνημεία της περιοχής που η μετάβαση τους γίνεται και από το χάρτη. Να σημειωθεί ότι δίπλα από κάθε μνημείο υπάρχει και η φωτογραφία του, για οπτική αναπαράσταση της πληροφορίας. Ο σύνδεσμος «Ιστορία» από το μενού, δεν λειτουργεί καθώς είναι υπό κατασκευή. Επίσης στον συγκεκριμένο ιστότοπο υπάρχει ειδικό μενού για αναζήτηση μνημείων καθώς και πληροφορίες για τον τρόπο χρήσης του. Υπάρχει φόρμα για ενημέρωση με δυνατότητα ερωτήσεων, πληροφοριών και σχολίων καθώς και παράκληση συνδρομής στην ιστοσελίδα φωτογραφιών από μνημεία απομακρυσμένα και όχι ιδιαίτερα γνωστά. Τέλος υπάρχει το μενού σύνδεσης που παραπέμπει σε περιοδικά, οργανώσεις του ΥΣΕΕ, εκδόσεις και προσωπικούς διαδικτυακούς τόπους. Να σημειωθεί ότι μόνο ο σύνδεσμος για τον ΥΣΕΕ λειτουργεί. Όλα τα στοιχεία είναι μέσα σε γκρι πλαίσιο που τα κάνει πολύ ελκυστικά, τα γράμματα είναι μαύρα ενώ οι σύνδεσμοι γαλάζιοι.

❖ **Χρησιμότητα:** Το υλικό που παρέχεται είναι πολύ χρήσιμο και ενδιαφέρον.

❖ **Αντικειμενικότητα – Ακρίβεια:** Το περιεχόμενο είναι ενημερωμένο, και συνεχίζει να ενημερώνεται με νέα στοιχεία.

❖ **Μοναδικότητα:** Παρέχεται μοναδικό, ξεχωριστό περιεχόμενο για τα αρχαία ελληνικά μνημεία.

❖ **Κατανοησιμότητα:** Οι προτάσεις είναι δομημένες σωστά, χρησιμοποιείται πολύ συχνά η ενεργητική φωνή, τα κείμενα είναι περιεκτικά, υπάρχει σωστή ορθογραφία, γραμματική και σύνταξη.

❖ **Υπευθυνότητα:** Όσον αφορά τα άρθρα, δεν αναφέρεται σε κανένα το όνομα του συγγραφέα.

- **Κριτήριο πολιτικής**

Στον συγκεκριμένο ιστότοπο δεν περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα (δήλωση copyright).

- **Σχεδίαση – Πλοήγηση**

Ο ιστότοπος εμφανίζεται καλαίσθητος και ελκυστικός προς τους χρήστες του διαδικτύου. Η δομή του είναι προσεγμένη. Κυρίαρχα χρώματα είναι το μαύρο και το γαλάζιο. Η γραμματοσειρά διαβάζεται με μεγάλη ευκολία, το χρώμα των γραμμάτων είναι μαύρο, με γκρι χρώμα ως κύριο φόντο, κάτι που διευκολύνει την ανάγνωση, ενώ επίσης αποφεύγονται οι πλάγιοι χαρακτήρες, τα έντονα γράμματα και οι υπογραμμισμένες λέξεις. Η πλοήγηση είναι εύκολη, με τη χρήση καρτελών, υπάρχει μηχανή αναζήτησης ώστε ο επισκέπτης να μπορεί να επιλέξει την κατηγορία που επιθυμεί. Επιπροσθέτως, οι σύνδεσμοι έχουν διαφορετικό χρώμα, γαλάζιο, ώστε να ξεχωρίζουν αλλά δεν λειτουργούν όλοι λόγω του ότι η ιστοσελίδα δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη.

- **Αλληλεπίδραση**

Όσον αφορά την αλληλεπίδραση, δεν προσφέρεται η δυνατότητα σχολιασμού των χρηστών κάτω από τα αναρτώμενα άρθρα, σε αντίθεση με τις σελίδες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις οποίες προσφέρεται η δυνατότητα ανταλλαγής απόψεων.

Συνολικά, το περιεχόμενο είναι πλήρες, χρήσιμο, αντικειμενικό, καθώς και εύκολα κατανοητό. Η σελίδα είναι ελκυστικά σχεδιασμένη, εύκολα αναγνώσιμη, με πλούσιο περιεχόμενο. Μερικές προτάσεις για βελτίωση θα ήταν η προσθήκη βιβλιογραφικών αναφορών.

5.7 ΙΔΑΙΩΝ ΓΗ

Σχετικά με τη σελίδα Ιδαίων Γη, https://www.yseekritis.gr/p/blog-page_89.html που αποτελεί Παράρτημα του Υπάτου Συμβουλίου των Ελλήνων Εθνικών στην Κρήτη :

- **Σκοπός της πηγής**

Η σελίδα αυτή καταλήγει σε .gr , επομένως πρόκειται για σελίδα από την Ελλάδα.

- **Κριτήρια περιεχομένου**

Ως Παράρτημα και η συγκεκριμένη ιστοσελίδα του Υπάτου Συμβουλίου των Ελλήνων Εθνικών, δεν περιλαμβάνει τόσες ενότητες όσες η σελίδα του ΥΣΕΕ.. Περιλαμβάνονται 3 ενότητες, στην αρχική σελίδα: « Επικοινωνήστε μαζί μας» για ενημέρωση των εκδηλώσεων και των δράσεων στην Κρήτη, «ΠΕΡΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ, ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ, ΑΞΙΑΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ» όπου υπάρχουν σύνδεσμοι για λατρευτικές πράξεις, εορτολόγιο, και « ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΚΡΗΤΗ» με αναφορά σε κρητικά πρόσωπα, στη κρητική μυθολογία, στη λατρεία και στα ιερά της Κρήτης . Ο σύνδεσμος για την ενότητα κρητική μυθολογία φαίνεται πως είναι εκτός λειτουργίας.

- **Κριτήριο πολιτικής**

Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα (δήλωση copyright).

- **Σχεδίαση – Πλοήγηση**

Ο ιστότοπος εμφανίζεται καλαίσθητος και ελκυστικός προς τους χρήστες του διαδικτύου. Η δομή του είναι προσεγμένη και χρησιμοποιούνται πολλές εικόνες και, μάλιστα, υψηλής ανάλυσης. Κυρίαρχα χρώματα είναι το λευκό, το μαύρο/σκούρο, το κόκκινο και ελάχιστα το γαλάζιο σε μερικά γράμματα. Η γραμματοσειρά διαβάζεται με μεγάλη ευκολία. Ο ιστότοπος προσφέρεται σε όλες τις γλώσσες πέραν των ελληνικών. Επιπροσθέτως, οι σύνδεσμοι λειτουργούν και έχουν διαφορετικό χρώμα, συνήθως κόκκινο, ώστε να ξεχωρίζουν.

- **Αλληλεπίδραση**

Όσον αφορά την αλληλεπίδραση, υπάρχει κουμπί για το Facebook, το Twitter και το Instagram.

Το περιεχόμενο είναι εύκολα κατανοητό, περιλαμβάνονται πολλές εικόνες σε υψηλή ανάλυση, ενώ επίσης παρουσιάζονται πληρέστατα οι νέες δραστηριότητες.

5.8 ΔΙΠΕΤΕΣ

Το Διπετές <http://www.diipetes.ysee.gr/>, είναι ένα περιοδικό της ΥΣΕΕ που κυκλοφορούσε κάθε δίμηνο από το 1991 και προασπιζόταν την αρχαία Ελληνική Θρησκεία. Από το 2006 ανέλαβε την ευθύνη της έκδοσης του το «Φιλοσοφικό Αθήναιον Εκατήβολος» :

- **Σκοπός της πηγής**

Η σελίδα αυτή καταλήγει σε .gr , επομένως πρόκειται για σελίδα από την Ελλάδα.

- **Κριτήρια περιεχομένου**

Στην αρχική σελίδα στα περιεχόμενα εμφανίζεται ένα πλαίσιο που αναγράφει ότι το περιοδικό έχει σταματήσει να κυκλοφορεί μετά το 75^ο τεύχος. Στην ενότητα σχετικά με το Διυπετές αναφέρονται στοιχεία σχετικά με την έκδοση του και τα θέματα που διαπραγματεύεται. Στο μενού που αφορά «Προηγούμενα τεύχη» από το 1-75 παρουσιάζονται ποικίλα θέματα όπως «η θέση της γυναίκας στην αρχαία Ελλάδα, η μεγάλη Εθνική εκκλησία των Ελλήνων, Πνεύμα στα όπλα, Επίκλησις Διός Ακράιου, Ο Ναός του Απόλλωνα στα Δίδυμα της Μικράς Ασίας, Η περιπέτεια της ψυχής. Δεν υπάρχει δυνατότητα να διαβάσει τα άρθρα κάποιος διαδικτυακά παρά μόνο αν πληρώσει συνδρομή. Μια άλλη ενότητα από το μενού είναι η «Επιλογή θεμάτων όπου υπάρχει μια ποικιλία άρθρων π.χ. «2000 χρόνια εξουσιαστικού Χριστιανισμού, Παράδοση και ταυτότητα, Ηρωισμός και Ορθοδοξία». Όλοι οι σύνδεσμοι λειτουργούν και υπάρχει το όνομα του συγγραφέα χωρίς όμως ημερομηνία δημοσίευσης. Στο μενού «Επικοινωνίας» υπάρχει ηλεκτρονική συμπλήρωση φόρμας, email και τηλέφωνο επικοινωνίας. στην ενότητα «Συνδρομή» αναφέρεται ότι το περιοδικό έχει αναστείλει την έκδοση του και τα προηγούμενα τεύχη κοστίζουν 5ευρώ το καθένα.

- **Κριτήριο πολιτικής**

Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα (δήλωση copyright).

- **Σχεδίαση – Πλοήγηση**

Ο ιστότοπος εμφανίζεται λιτός και καλαίσθητος προς τους χρήστες του διαδικτύου. Η δομή του είναι προσεγμένη και έχει τα βασικά στοιχεία . Κυρίαρχα χρώματα είναι το πράσινο όπου είναι και το χρώμα της ιστοσελίδας με πορτοκαλί γράμματα. Η διχρωμία του ιστότοπου δεν δυσκολεύει τον αναγνώστη.

5.9 ΑΡΘΡΑ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ

Εκτός από τις ιστοσελίδες των ίδιων των Ελλήνων Εθνικών, στο διαδίκτυο υπάρχει πληθώρα ενημερωτικών άρθρων που αναφέρονται τόσο στις τελετές τους όσο και στις αντιδράσεις που εγείρει η πραγματοποίησή τους.

Συγκεκριμένα η Εφημερίδα των Συντακτών στο άρθρο της « ευοί ευάν των Δωδεκαθεϊστών» https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/78460_eyoi-eyan-ton-dodekatheiston αναφέρει τον εορτασμό των Παναθηναίων προς τιμή της Αθηνάς. Η γιορτή τους προκαλεί την απορία των περαστικών που σταματούν να αποθανατίσουν την πορεία αυτών των ανθρώπων, που με στεφάνια στο κεφάλι και τυμπανοκρουσίες συνεχίζουν απερίσπαστοι, κάνοντας χοές μέχρι το Ηρώδειο όπου και θα ολοκληρωθεί η πομπή τους, με την τοποθέτηση του αγάλματος της θεάς Αθηνάς υπό τους ήχους ύμνων προς τιμή της. Η αρθρογράφος από τη μια αναφέρει τις αντιδράσεις που προκαλεί το παράξενο θέαμα στους παρευρισκόμενους και οι φραστικές επιθέσεις που δέχονται με χαρακτηρισμούς όπως : «αντίχριστοι, ειδωλολάτρες, φασίστες», και από την άλλη περιγράφει με γλαφυρό τρόπο την προσήλωση των ίδιων στη γιορτή τους. Στην ερώτηση της ίδιας σχετικά με το τι είναι αυτό που τους γοητεύει η απάντησή τους είναι: «η θρησκεία των προγόνων μας που οι Χριστιανοί εκδίωξαν».

Σε άλλο άρθρο στην εφημερίδα <https://www.aftodioikisi.gr/koinonia/kataggelia-gia-agria-epithesi-christianon-se-dodekatheistes-stin-eleysina/> με χρονολογία έκδοσης 3/01/2019 διαβάζουμε την καταγγελία για την επίθεση που δέχτηκαν οι Έλληνες Εθνικοί από χριστιανούς στην Ελευσίνα. Συγκεκριμένα το άρθρο αναφέρει την καταγγελία του ΥΣΕΕ για την βεβήλωση του βωμού των θυμάτων καθώς και την καταστροφή αγγείων και ιερατικών σκευών. Το ΥΣΕΕ ζητάει να εντοπιστούν και να τιμωρηθούν παραδειγματικά τέτοιου είδους συμπεριφορές που δηλώνουν μόνο φανατισμό και μισαλλοδοξία. Στο άρθρο γίνεται απλή αναφορά του γεγονότος και καταγράφεται αναλυτικά η καταγγελία του ΥΣΕΕ. Το ίδιο θέμα υπάρχει και στον ιστότοπο του <https://www.lifo.gr/now/greece/upato-symboylio-ellinon-ethnikon-hristiano-i-epitethikan-se-dodekatheistes-se-teleti-stin> με τους Έλληνες Εθνικούς να χαρακτηρίζουν ως «τραμπούκους» τους Έλληνες Χριστιανούς.

Ενδιαφέρον αποτελεί και η αναφορά που γίνεται για τους Δωδεκαθεϊστές στο <https://www.protothema.gr/stories/article/597018/poioi-einai-epitelous-autoi-oi-dodekatheistes/>.

Στον συγκεκριμένο ιστότοπο γίνεται μια παρουσίαση της θρησκείας τους καθώς και των πιστεύω τους, με αφορμή τον μεγάλο εορτασμό των «Προμηθειών» στον τόπο λατρείας των 12 θεών στον Όλυμπο στο Λιτόχωρο Πιερίας. Ο ανώνυμος αρθρογράφος αναφέρει ότι είναι η 21^η φορά που γίνεται η τελετή αυτή με πλήθος πιστών να ακολουθούν με κατάνυξη την πομπή, και άλλων να παρακολουθούν απλώς τα δρώμενα σαν θεατές μιας παράστασης. Αξίζει να αναφερθεί (όπως έχει επισημανθεί και σε άλλο σημείο της εργασίας) ότι η γιορτή διαρκεί 3 μέρες με πολλά λατρευτικά και καλλιτεχνικά δρώμενα και ο καθένας είναι ευπρόσδεκτος να την παρακολουθήσει. Στο τέλος του άρθρου υπάρχουν στοιχεία για την ίδρυση της Εθνικής θρησκείας, τα «ιδρυτικά» της μέλη και για τις γιορτές τους.

Στην διαδικτυακή έκδοση της καθημερινής <https://www.kathimerini.gr/politics/246189/to-protodikeio-dikaionei-dodekatheistes/> με τον τίτλο το «Πρωτοδικείο δικαιώνει τους Δωδεκαθεϊστές» γίνεται μνεία στην έγκριση της ίδρυσης του σωματίου τους από το Πρωτοδικείο Αθηνών. Επιπλέον τονίζονται ορισμένες θέσεις των ελλήνων εθνικών καθώς και τις αντιδράσεις που προκαλεί η «σύσταση» αυτής της ομάδας στον κόλπο της Ορθόδοξης εκκλησίας.

Στην ίδια εφημερίδα αλλά σε άλλο άρθρο της <https://www.kathimerini.gr/culture/423243/se-ti-akrivos-pisteyoyn-oi-polytheistes/> που τιτλοφορείται «Σε τι ακριβώς πιστεύουν οι πολυθεϊστές»; Υπάρχει η μεταφορά μιας τηλεφωνικής συνέντευξης με ένα Δωδεκαθεϊστή. Δίνονται και σε αυτό το άρθρο αρκετές πληροφορίες για τη λατρεία τους στη φύση, την ελεύθερη βούληση τους να λατρεύουν όποιον από τους θεούς θέλουν, καθώς και να ντύνονται όπως τους εκφράζει, απαλλαγμένοι από κανόνες και αυστηρά δογματικά πλαίσια.

Στον ιστότοπο του <https://www.newsnowgr.com/article/1032121/oi-dodekatheistes-kai-ta-ta-prasina-alogia.html> υπάρχει ο τίτλος: «Οι δωδεκαθεϊστές και τα πράσινα άλογα...». το συγκεκριμένο άρθρο γράφτηκε με αφορμή δημοσίευμα στον ξένο τύπο που αναφερόταν στη γιορτή των ελλήνων εθνικών στο Λιτόχωρο. Όπως αναφέρει ο αρθρογράφος ο ξένος τύπος υποστηρίζει ότι παρόλο την επίσημη Ορθόδοξη θρησκεία ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός ζει και αναδύεται μέσα από όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής μας ζωής π.χ. τα αρχαιοελληνικά ονόματα, τη διδασκαλία της ελληνικής μυθολογίας στο σχολείο κ.α. Ο συντάκτης του άρθρου σε πολλά σημεία σχολιάζει σκωπτικά και με αρκετή ειρωνεία τις πρακτικές των ελλήνων εθνικιστών, συγκεκριμένα : «το

κίνημα των Δωδεκαθεϊστών εξάντλησε όλες τις υπερβολές και τις γραφικότητες που το χαρακτηρίζουν» και «άντρες και γυναίκες ντυμένους με χλαμύδες (συνδυασμένες με αθλητικά παπούτσια). Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι η δυνατότητα σχολιασμού από τους αναγνώστες στο τέλος του άρθρου, και την ύπαρξη αρκετών αρνητικών σχολίων για τους Δωδεκαθεϊστές.

Στο σημείο αυτό θα εξετάσουμε κείμενα που υπάρχουν στο διαδίκτυο και προέρχονται από επίσημες ιστοσελίδες της Ορθόδοξης εκκλησίας.

Στην επίσημη ιστοσελίδα της Ιεράς Μητρόπολης Πειραιώς, <https://www.impantokratoros.gr/7E8771CC.el.aspx> στο μενού «θεματικές κατηγορίες» υπάρχει το κείμενο: «ΕΝΑ ΣΧΟΛΙΟ ΣΕ ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΔΩΔΕΚΑΘΕΙΣΤΩΝ» που έχει συνταχθεί από το γραφείο που είναι υπεύθυνο για τις αιρέσεις και τις παραθρησκείες και φέρει ημερομηνία 12 Νοεμβρίου 2015. Σε αυτό οι Έλληνες Εθνικοί χαρακτηρίζονται ως τρομοκράτες και εξτρεμιστές. Υποστηρίζεται ακόμη ότι έχουν ως κύριο μέλημα τους, την κατάλυση της Ορθοδοξίας που καταδυναστεύει τους πιστούς της, και την επαναφορά της αρχαίας θρησκείας. Οι Δωδεκαθεϊστές, σύμφωνα με το κείμενο, δείχνουν μέσα από Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης το απέραντο μίσος τους απέναντι την εκκλησία του Χριστού, εκτοξεύοντας ανυπόστατες ύβρεις. Αποκαλούν το Χριστό «Εσταυρωμένο κτήνος», τις τελετές «βρωμερές» και το μυστήριο της βάπτισης ως «μιάσμα». Τονίζεται ότι είναι ορκισμένοι υπερασπιστές του αρχαίου πολιτισμού και της αρχαίας θρησκείας, και συνωμοτούν με γειτονικούς λαούς, που έχουν εδαφικές αξιώσεις προκειμένου να εγείρουν «Ιερό Απελευθερωτικό αγώνα». Για την αιτιολόγηση όλων των παραπάνω χρησιμοποιείται ως απόδειξη το άρθρο της εφημερίδας: πρώτο θέμα <https://www.protothema.gr/greece/article/521416/dodekathistes-kai-ethnikistes-oi-vomvistes-tis-kalamatas/> όπου γίνεται αναφορά στην εγκληματική δράση των Δωδεκαθεϊστών, οι οποίοι προέβησαν σε βομβιστική επίθεση στη Σπάρτη, εναντίον του αγάλματος του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Και το κείμενο που ακολουθεί: «Η ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΚΑΙ ΤΟΣΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗ» αντλήθηκε από το διαδίκτυο και συγκεκριμένα από την ιστοσελίδα της Ιεράς Μητρόπολης Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων <https://www.imthf.gr/index.php/dogmatika-antiairetika/antiairetika>. Στο μενού επιλογών, υπάρχει η ενότητα: «δογματικά και αντιαιρετικά», όπου γίνεται διάκριση ανάμεσα σε αυτά με τα οποία συμφωνεί η εκκλησία και σε αυτά με τα οποία διαφωνεί. Στα αντιαιρετικά υπάρχει το άρθρο του θεολόγου – καθηγητή Λάμπρου Σκόντζου που

κάνει λόγο για την προκλητική στάση των ελλήνων εθνικών απέναντι στην ορθοδοξία. Συγκεκριμένα αναφέρεται στην προσπάθεια των ελλήνων εθνικών να πείσουν ότι η Ορθόδοξη πίστη είναι μια ξένη θρησκεία του ελληνισμού που καταδυναστεύει τους πιστούς της. Ο συγγραφέας απάντα στους επικριτές του χριστιανισμού τεκμηριώνοντας τις απόψεις σε βιβλιογραφικές πηγές, ότι η ελληνική θρησκεία και συγκεκριμένα το ελληνικό δωδεκάθεο είναι μια καθαρά εισαγόμενη θρησκεία, ένα κράμα δηλαδή θεών από ξένους λαούς που ενσωματώθηκαν και παγιώθηκαν κατά την ομηρική εποχή (Σκόντζος, χ.η.).

5.10 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.

Όπως παρατηρούμε στο διαδίκτυο υπάρχει πληθώρα ιστοσελίδων που αναφέρονται στους έλληνες εθνικούς. Στόχος της παράθεσης αυτής είναι να μελετηθεί όσο πιο ολοκληρωμένα γίνεται το θέμα της διαδικτυακής παρουσίας της αρχαίας θρησκείας καθώς και να αναδειχθεί μέσα από τη σύγκριση της διαφορετικότητας των πηγών (τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τα τεχνικά τους χαρακτηριστικά), η εξυπηρέτηση διαφορετικών σκοπών και στόχων. Επιπρόσθετα η αξιολόγηση των χαρακτηριστικών των ιστοσελίδων θα συμβάλλει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο επηρεάζει ένα καλοσχεδιασμένο και σωστά δομημένο περιβάλλον τον διαδικτυακό επισκέπτη (Ζωγόπουλος, 2011).

Τα κριτήρια αξιολόγησης που θα χρησιμοποιήσουμε προκειμένου να συγκρίνουμε τα άρθρα είναι ως προς το περιεχόμενο τους, το σκοπό τους, τον συγγραφέα, τη γλώσσα, τα γραφικά, το επιδιωκόμενο κοινό και τις βιβλιογραφικές αναφορές (Βιβλιοθήκη Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου, 2022)

Για τις ιστοσελίδες των Ελλήνων Εθνικών έγινε εκτενέστερη μελέτη αλλά συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε ότι το περιεχόμενο τους είναι πληροφοριακό και ενημερωτικό με ποικίλο ψηφιακό υλικό (βίντεο, φωτογραφίες) που ελκύει την προσοχή του επισκέπτη. Σκοπός της δημιουργίας τους είναι να πληροφορήσουν αλλά και να πείσουν άτομα που θέλουν να ενταχθούν στους κόλπους τους (μέσα από πληθώρα άρθρων που καλύπτουν μια ποικιλία θεμάτων), καθώς και να επιλύσουν οποιαδήποτε απορία. Στις ιστοσελίδες τα άρθρα ακολουθούνται από βιβλιογραφικές αναφορές, η γλώσσα είναι κατανοητή και σωστά δομημένη και τα γραφικά

κυριαρχούν σε όλες τις ιστοσελίδες τους. Τέλος επιδιωκόμενο κοινό τους είναι τα μέλη τους, για πληροφορίες σχετικά με τις δράσεις και της γιορτές τους αλλά και όλοι όσοι ενδιαφέρονται να γνωρίσουν την θρησκεία και να ενταχθούν σε αυτή.

Τα άρθρα που καταγράψαμε κάνουν όλα αναφορά στους Έλληνες εθνικούς. Σκοπός τους είναι να πληροφορήσουν τους αναγνώστες τους, ενημερώνοντας τους για γεγονότα της επικαιρότητας. Τα περισσότερα αναφέρονται στην τελετή τους, που γίνεται στο Λιτόχωρο και συγκεντρώνει πλήθος κόσμου. Με αφορμή αυτό το γεγονός προσπαθούν να προσφέρουν στον επισκέπτη περισσότερα στοιχεία με το τι είναι και τι πιστεύουν αυτοί οι Δωδεκαθεϊστές. Η γλώσσα τους είναι απλή και κατανοητή γιατί απευθύνονται σε ένα ευρύ κοινό. Τα άρθρα συνοδεύονται από εικόνες των ελλήνων εθνικών και μάλιστα εκείνες που τους απεικονίζουν με χιτώνες και στεφανωμένους, ώστε να προσελκύουν τον αναγνώστη να διαβάσει το άρθρο. Σε λίγα από αυτά υπάρχει το όνομα του συντάκτη ενώ υπάρχει έλλειψη βιβλιογραφικών αναφορών αφού στηρίζονται κατά κύριο λόγο στις πληροφορίες που αντλεί ο ίδιος ο δημοσιογράφος από την παρατήρηση και από την συνέντευξη από τα μέλη των εθνικών. Εκείνο που είναι σημαντικό στα άρθρα είναι η πρωτοτυπία και η ευστοχία του τίτλου προκειμένου να κινήσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

Τέλος τα κείμενα που αφορούν τους εθνικούς και είναι αναρτημένα στις θρησκευτικές ιστοσελίδες των Μητροπόλεων Πειραιώς, Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων έχουν στόχο να πληροφορήσουν για τις αιρέσεις στο χώρο της θρησκείας και τους κινδύνους που πηγάζουν από τη δράση τους, να αντικρούσουν τις θέσεις των ελλήνων εθνικών και να υπερασπιστούν τη θρησκεία τους. Απευθύνονται σε ανθρώπους της ορθοδοξίας και από τα κείμενα τους υπάρχει απουσία ψηφιακού υλικού. Η γλώσσα τους είναι απλή και κατανοητή. Αξίζει να επισημανθεί στο κείμενο που μιλάει για παγανιστική οργάνωση που απειλεί ακόμη και την εθνική ακεραιότητα των ελλήνων, ότι ο συντάκτης στην προσπάθειά του να επιστήσει την προσοχή των πιστών, υπερτονίζει τον κίνδυνο, κάνοντας επίκληση στο συναίσθημα και χρησιμοποιώντας λέξεις με ιδεολογική και συναισθηματική φόρτιση, προκειμένου να κινητοποιήσει και να επηρεάσει τον αναγνώστη. Αντίθετα στο δεύτερο κείμενο ο λόγος είναι οργανωμένος και δομημένος. Η επιχειρηματολογία αντίκρουσης της κατηγορίας από τους Έλληνες Εθνικούς ότι ο χριστιανισμός είναι μια ξένη θρησκεία που καταδυναστεύει τους Έλληνες, στηρίζεται αποκλειστικά στην βιβλιογραφία και είναι τεκμηριωμένη.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η θρησκεία εμφανίζεται στον κόσμο από την αρχή της ανθρωπότητας και είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής εκατομμυρίων ανθρώπων. Παρόλα αυτά είναι δύσκολο να οριστεί ένα τόσο πολύπλοκο φαινόμενο λόγω των διαφορετικών τρόπων που εμφανίζεται και των διαφορετικών χαρακτηριστικών που προσλαμβάνει. Οι άνθρωποι ανέκαθεν είχαν πνευματικές αναζητήσεις, προσπαθούσαν να καταλάβουν τι γίνεται μετά θάνατον και τι ιδιότητες έχει τον Θεόν. Έτσι, προέκυψαν πολλά είδη θρησκευτικής έκφρασης. Στην παρούσα εργασία, παρουσιάστηκε ιδιαίτερα η αρχαία ελληνική θρησκεία, τα χαρακτηριστικά της, καθώς και η αναβίωσή της στον χώρο του διαδικτύου. Το διαδίκτυο είναι παρόν σε όλο και περισσότερες δραστηριότητες της καθημερινότητας του σύγχρονου ανθρώπου λόγω των δυνατοτήτων που προσφέρει. Λειτουργεί ως μέσο πληροφόρησης και ενημέρωσης, ψυχαγωγίας, επικοινωνίας, εκπαίδευσης και πολλά άλλα. Πρέπει, ωστόσο, να χρησιμοποιείται με σύνεση, καθώς ενέχει πολλούς κινδύνους. Το διαδίκτυο, επίσης, αποτελεί χώρο όπου τα άτομα μπορούν να επικοινωνήσουν τις θρησκευτικές τους απόψεις, να βρουν πληροφορίες για όποια θρησκεία επιθυμούν, να ενημερωθούν άμεσα και από πολλές διαφορετικές πηγές, να έχουν άμεση πρόσβαση σε πληροφορίες και ιερά κείμενα, αλλά και να ασκήσουν πρακτικά τη θρησκεία τους μέσω διάφορων τύπων διαδικτυακής θρησκευτικής δραστηριότητας που αναφέρθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια. Φυσικά, το διαδίκτυο δεν θα μπορούσε να είναι αμέτοχο στο φαινόμενο της αναβίωσης αρχαίων θρησκειών σε διάφορα μέρη του κόσμου, φαινόμενο που παρατηρείται ήδη από τα τέλη του 20ου αιώνα. Στην Ελλάδα, παρατηρείται μια αναζωπύρωση του πολυθεϊσμού, της αρχαίας ελληνικής θρησκείας.

Στην παρούσα εργασία, μελετήθηκε η αναβίωση της αρχαίας ελληνικής θρησκείας μέσα από ιστοσελίδες ενημερωτικού περιεχόμενου που έχουν δημιουργηθεί από τα ίδια τα μέλη των Ελλήνων εθνικών και βρίσκονται στο ελληνικό διαδίκτυο. Έγινε μια αξιολόγηση των ιστοσελίδων με βάση αξιολογικά κριτήρια που αφορούσαν τόσο το περιεχόμενο όσο και τη σχεδίασή τους. Οι σελίδες που αξιολογήθηκαν (ysee.gr/index.html, www.rodos.ysee.gr, ancienthellenicreligion.com, <http://www.delphys.gr/index.html>, <http://www.ysee.org>

<http://hellenismos.ysee.gr/>, https://www.yseekritis.gr/p/blog-page_89.html

και

<http://www.diipetes.ysee.gr/>) είχαν πλήρες, χρήσιμο, καθώς και κατανοητό περιεχόμενο. Οι σελίδες ήταν καλά σχεδιασμένες, με πολλές φωτογραφίες και εύκολα αναγνώσιμες. Αυτό που παρατηρήθηκε είναι πως σε μερικές σελίδες χρειάζεται περισσότερη αναφορά στους συγγραφείς, την ιδιότητά τους και τα στοιχεία επικοινωνίας τους. Ακόμη, η πολυγλωσσία αλλά και η λειτουργία αναζήτησης θα διευκόλυναν ακόμη περισσότερο τους χρήστες του διαδικτύου. Αναφορικά με την σύγκριση των παραπάνω ιστοσελίδων με άρθρα που υπάρχουν στο διαδίκτυο και αναφέρονται στους Έλληνες Εθνικούς, μπορούμε να πούμε ότι διαφέρουν τόσο στο περιεχόμενο όσο και στη μορφή, εφόσον πρωταρχικό τους μέλημα είναι να παρουσιάσουν ένα συμβάν όσο πιο αντικειμενικά γίνεται. Επίσης η χρήση κειμένων που αναφέρονται στους Εθνικούς και προέρχονται από το χώρο της Ορθοδοξίας κάνει περισσότερο ορατή τη διαφορετικότητα καθώς υπάρχει η σκοπιμότητα και η υποστήριξη αντίθετων θέσεων όπως αναδύεται μέσα από το διαδίκτυο.

Απαντώντας τα ερευνητικά ερωτήματα ξεχωριστά για κάθε ιστότοπο, μπορούν να επισημανθούν τα εξής:

- **Υπατο Συμβούλιο Των Ελλήνων Εθνικών**

- ❖ Το περιεχόμενο του ιστότοπου είναι πλήρες και κατανοητό. Η αντικειμενικότητα θα ενισχυόταν με την αναφορά του ονόματος, ιδιότητας και στοιχείων επικοινωνίας συγγραφέα, καθώς και παράθεσης πηγών σε όλα τα κείμενα.

- ❖ Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα.

- ❖ Προσφέρονται επαρκείς δυνατότητες αλληλεπίδρασης με τους επισκέπτες μέσω πολλών επιλογών (π.χ. δυνατότητα ανταλλαγής απόψεων, παραπομπές στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης του ΥΣΕΕ, ενότητα συχνών ερωτήσεων FAQ, στοιχεία και φόρμα επικοινωνίας)

- ❖ Είναι εύκολα προσβάσιμος ιστότοπος και με καλή σχεδίαση.

- **«ΤΕΛΧΙΝΙΣ» ΡΟΔΙΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ**

- ❖ Όσον αφορά το περιεχόμενο, ισχύουν σε γενικά πλαίσια όσα ειώθηκαν για την ιστοσελίδα του ΥΣΕΕ, καθώς υπάρχουν πολλοί σύνδεσμοι που παραπέμπουν σε αυτήν.

- ❖ Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα.

- ❖ Προσφέρονται λίγες δυνατότητες αλληλεπίδρασης, μέσω συνδέσμου που παραπέμπει στη σελίδα «ΥΣΕΕ Ρόδου-Τελχινίς Ρόδιοι Εθνικοί» στο Facebook.

- ❖ Είναι εύκολα προσβάσιμος ισότοπος και ελκυστικός προς τους χρήστες του διαδικτύου.

- **«ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ»**

- ❖ Το περιεχόμενο είναι πλήρες και κατανοητό. Η αντικειμενικότητα θα ενισχυόταν με την αναφορά του ονόματος, ιδιότητας και στοιχείων επικοινωνίας συγγραφέα, καθώς και παράθεσης πηγών σε όλα τα κείμενα.

- ❖ Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με την πολιτική cookies.

- ❖ Προσφέρονται δυνατότητες αλληλεπίδρασης με τους επισκέπτες, αλλά λείπει η δυνατότητα σχολιασμού των χρηστών κάτω από τα αναρτημένα κείμενα και μια ενότητα συχνών ερωτήσεων (FAQ).

- ❖ Ο ιστότοπος είναι εύκολα προσβάσιμος και ελκυστικά σχεδιασμένος.

- **ΔΕΛΦΥΣ**

❖ Το περιεχόμενο του ιστότοπου είναι πλήρες και κατανοητό. Η αντικειμενικότητα θα ενισχυόταν με την αναφορά του ονόματος, ιδιότητας και στοιχείων επικοινωνίας συγγραφέα, καθώς και παράθεσης πηγών σε όλα τα κείμενα.

❖ Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα.

❖ Προσφέρονται επαρκείς δυνατότητες αλληλεπίδρασης μέσω facebook και Twitter.

❖ Είναι εύκολα προσβάσιμος ιστότοπος και με καλή σχεδίαση.

• **Ύπατο Συμβούλιο Των Ελλήνων Εθνικών Παράρτημα Αμερικής**

❖ Το περιεχόμενο του ιστότοπου αν και περιορισμένο είναι κατανοητό.

❖ Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα.

❖ Προσφέρονται επαρκείς δυνατότητες αλληλεπίδρασης με τους επισκέπτες μέσω της σελίδας ερωτήσεων – απαντήσεων, καθώς και με την παραπομπή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης facebook και Twitter.

❖ Είναι εύκολα προσβάσιμος ιστότοπος και με καλή σχεδίαση.

• **Ελλήνων Τόποι**

❖ Το περιεχόμενο του ιστότοπου είναι πλήρες και κατανοητό. Υπάρχει αντικειμενικότητα καθώς δίνει πληροφορίες για αρχαία μνημεία και ναούς που υπάρχουν σε όλη την Ελλάδα.

❖ Δεν περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα.

- ❖ Προσφέρονται δυνατότητες αλληλεπίδρασης με τους επισκέπτες μέσω της συμπλήρωσης φόρμας ερωτήσεων.

- ❖ Είναι εύκολα προσβάσιμος ιστότοπος και με καλή σχεδίαση.

- **ΙΔΑΙΩΝ ΓΗ**

- ❖ Η ιστοσελίδα αυτή είναι παράρτημα του ΥΣΕΕ στη Κρήτη. Το περιεχόμενο της είναι κατανοητό χωρίς όμως να υπάρχει πλήθος πληροφοριών.

- ❖ Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα.

- ❖ Η αλληλεπίδραση προσφέρεται μέσω του συνδέσμου για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης Facebook, Twitter και Instagram.

- ❖ Είναι εύκολα προσβάσιμος ιστότοπος και με καλή σχεδίαση.

- **ΔΙΠΠΕΤΕΣ**

- ❖ Πρόκειται για το περιοδικό των Ελλήνων Εθνικών που έχει να σταματήσει η κυκλοφορία του. Παρόλο αυτά το περιεχόμενο του είναι καλαίσθητο και κατανοητό. Η αντικειμενικότητα θα ενισχυόταν με την αναφορά του ονόματος, ιδιότητας και στοιχείων επικοινωνίας συγγραφέα, καθώς και παράθεσης πηγών σε όλα τα κείμενα. Σημαντικό επίσης θα ήταν να παρείχε ελεύθερη πρόσβαση στην ανάγνωση των τευχών του μέσω διαδικτύου.

- ❖ Περιλαμβάνεται δήλωση σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα.

- ❖ Είναι εύκολα προσβάσιμος ιστότοπος και με καλή σχεδίαση.

Τα άρθρα εξετάστηκαν σε σχέση με το περιεχόμενο, το σκοπό, τον συγγραφέα, τη γλώσσα, τα γραφικά, τον επιδιωκόμενο κοινό και τις βιβλιογραφικές αναφορές. Συγκεκριμένα:

Το άρθρο « ευοί ευάν των Δωδεκαθεϊστών» της εφημερίδας των συντακτών με θέμα την γιορτή των «Παναθηναίων» έχει σκοπό να παραθέσει το γεγονός προκειμένου να ενημερώσει τους αναγνώστες της εφημερίδας. Στο άρθρο αναφέρεται η συντάκτρια (Δασκαλοπούλου Ντίνα) και υπάρχει πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τα δρώμενα της τελετής.

Οι δύο εφημερίδες <https://www.aftodioikisi.gr/koinonia/kataggelia-gia-agria-epithesi-christianon-se-dodekatheistes-stin-eleysina/> και <https://www.lifo.gr/now/greece/upato-symboylion-ellinon-ethnikon-hristiano-i-epithikan-se-dodekatheistes-se-teleti-stin> ως προς το περιεχόμενο έχουν την καταγγελία των Ελλήνων Εθνικών για την καταστροφή αγγείων και σκευών από Χριστιανούς στην Ελευσίνα. Απουσιάζει το όνομα και το σχόλιο του συντάκτη που απλώς παραθέτει ακριβώς το κείμενο της καταγγελίας προς ενημέρωση των αναγνωστών.

Στο Πρώτο θέμα <https://www.protothema.gr/stories/article/597018/poioi-einai-epitelous-autoi-oi-dodekatheistes/>. παρουσιάζονται οι Δωδεκαθεϊστές, με αφορμή την τελετή τους στο Λιτόχωρο. Ο σκοπός του άρθρου είναι ενημερωτικός και πληροφοριακός με αφορμή το γεγονός της συγκέντρωσης τους. Υπάρχει φωτογραφικό υλικό ενώ απουσιάζει το όνομα του αρθρογράφου.

Στην καθημερινή <https://www.kathimerini.gr/culture/423243/se-ti-akrivos-pisteyoun-oi-polytheistes/> έχουμε πάλι πληροφορίες ενημερωτικού περιεχομένου για την αναβίωση της αρχαίας θρησκείας. Εδώ υπάρχει το όνομα του συγγραφέα, Ρηγόπουλος Δημήτριος αλλά απουσιάζει το φωτογραφικό υλικό.

Σε άλλο άρθρο της καθημερινής <https://www.kathimerini.gr/politics/246189/to-protodikeio-dikaionei-dodekatheistes/> γίνεται λόγος για την απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών με την οποία εγκρίθηκε η ίδρυση του σωματείου των δωδεκαθειστων. Και αυτό το άρθρο έχει ενημερωτικό χαρακτήρα. Συντάκτης του είναι ο Νίκος Παπαχρήστος, και απουσιάζει από το άρθρο οπτικό υλικό.

Το τελευταίο άρθρο <https://www.newsnowgr.com/article/1032121/oi-dodekatheistes-kai-ta-ta-prasina-aloga.html> «Οι δωδεκαθεϊστές και τα πράσινα άλογα...» δημοσιεύτηκε με αφορμή μια αναφορά για τους Δωδεκαθεϊστές στον ξένο τύπο. Το άρθρο από το οποίο απουσιάζει το όνομα του συγγραφέα έχει μια σκωπτική (τους χαρακτηρίζει μεταμφιεσμένους) και επικριτική διάθεση

και σε όλο το άρθρο αποτυπώνεται καθαρά η προσωπική στάση του συντάκτη. Σκοπός του είναι να πληροφορήσει και ταυτόχρονα να περάσει τις προσωπικές του απόψεις στους αναγνώστες.

Τέλος στα δυο τελευταία κείμενα που αντλήθηκαν διαδικτυακά από το χώρο της Ορθοδοξίας αποτυπώνεται καθαρά ο στόχος των κειμένων που είναι να πληροφορήσουν και να προστατέψουν το ποίμνιο από τις παγανιστικές ομάδες που έχουν σκοπό να διαφθείρουν την κοινωνία. Σκοπός του δεύτερου κειμένου, του καθηγητή Σκόντζου είναι να ανασκευαστούν βιβλιογραφικά οι κατηγορίες των Εθνικών απέναντι στην Χριστιανική θρησκεία.

Όλα τα παραπάνω που μελετήθηκαν δείχνουν ότι η αναβίωση της αρχαίας ελληνικής θρησκείας δεν είναι κάτι ασήμαντο, αν λάβουμε υπόψη ότι οι συγκεκριμένες σελίδες ήταν εξαιρετικά δημοφιλής με μεγάλο αριθμό ακολούθων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Μένει να φανεί στο μέλλον κατά πόσο θα συνεχιστεί η αναβίωση της θρησκείας αυτής και πόσο θα αυξηθούν οι ακόλουθοί της. Τέλος, θα ήταν πολύ χρήσιμο μελλοντικά να διεξαχθεί έρευνα και αξιολόγηση αντίστοιχων ιστοσελίδων στο εξωτερικό και να συγκριθούν τα αποτελέσματα σε σχέση με τις ελληνικές ιστοσελίδες που σχετίζονται με την αρχαία ελληνική θρησκεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ξένη

Adelle, C., Biedenkopf, K., & Torney, D. (Eds.). (2018). *European Union External Environmental Policy*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-60931-7>

Angélique Kourounis. (2007, August). *Greece: Exploring The Revival of Ancient Religious Traditions*. DW. <https://www.dw.com/en/greece-exploring-the-revival-of-ancient-religious-traditions/a-2786954>

Avouris, N., Katsanos, C., Tselios, N., & Moustakas, K. (2015). *Τεχνικές αξιολόγησης διαδραστικών συστημάτων* [Chapter]. In Avouris, N., Katsanos, C., Tselios, N., & Moustakas, K. 2015. *Introduction to Human-Computer Interaction* [Undergraduate textbook]. Kallipos, Open Academic Editions. chapter 7.

Bertolotti, T. & Cinerari, C. (2013). «The Gospel According To Google: The Future Of Religious Niches And Technological Spirituality», *European Journal of Science and Theology*, Vol.9, No.1

Bunt, G. R. (2011). *Religion and the Internet*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199588961.013.0040>

Burkert, W. (2015). *Αρχαία Ελληνική Θρησκεία*. Αθήνα. Καρδαμίτσα.

Campbell, H. (2011). Internet and Religion. In M. Consalvo & C. Ess (Eds.), *The Handbook of Internet Studies* (pp. 232–250). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781444314861.ch11>

Campbell, H. (Ed.). (2018). *Religion and the internet: Critical concepts in religious studies*. Routledge, Taylor & Francis Group.

Campbell, H. (2006). Religion and the Internet. *Communication Research Trends, Centre for the Study of Communication and Culture, Volume 25 No. 1*. <http://cscs.scu.edu>

Campbell, H. (2003). Approaches to religious research in computer-mediated communication. *Mediating religion: Conversations in media, religion and culture*, 213-228.

Campbell, H. (2011). *Understanding the Relationship between Religion Online and Offline in a Networked Society*, *Journal of the American Academy of Religion*, doi:10.1093/jaarel/lfr074

Campbell, H. (2020). Religion in Quarantine: The Future of Religion in a Post-Pandemic World. <https://doi.org/10.21423/religioninquarantine>

Cartwright, M. (2019, October 9). *The 12 Olympian Gods*. World History Encyclopedia. <https://www.worldhistory.org/collection/58/the-12-olympian-gods/>

Chrysopoulos, P. (2021, October 2). *Some Greeks Have Returned to Worshipping Gods of Ancient Greece*. Greek Reporter. <https://greekreporter.com/2021/10/02/more-greeks-turn-to-worship-of-ancient-gods/>

Church vandals in Crete get nastier. (2016, August 6). Ekathimerini. <https://www.ekathimerini.com/news/209432/church-vandals-in-crete-get-nastier/>

Ciolek, Matthew. T. (2004). "Online Religion: The Internet And Religion". In *The Internet Encyclopedia*, 2ndnd ed., 798-811. The Internet Encyclopedia. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.

Clark, L. S., Hadden, J. K., & Cowan, D. E. (2002). Religion on the Internet: Research Prospects and Promises. *Sociology of Religion*, 63(4), 540. <https://doi.org/10.2307/3712307>

Council of Europe. (n.d.). *Religion and belief*. Council of Europe.
<https://www.coe.int/en/web/compass/religion-and-belief>

Cowan, D. E. (2007). Religion on the Internet. In J. Beckford & N. Demerath, *The SAGE Handbook of the Sociology of Religion* (pp. 357–376). SAGE Publications Ltd.
<https://doi.org/10.4135/9781848607965.n18>

Daigle, L. & GLOBAL COMMISSION ON INTERNET GOVERNANCE. (2016). *ON THE NATURE OF THE INTERNET* (A Universal Internet in a Bordered World, pp. 15–32). Centre for International Governance Innovation; JSTOR. <http://www.jstor.org/stable/resrep05249.6>

Dawson, L. L., & Cowan, D. E. (2004). *Religion Online: Finding Faith on the Internet*.

Dawson, L. L., & Hennebray, J. (1999). New religions and the internet: Recruiting in a new public space. *Journal of Contemporary Religion*, 14(1), 17–39.
<https://doi.org/10.1080/13537909908580850>

Durkheim, E. (1982). *The Elementary Forms of the Religious Life*. London: George Allen and Unwin. Στο: Καραμούζης, Π. (2015). *Η Κοινωνιολογία της Θρησκείας: Μεταξύ Εκπαίδευσης και Κοινωνίας*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα Κάλλιπος.

Eidinow, E. (2015). Ancient Greek Religion. In C. Taylor & K. Vlassopoulos (Eds.), *Communities and Networks in the Ancient Greek World* (pp. 54–79). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198726494.003.0003>

Eidinow, E., Kindt, J., & Osborne, R. (Eds.). (2016). *Theologies of Ancient Greek Religion* (1st ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316597811>

Evolvi, G. (2022). Religion and the internet: Digital religion, (hyper)mediated spaces, and materiality. *Zeitschrift Für Religion, Gesellschaft Und Politik*, 6(1), 9–25.
<https://doi.org/10.1007/s41682-021-00087-9>

Fairbanks, A. (1907). The Message of Greek Religion to Christianity Today. *The Biblical World*, 29(2), 111–120. JSTOR.

Geertz, C. (2011). *Η Ερμηνεία των Πολιτισμών*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια. Στο: Καραμούζης, Π. (2015). *Η Κοινωνιολογία της Θρησκείας: Μεταξύ Εκπαίδευσης και Κοινωνίας*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα Κάλλιπος

Gelfgren, S. (2015): «Why Does the Archbishop Not Tweet?: How Social Media Challenge Church Authorities», *Nordicom Review* 36

Gill, J. (2017, July 12). *Greeks Are Suddenly Worshiping Ancient Greek Gods All Over Again*. Daily Caller. <https://dailycaller.com/2017/07/12/greeks-are-suddenly-worshipping-ancient-greek-gods-all-over-again/>

Hadziaslani, C. (2006). *The twelve Olympian gods: The museum kit book*. Hellenic Ministry of Culture, Acropolis Restoration Service : 1st [sic] Ephorate of Prehistoric & Classical Antiquities, Dept. of Information & Education.

Hackett, R. I. J. (2006). Religion and the Internet. *Diogenes*, 53(3), 67–76. <https://doi.org/10.1177/0392192106069015>

Harrison, P. (2019). *PROFANE EGYPTOLOGISTS: The modern revival of ancient egyptian religion*. ROUTLEDGE.

Harisson, (1991) *Prolegomena to the study of Greek religion*. Cambridge: The university press. <https://archive.org/details/prolegomenatostu00harr/page/n23/mode/2up>

Helland, C. (2000). *Online religion/religion online and virtual communitas*. Στο: Καραμούζης, Π., Φωκίδης, Ε. (2017). *Religious Perceptions and the Use of Technology: Profiling the Future Teachers of Religious Education*. *Journal of Religion, Media and Digital Culture*. 6 (1), 23-42

Hellenism. (n.d.). In *MERRIAM-WEBSTER*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Hellenism>

Hill-Smith, Connie. 2011. Cyberpilgrimage: The (Virtual) Reality of Online Pilgrimage Experience. *Religion Compass* 5: 236–46.

Højsgaard, M. T., & Warburg, M. (Eds.). (2005). *Religion and cyberspace* (1st ed). Routledge, Taylor & Francis Group.

Hoover, S.M., Schofield Clark, L. and Rainie, L. (2004) ‘Faith Online’, available from: <http://www.pewinternet.org>

Hoover, S. M. (2006). *Religion in the media age*, 1st edn., London, New York: Routledge.

Horsfield, P. (2015). *From Jesus to the Internet: a history of christianity and media*, 1st edn., Chichester, West Sussex, Malden: Wiley-Blackwell.

Humphreys, S. C. (2012). Ancient Theologies and Modern Times. *Kernos*, 25, 149–161. <https://doi.org/10.4000/kernos.2111>

Hutchings, T. (2017). *Creating Church Online: Ritual, Community and New Media*, 1st edn. New York: Routledge.

Internet Society. (2012). “Internet Invariants: What Really Matters.” [www.internetsociety.org/internet-invariants- what-really-matters](http://www.internetsociety.org/internet-invariants-what-really-matters).

Jean-François Mayer. (2000). Religious Movements and the Internet: The New Frontier of Cult controversies. *Religion and the Social Order*, 8, 249–276.

Jensen, J. S. (2014). *What is Religion?* (0 ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315729466>

Kalinock, Sabine. 2006. Going on Pilgrimage Online: The Representation of Shia Rituals on the Internet. Online—Heidelberg Journal of Religions on the Internet.

Karamouzis, P., & Fokides, E. (2017). Religious Perceptions and the Use of Technology: Profiling the Future Teachers of Religious Education. *Journal of Religion, Media and Digital Culture*, 6(1), 23–42. <https://doi.org/10.1163/21659214-90000094>

Krogh Marilyn C. & Pillifant Br. Ashley, «he House of Netjer: A new religious Community On Line», Religion Online. Finding Faith on the Internet, eds. Lorne L. Dawson & Douglas E. Cowan, Routledge: 2004, 205-222

Larsen, E. (2001) ‘CyberFaith: How Americans Pursue Religion Online’, available from: <http://www.pewinternet.org>

Lloyd-Jones, H. (2001). Ancient Greek Religion. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 145(4), 456–464. JSTOR.

Lövheim, M. (2012): «Religious Socialization in a Media Age», *Nordic Journal of Religion and Society* 25 (2)

Lövheim, M., (2006): «Religion and the Internet», Communication Research Trends (επιμ. Campbell, H.) Vol. 25.1

Lövheim, M. (2013): «Young People, Religious Identity and the Internet», Religion Online: Finding Faith on the Internet (επιμ. Dawson L., Cowan D.), Routledge

MacWilliams, M. W. (2002). Virtual Pilgrimages on the Internet. *Religion* 32: 315–35.

Many Countries Favor Specific Religions, Officially or Unofficially. (2017, October 3). Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/religion/2017/10/03/many-countries-favor-specific-religions-officially-or-unofficially/>

Matthew Brunwasser. (2013, June 20). *The Greeks who worship the ancient gods.* BBC. <https://www.bbc.com/news/magazine-22972610>

Murley, B. (2005), *The Mediahood of All Receivers: New Media, New ‘Church’ and New Challenges, “After Evangelicalism”* Second Annual Civitas Conference, Cornerstone University, Grand Rapids, Mich., 2005.

Nilsson, M. (2008). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας.* Αθήνα. Παπαδήμα.

Öhman, Carl, Robert Gorwa, and Luciano Floridi (2019). *Prayer-Bots and ReligiousWorship on Twitter: A Call for aWider Research Agenda.* *Minds and Machines* 29: 331–38.

OLYMPIAN GODS. (n.d.). Theoi Project. Retrieved June 10, 2022, from <https://www.theoi.com/greek-mythology/olympian-gods.html>

Pallardy, R. "12 Greek Gods and Goddesses". *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/list/12-greek-gods-and-goddesses>. Accessed 6 October 2022.

Porter, J. I. (2009). *Hellenism and Modernity.* In B. Graziosi, P. Vasunia, & G. Boys-Stones (Eds.), *The Oxford Handbook of Hellenic Studies* (pp. 6–18). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199286140.013.0002>

« Reactivation and Transformation of Ancient Religions in the Contemporary World », Call for papers, *Calenda*, Published on Tuesday, April 13, 2021, <https://calenda.org/864543>

Roblner, M., D. (2006). “ Intergrating Educational Technology into Teaching ”, Pearson. Education, Inc, New Jersey

Shnirelman, V. A. (2002). “Christians! Go home”: A Revival of Neo-Paganism between the Baltic Sea and Transcaucasia (An Overview). *Journal of Contemporary Religion*, 17(2), 197–211. <https://doi.org/10.1080/13537900220125181>

Siuda, P. (2021). Mapping Digital Religion: Exploring the Need for New Typologies. *Religions*, 12(6), 373. <https://doi.org/10.3390/rel12060373>

Sleigh, J. (2017). Google A Religion. In U. U. Frömming, S. Köhn, S. Fox, & M. Terry (Eds.), *Digital Environments* (pp. 251–262). Transcript Verlag; JSTOR. <http://www.jstor.org/stable/j.ctv1xxrxw.20>

Smith, H. (2006, May 5). *Greek gods prepare for comeback*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2006/may/05/greece>

Strom, C. (2019, February 28). *Rekindling of the Hearth of Hellenism—A Return to Worship of the Greek Gods*. Ancient Origins. <https://www.ancient-origins.net/history-ancient-traditions/rekindling-hearth-hellenism-0011554>

Taylor, E. (1920). *Primitive Culture, Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom*. (6η έκδοση). London.

Tilman, Hope N. (2000), “Evaluating Quality on the Net”, <http://www.hopetillman.com/findqual.html>

Watkins, D. (2020). Pope’s special Urbi et Orbi blessing: ‘god turns everything to our good.’ vatican news. <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2020-03/pope-francis-urbi-et-orbi-blessing-coronavirus.html>

Willets, R.F. (1977). *The civilization or ancient Crete*. University of California press.

Whitehouse, H. (2003). *Τύποι Θρησκευτικότητας. Μια γνωσιακή θεωρία της μετάδοσης των θρησκευτικών αντιλήψεων*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Willaime, J. P. (2004). *Κοινωνιολογία των Θρησκειών*. Αθήνα: Καρδαμίτσα

Williams, P. (2009). *Mahāyāna Buddhism: The doctrinal foundations* (2nd ed). Routledge.

Wong, E. (2011). *Taoism: An essential guide*. Shambhala.

Zaleski, J. (1997). *The Soul of Cyberspace: How New Technology is Changing Our Spiritual Lives*. New York: HarperCollins.

2019 Report on International Religious Freedom: Greece. (n.d.). United States Department of State. <https://www.state.gov/reports/2019-report-on-international-religious-freedom/greece/>

- **Ελληνική**

Αμανατίδης, Ν. (2008). “ Αξιολόγηση της Χρηστικότητας και του Σχεδιασμού μιας Εκπαιδευτικής Ιστοσελίδας και Αξιοποίησή της στην Εκπαιδευτική Διαδικασία ”, 1^ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας.

Αναστασάκης, Ρ. & Βερέττας, Μ. & Δημόπουλος, Μ. & Καλόπουλος, Μ. & Κιουλάφα, Μ. & Μαρίνης, Π. & Μηνι, Χ. & Μυτιληναίος, Στ. & Σπυρόπουλος, Γ. & Τουτουτζή, Ο. & Τσαγκρινός, Γ. (2002). Η αναβίωση της Αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας. Αθήνα. Αρχέτυπο.

Αναστασίου αρχιεπισκόπου Αλβανίας. (n.d.). *Η Θρησκεία του Κομφούκιου*. Ι.Ν. Αγίου Σώστη Νέας Σμύρνης. <https://www.sostis.gr/blog/item/1774-i-thriskeia-tou-komfoukiou>

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ, <https://www.ancienthellenicreligion.com/>

ΒΕΛΕΣ (ΖΩΓΡΑΦΑΚΗΣ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, Trans.). (1974). ΔΩΔΩΝΗ.

Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς. (2014). *Αξιολόγηση πηγών διαδικτύου*.

Βιβλιοθήκη Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου, (2022). *Αξιολόγηση άρθρων διαδικτύου*

Γαβαλίδη, Ρ. (2019). «*Θρησκεία και MMORPG. Απόψεις παικτών ηλικίας 18 -30 ετών αναφορικά με τα θρησκευτικά στοιχεία στο World of Warcraft*» [Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες Της Αγωγής- Εκπαίδευση Με Χρήση Νέων Τεχνολογιών»]. <https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/18842>

Γαϊτάνος, Γ. (2015). Η επιστημονική μελέτη της θρησκείας. Θεσσαλονίκη. Μπαρμπουνάκης.

Γαλανοπούλου, Φ. (2022). «*KOINΩΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ INSTAGRAM*» (Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης). <https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/24288>

Γερμαντζίδου, Μ. (2021). *ΣΙΝΤΟΪΣΜΟΣ: Η ΙΑΠΩΝΙΚΗ ΔΙΟΔΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ*. GRDiscovery. <https://grdiscovery.com/sintoismos-h-iaponikh-diodos-gia-thn-anazhthsh-tou-theou/>

Γιαλκέτσης, Θ. (2019, April 27). *Το άλυτο αίνιγμα της θρησκείας*. Εφημερίδα Των Συντακτών. https://www.efsyn.gr/themata/idees-palies-kai-nees/193107_alyto-ainigma-tis-thriskeias

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2019). *Καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο—Ο κώδικας δεοντολογίας της ΕΕ διασφαλίζει ταχεία ανταπόκριση*. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_19_805

Ζαγναφέρη, Ε. (2013). «*Θρησκεία και ΜΜΕ: Νομικές Προϋποθέσεις και Κοινωνικές Προεκτάσεις*», (Μεταπτυχιακή Εργασία), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Ζωγόπουλος, Ε. (2011). *Κριτήρια Ποιότητας για την Αξιολόγηση Ιστοτόπων στο Διαδίκτυο*.

Θωμά, Ε. (2021). «ΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΦΑΝΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ» (Μεταπτυχιακή Εργασία), Ρόδος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
<https://hellenicus.lib.aegean.gr/handle/11610/24290>

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ.3

Καραμούζης, Π. (2015). Η αναπαραγωγή των θρησκευτικών δομών εξουσίας στο διαδίκτυο. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 8, 1-8.

Καραμούζης, Π. (2015). *Η Κοινωνιολογία της Θρησκείας: Μεταξύ Εκπαίδευσης και Κοινωνίας*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα Κάλλιπος.

Καραμούζης, Π. (2015). Θρησκεία και κυρίαρχη ιδεολογία στη νεοελληνική κοινωνία. *Επιστήμη Και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής Και Ηθικής Θεωρίας*, 21, 83.
<https://doi.org/10.12681/sas.453>

Κλιάπης, Πέτρος, Κριτήρια αξιολόγησης ιστοσελίδων, users.sch.gr/kliapis/ASPETE/AXIOLOGISI_ISTOSELIDAS.pdf

Κουτσιούμπας, Χ. Ι. (2019). *Η αναβίωση της Αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας και τα ζητήματα που ανακύπτουν. Μια ιστορικο-νομική προσέγγιση/μελέτη*.
<https://doi.org/10.26262/HEAL.AUTH.IR.322281>

Κουτσοουρέλακης, Χ., ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ- ΠΑΚΕ ΚΡΗΤΗΣ <http://www.lemonia-boutskou.gr/data/internet/axiologisi-site-koutsourelakis.pdf>

Κριτήρια αξιολόγησης πηγών διαδικτύου. (2012). ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ-ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.
https://library.ucy.ac.cy/help/library-guides/evaluation_intresources/
Μήττα(ν.δ.)https://www.greeklanguage.gr/digitalResources/ancient_greek/mythology/lexicon/memtamorfoseis/page_081.html

Μυρμηγκάκης, Π. (2016). «Ο Αθεϊσμός στο Διαδίκτυο: ο ρόλος των κοινωνικών δικτύων στην απόρριψη της θρησκευτικής πίστης» (Μεταπτυχιακή εργασία). Ρόδος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
<https://hellenicus.lib.aegean.gr/handle/11610/17285>

Παπακώστας, Α. (2021). *Θρησκεία και δόγματα στην ΕΕ: η ελληνική περίπτωση* Πηγή: *Protagon.gr*. Protagon.Gr. <https://www.protagon.gr/apopseis/thriskeia-kai-dogmata-stin-ee-i-elliniki-periptwsi-44342404103>

Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις 5. 16.1-16.2 Ηλιακών Α.
<https://el.wikisource.org/wiki>

Πιμπλής, Μ. (2005, December 9). Ένας «θρησκευτικός πόλεμος» που κρατάει αιώνες. ΤΑ ΝΕΑ.
<https://www.tanea.gr/2005/09/12/lifearts/culture/enas-thriskeytikos-polemos-poy-krataei-aiwnes/>

Ποιοι είναι επιτέλους αυτοί οι δωδεκαθεϊστές. (2016, July 22). Πρώτο Θέμα.
<https://www.protothema.gr/stories/article/597018/poioi-einai-epitelous-autoi-oi-dodekathiestes/>

Πώς το διαδίκτυο απομακρύνει τους ανθρώπους από την παραδοσιακή θρησκεία. (2018, January 19). CNN Greece. <https://www.cnn.gr/tech/story/114105/pos-to-diadiktyo-apomakrynei-toys-anthropoys-apo-tin-paradosiaki-thriskeia>

Σκουλούδης, Σ. (2022, October 14). Ο Παγανισμός επιστρέφει στην Ευρώπη—Πώς αντιδρά η Εκκλησία. Newsbomb.Gr. <https://www.newsbomb.gr/synenteyxeis/story/1361605/o-paganismos-epistrefei-stin-evropi-pos-antidra-i-ekklisia>

Σοφού, Μ. (2018). «Νέες μορφές θρησκευτικής έκφρασης στο Διαδίκτυο. Από τις offline στις online θρησκείες και η αξιοποίησή τους στην εκπαίδευση». (Μεταπτυχιακή εργασία), Ρόδος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. <https://hellenicus.lib.aegean.gr/handle/11610/21210>

Σύνταγμα της Ελλάδας, <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

«ΤΕΛΧΙΝΙΣ» ΡΟΔΙΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ, <http://www.rodos.ysee.gr/>

Τζιροπούλου-Ευσταθίου, Α. (2015). Ο εν τη λέξει Λόγος. Αθήνα. Πελασγός.

Τοπάλης, Κ. Α. (2019). *Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ. Μια νέα πρόκληση για την Ορθόδοξη Επικοινωνιακή Θεολογία. Ψηφιακή επανάσταση και Ορθόδοξη θεώρηση.* (Διπλωματική Εργασία). Εθνικό Και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών Θεολογική Σχολή, Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευσιολογίας.

Τρίτος, Ι. (2015). *Οι σχέσεις του Χριστιανισμού με τις άλλες θρησκείες.* Ανάκτηση από: <http://www.orp.gr/wordpress/?p=10076>

Τσίλης, Ν. (2013). *ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ (RELIGION AND INTERNET).* https://www.academia.edu/30180447/%CE%98%CE%A1%CE%97%CE%A3%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%91_%CE%9A%CE%91%CE%99_%CE%94%CE%99%CE%91%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%A4%CE%A5%CE%9F_RELIGION_AND_INTERNET

Τσιρώνης, Χ. (2012). Οι έρευνες για τη θρησκευτικότητα στη σύγχρονη Ελλάδα. Επιστημολογικά προλεγόμενα. *Culture and Research*, σελ. 68-82 Pages. <https://doi.org/10.26262/CULRES.V1I0.2715>

ΥΠΑΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ, <https://www.ysee.gr>

Nilsson, M. (2008). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας.* Αθήνα. Παπαδήμα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ιστοσελίδες που αξιολογήθηκαν

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ, <https://www.ancienthellenicreligion.com/>

ΥΠΑΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ, <https://www.ysee.gr>

«ΤΕΛΧΙΝΙΣ» ΡΟΔΙΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ, <http://www.rodos.ysee.gr/>

Δελφύς <http://www.delphys.gr/index.html>

Υπατο συμβούλιο Ελλήνων Εθνικών <http://www.ysee.org>

Ελλήνων Τόποι” <https://hellenismos.ysee.gr/>

Ιδαίων Γη, https://www.yseekritis.gr/p/blog-page_89.html

Διιπετές <http://www.diiipetes.ysee.gr/>

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΕΛΕΤΕΣ (Πηγή: ΥΣΕΕ)

Εορτολόγιο Ελλήνων Εθνικών

ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ
ΜΗΝΑΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

ΕΝΑΡΞΗ
ΖΩΔΙΟΥ

ΚΥΡΙΑΡΧΟΣ
ΘΕΟΣ
ΗΡΑ
ΖΕΥΓΟΣ ΜΕ

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥΣΑ
ΑΡΕΤΗ
ΠΑΡΡΗΣΙΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΟΡΤΗ ΠΟΥ
ΕΟΡΤΑΖΕΙ ΤΟ Υ.Σ.Ε.Ε.
ΘΕΟΓΑΜΙΑ

	ΥΔΡΟΧΟΟΣ ΠΟΛΙΚΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ	ΔΙΑ	ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ	
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	ΙΧΘΕΙΣ ΠΟΛΙΚΟΙ ΠΑΡΘΕΝΟΥ	ΠΟΣΕΙΔΩΝ ΖΕΥΓΟΣ ΜΕ ΔΗΜΗΤΡΑ	ΕΥΣΕΒΕΙΑ ΧΡΗΣΤΟΤΗΤΑ	ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΑ
ΜΑΡΤΙΟΣ	ΚΡΙΟΣ ΠΟΛΙΚΟΣ ΖΥΓΟΥ	ΑΘΗΝΑ ΖΕΥΓΟΣ ΜΕ ΗΦΑΙΣΤΟ	ΑΝΔΡΕΙΑ ΑΓΧΙΝΟΙΑ	ΕΑΡΙΝΗ ΙΣΗΜΕΡΙΑ - ΑΣΚΛΗΠΕΙΑ
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	ΤΑΥΡΟΣ ΠΟΛΙΚΟΣ ΣΚΟΡΠΙΟΥ	ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΖΕΥΓΟΣ ΜΕ ΑΡΗ	ΦΙΛΟΤΗΤΑ ΓΕΝΝΑΙΟΔΩΡΙΑ	ΧΑΡΙΣΙΑ - ΑΦΡΟΔΙΣΙΑ
ΜΑΪΟΣ	ΔΙΔΥΜΟΙ ΠΟΛΙΚΟΙ ΤΟΞΟΤΗ	ΑΠΟΛΛΩΝ ΖΕΥΓΟΣ ΜΕ ΑΡΤΕΜΙΔΑ	ΑΡΜΟΝΙΑ ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ	ΘΑΡΓΗΛΙΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ	ΚΑΡΚΙΝΟΣ ΠΟΛΙΚΟΣ ΑΙΓΟΚΕΡΩ	ΕΡΜΗΣ ΖΕΥΓΟΣ ΜΕ ΕΣΤΙΑ	ΕΥΚΟΙΝΩΝΗΣΙΑ ΕΥΣΥΝΑΛΛΑΞΙΑ	ΘΕΡΙΝΟ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΟ
ΙΟΥΛΙΟΣ	ΛΕΩΝ ΠΟΛΙΚΟΣ ΥΔΡΟΧΟΟΥ	ΖΕΥΣ ΖΕΥΓΟΣ ΜΕ ΗΡΑ	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΕΥΤΑΞΙΑ	ΔΙΟΣΚΟΥΡΕΙΑ - ΜΝΗΜΗ ΘΕΡΜΟΠΥΛΟΜΑΧΩΝ
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	ΠΑΡΘΕΝΟΣ ΠΟΛΙΚΟΣ ΙΧΘΥΩΝ	ΔΗΜΗΤΡΑ ΖΕΥΓΟΣ ΜΕ ΠΟΣΕΙΔΩΝΑ	ΚΑΡΤΕΡΙΑ ΣΥΝΕΣΗ	ΗΡΑΙΑ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	ΖΥΓΟΣ ΠΟΛΙΚΟΣ ΚΡΙΟΥ	ΗΦΑΙΣΤΟΣ ΖΕΥΓΟΣ ΜΕ ΑΘΗΝΑ	ΦΙΛΟΠΟΝΙΑ ΕΥΜΗΧΑΝΙΑ	ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΗ ΙΣΗΜΕΡΙΑ - ΜΝΗΜΗ ΜΑΡΑΘΩΝΟΜΑΧΩΝ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	ΣΚΟΡΠΙΟΣ ΠΟΛΙΚΟ ΤΑΥΡΟΥ	ΑΡΗΣ ΖΕΥΓΟΣ ΜΕ ΑΦΡΟΔΙΤΗ	ΕΥΨΥΧΙΑ ΘΑΡΡΑΛΕΟΤΗΤΑ	ΗΡΑΚΛΕΙΑ